

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Filozofia i teoria prawa, encyklopedje, bibliografie, kodeksy, zbiory etc.

W r ó b l e w s k i Bronisław, prof.: Studja z dziedziny prawa i etyki. Wilno, Rutski, 1933.

Wobec trudnych warunków wydawniczych wychodzą Studja prof. Wróblewskiego zeszytami. Pierwszy zeszyt ukazał się w zimie, następne dwa w odstępach nierównych, zgruba dwumiesięcznych. Nie jest wiadome dokładnie, ile będzie ogółem tych zeszytów, i nie została podana ich treść: niepodobna więc jeszcze zorientować się w całości dzieła, w kierowniczym zamierzeniu autora, w selekcji poddanych badaniu zagadnień.

W tym stanie rzeczy należałoby właściwie czekać na ukazanie się całości. Lecz w takim razie zawiadomienie o ukazaniu się tej pracy zjawiłoby się, w myśl przyjętego w Ruchu porządku, dopiero za rok. Tymczasem na podstawie pierwszych stronic dwustu tej pracy wydaje mi się, że warto notyfikować czytelnikowi wcześniej, że zjawiła się ta książka. Biorę więc na siebie ryzyko, z konieczności powstające tam, gdzie z części wynosi się o całości, i dzielę się z czytelnikiem wrażeniami.

Jaki jest poziom przeciętny prac, które chcą należeć do filozofii prawa, szczególnie w Niemczech i w Polsce, o tem nie będę się rozwodził szeroko, bo nieraz do tego tematu na łamach Ruchu wracałem. Powiem tylko, że niemal każdy rok przynosi jakąś nową ekstrawagancję w tej dziedzinie: przeszły rok przyniósł Pewniki Prawa pośła Bittnera i pewne drobiazki, niegodne wzmianki, by nie powiedzieć: wspomnienia.

Miłym, tem bardziej miłym, wyjątkiem ubiegłego okresu sprawozdawczego są dwa dzieła: Zbigniewa Łubieńskiego wydana po niemiecku obszerna praca o Hobbesie i Studja prof. Wróblewskiego.

Próbka Studjów, jaką mam pod ręką, pozwala już ustalić pewne formalne rysy książki, a raczej umysłowości jej autora.

Cenna jest przedewszystkiem skrupulatność badawcza autora. W swych analizach trzyma się prof. Wróblewski żywej konkretno-

ści szczegółowego przypadku. Nie podaje, rzecz można bez przesady, ani jednego twierdzenia, nie przedkładając „dowodu rzeczowego” w postaci trafnie dobranych przykładów. Ta metoda autora jest pożyteczna niezmiennie. Daje jemu samemu żywy obiekt myśli i jednocześnie probierz konstrukcji, czytelnika zaś utrzymuje stale w pewnym i ścisłym kontakcie z autorem. To też łatwo bardzo wżyć się i wejść w jego postawę badawczą, zobaczyć jego oczami zagadnienia, które są przedmiotem jego dociekań. I nawet, jeśli czytelnikowi odmiennie się przedstawi struktura analizowanego przykładu, to przecież nie traci łączności z autorem, wiedząc zawsze jasno i dokładnie, co on mówi i co chce powiedzieć.

Dążenie do dokładności i jasności, to dwa najważniejsze motory tej książki. Autor chce w sposób stanowczy i zdecydowany, by podjęta przezeń analiza posuwała naprawdę naprzód mozolne i trudne dzieło oczyszczania podstawowych pojęć. Nie żałuje w tym kierunku swego wysiłku: podchodzi do badanego przedmiotu metodycznie, nieledwie z pedanterją; zbliża się doń małemi, obmyślonemi krokami; w tyglach eksperymentującej wyobraźni sporządza coraz to nowe specimina badania i ogląda je z niesłabnącą energią. Rzekłbym nawet, że może nadmiernie mnoży obiekty badania, rozpraszając nieco uwagę czytelnika, któryby wolał jeden przykład wyczerpujący całą materję, w danej chwili badaną.

Aby w jasnej i przejrzystej formie utrwalić wyniki swej analizy, autor wlewa je w pomysłowo obrobione schematy terminologiczne, w krótkie tabelaryczne zestawienia, które bardzo ułatwiają czytelnikowi retrospektywny przegląd zdobytych już przez autora pozycji. To dążenie do zwięzłego schematu, jako łatwo uchwytnego wyniku długich i trudnych wysiłków, jest w pełni uprawnione i godne pełnego uznania. Zwięzłe sentencje, ryte w bronzie lub kute w marmurze, nietylko mogą, lecz wręcz winny być ambicją każdego autora, który z powagą traktuje swoje powołanie. Niemniej, w tern dążeniu do zwięzłej, schematycznej, definitywności, tkwi pewne niebezpieczeństwo: inercji, jaką ma w sobie z konieczności rzeczy wszelki schemat. Prof. Wróblewski najwidoczniej zdaje sobie sprawę z tego niebezpieczeństwa, zaznaczając wyraźnie przy wprowadzeniu umów terminologicznych ich względny i warunkowy charakter.

Jeden z rozdziałów książki poświęcony jest przedstawieniu różnych postaw poznawczych. Tu daje się autor korzystnie poznać, jako historyk czy interpretator ludzkiej myśli. Stanowiska poznawcze ujmuje jasno, dobitnie podkreśla ich rysy główne i w łatwym przetworzeniu podaje je czytelnikowi. Nie ulega przytem pokusie wystawiania na pokaz zasobów swojej erudycji, co

w tej nauce, gdzie największą ambicją jest mówić cudzemi słowami, jest walorem szczególnie cennym.

Jaką zasadą kieruje się autor w wyborze zagadnień, zebranych w omawiane studja, trudno narazić powiedzieć z pewnością. Można jednak już teraz stwierdzić, że materje, roztrząsane w tej książce, stanowią krąg zagadnień, które winny być przedmiotem wykładu w kursie filozofji prawa, podawanym słuchaczowi prawa w trzecim roku jego studjów. I można już dziś przewidzieć, że Studja prof. Wróblewskiego znajdą wdzięcznych czytelników wśród słuchaczy prawa, oczywiście w granicach, w jakich tam wogóle książki drukowane znajdują czytelników.

W notatce obecnej podkreśliłem wyłącznie dodatnie strony dzieła prof. Wróblewskiego. Wątpliwości pewne, jakie mi nasuwała ta książka, omówię później, gdy ukaże się już w całości. Powstają one przy uważnej lekturze, jak powstają zawsze przy czytaniu książki, która zasługuje na poważną analizę i życzliwe przyjęcie.

Czesław Znamierowski (Poznań).

Po eta k šedesatyne narodeninám Dr. Emila Háchy, redigoval
Un. prof. dr. Jeri Hoetzel, Bratislava, Knihovna Právnické
Fakulty University Komenského, 1932, str. 324.

Ku uczczeniu 60 rocznicy urodzin Emila Háchy wydaną została przez Wydział prawniczy w Bratisławie praca zbiorowa 19 autorów przeważnie profesorów, także sędziów, na tematy prawnicze. Kilka artykułów pisanych jest w języku niemieckim, reszta w czeskim. Piszą w książce: O. Sommer, J. Kliment, J. Drachowsky, J. Havelka, Fr. Havrda, E. Hexner, K. Koschin, K. Lastovka, Z. Neugebauer, Z. Peska, J. Riha, R. Schramil, F. Vavrinek, Fr. Weyr, Fr. Adler, J. Hoetzel, V. Joachim, Kr. Kalousek, L. Voita. Wymienię kilka tytułów opracowanych w książce zagadnień: O zjawiskach zbliżonych do aktu administracyjnego, Prawa mniejszości językowych w urzędach i samorządzie, Organizacja banatu na Słowaczynie i Rusi Podkarpackiej, O wpływie małżeństwa na przynależność państwową, Prawo i technika postępowania administracyjnego, Najwyższy Trybunał administracyjny a uniwersytet, O publiczno-prawnej podmiotowości, Sądowe i polityczne gwarancje konstytucji, Równość wobec prawa i t. d. *I. C.*

Bautro E.: Z rozważań nad istotą i strukturą normy prawnej. Lwów, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 16. 1 zł.

Czerwiński J. K.: XXX-lecie pracy naukowej prof. dr. Z. Cybichowskiego. Warszawa 1932, str. 16.

- Dubanowicz Ed. i Ehrlich L.: Stanisław Starzyński. Z okazji 50 lecia doktoratu. Lwów, Gubrynowicz, 1932, str. 32.
- Estreicher St.: Najstarsze kodeksy prawne świata. Kraków, Akademia Umiejętności, 1931, str. 85.
- Jarra E.: Aron Aleksander Olizarowski jako filozof prawa. Warszawa, Uniwersytet, 1931, str. 40.
- Kirkiczenko J. i Kraczkiewicz M.: Kalendarz sądowy na 1933. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 423. 7 zł.
- Natanson W.: 15 lat Dziennika Ustaw 1918—1932. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 104. 3 zł.
- Makowski W.: Reklama polityczna a t. zw. wola społeczna. Warszawa, Themis Polska, 1932, str. 45.
- Mycielski A.: O przestrzennych granicach państwa w świetle krytyki Kelsena. Kraków, „Czas”, 1933, str. 21.
- Puacz E.: Poradnik prawny dla gospodarzy wiejskich. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1933, str. 49. 1,20 zł.
- Regulamin Komisji Kodyfikacyjnej uchwalony w 19. XII. 1932. Warszawa, Kom. Kodyf. 1932, str. 9.
- Rocznik polityczny i gospodarczy. Warszawa, PAT., 1933, str. 947. 15 zł.
- Radzisz K.: Informator sądowy na 1933. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 242. 5 zł.
- Zaleski K.: Poradnik pisarski. 500 wzorów podań etc. Lublin, Poradnik Gospodarczy, 1933, str. 128. 2 zł.
- Berthélemy A. et Eichthal: L'Ecole de droit et Ecole libre des sciences politiques. Paris 1932. 15 fr.
- Bonnecase J.: Philosophie de l'impérialisme et science du droit. Bordeaux, Delmas, 1932, str. 290.
- Capitant H.: Vocabulaire juridique, Fasc. III. Paris, Press Univ. 1932. 25 fr.
- Cayret E.: Le procès de l'individualisme juridique. Paris, Sirey, 1932, str. 386. 60 fr.
- Cosentini Fr.: Le droit comparé et l'American Common law. Mexico, La Universal, 1932.
- Coumaros N.: Le rôle de la volonté dans l'acte juridique. Paris, Sirey, 1931, str. 328. 40 fr.
- Gary R.: Les notions d'universalité de fait et d'universalité de droit. Paris, Sirey, 1932, str. 375. 40 fr.
- Grandin A.: Bibliographie générale des sciences juridiques, politiques etc. de 1800 à 1925—1926 (5-e suppl. 1931). Paris, Sirey, 1932, str. 182.
- Gurwitsch G.: Le temps présent et l'idée du droit social. Paris 1932. 40 fr.
- Hauriou M.: Aux sources du droit. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 15 fr.

- Hubert R.: Rousseau et l'école positiviste. Paris 1932, str. 20.
- Jarra E.: Elements religieux dans la législation polonaise. Varsovie, Themis Polska, 1932, str. 18.
- Jarra E.: W. Goślicki, un philosophe polonais du droit du XVI s. Varsovie 1931. 18 fr.
- Le Fur L.: Le fondement du droit dans la doctrine de Léon Duguit. Paris, Sirey, 1932, str. 35.
- N.... Université de Paris. Faculté de droit. Paris, Sirey, 1932, str. 145. 3,50 fr.
- Lo-Hoai: La nouvelle législation chinoise. Ses fondements. Ses tendances. Paris, Pédone, 1932, str. 189. 30 fr.
- May G.: Introduction à la science du droit, 3 éd. Paris, Pédone, 1932, str. 237. 30 fr.
- Savatier R.: Nouveau dictionnaire pratique de droit Dalloz. Paris, Dalloz, 1933, str. 913. 160 fr.
- Baumgarten A.: Der Weg d. Menschen. Eine Philosophie der Moral u. d. Rechts. Tübingen, Mohr, 1932, str. 613.
- Binder J.: Rechtsbegriff u. Rechtsgeschichte. Weimar, Böhlau Nachf., 1932, str. 30.
- Bückling G.: Das wohlerworbene Recht in seinen Beziehungen zu den Gedanken d. Rechtes u. d. Macht. Breslau, Marcus, 1932, str. 108. 7 M.
- Edlin G.: Rechtsphilosophische Scheinprobleme u. d. Dualismus im Recht. Berlin, Rothschild, 1932, str. 248.
- Eger O.: Recht u. Wirtschaftsmacht. Giessen, Töppelmann, 1931, str. 20. 1 M.
- Fuchs W.: Wilhelm Schupp als Rechtstheoretiker u. Rechtsphilosoph. Berlin, Ehering, 1933, str. 220. 8,60 M.
- Heck Ph.: Begriffsbildung u. Interessenjurisprudenz. Tübingen, Mohr, 1932, str. 228. 9,60 M.
- Glunger W.: Rechtspolitik als Kunst. München, Voglrieder, 1932, str. 65. 3 M.
- Hippel E.: Einführung in die Rechtstheorie. Berlin, Junker & Dünhaupt, 1932, str. 118.
- Horwath B.: Hegel u. d. Recht. Wien, Springer, 1932, str. 37.
- Langhans-Ratzburg M.: Geopolitik u. Geojurisprudenz. Jena, Frommann, 1932, str. 32. 0,60 M.
- Legaz Y Lacambra L.: Die ontologische Grundlage d. reinen Rechtslehre. Wien, Springer, 1933, str. 84.
- Lundstedt A.: Die Unwissenschaftlichkeit d. Rechtswissenschaft, I B. Berlin, Rothschild, 1932, str. 364.
- Lubieński Zb.: Die Grundlagen d. ethisch-politischen Systems v. Hobbes. München, Reinhardt, 1932, str. 302.
- Nicolaï H.: Die rassengesetzl. Rechtslehre. München, Eher, 1932, str. 55. 0,70 M.
- Mokre H.: Theorie u. Gewohnheitsrechts. Problementwicklung u. System. Wien, Springer, 1932, str. 197.

- Moor J.: Geschichte d. Rechtswissenschaften in Ungarn. Budapest, Universität, 1932.
- Müller M.: Ethik u. Recht in der Lehre v. d. Verantwortlichkeit. Regensburg, Habel, 1932, str. 22.
- Petraschek K.: System der Rechtsphilosophie. Freiburg, Herder, 1932, str. 428. 9,20 M.
- Radbruch G.: Rechtsphilosophie, 3 Verl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932. 210 fr.
- Reiner H.: Grundbegriffe des Rechts, 2. Aufl. München, Bayer, 1932, str. 83. 2,80 M.
- Sapir B.: Dostojewsky u. Tolstoi ü. Probleme d. Rechts. Tübingen, Mohr, 1932, str. 110. 3,60 M.
- Sauter J.: Die philosophischen Grundlagen d. Naturrechts. Wien, Springer, 1932, str. 231. 11 M.
- Seichow B.: Die Not unseres Rechts. Leipzig, Koehler, 1932, str. 502. 10 M.
- Steffes J. P.: Das Naturrecht in metaphysischen u. religiöser Weltsicht. Augsburg, Haas & Grabherr, 1932, str. 47. 1,20 M.
- Warner E. A.: Rasse u. Recht. Berlin, Struppe & Winckler, 1932, str. 48. 1,80 M.
- Wegner A.: Einführung in die Rechtswissenschaft, B. I, IL Berlin, Gruyter, 1931, str. 144 i 139.
- Burt H. E.: Legal psychology. New York, Prentice Hall, 1932, str. 467.
- Fyzee A. A.: An introduction to the study of Mohammedan law. London, Oxford Un. Press, 1932.
- Harvey C. P.: Solon or the price of justice. London, Kegan, 1932, str. 103.
- Innema J.: Principles of common law. London, Sweet & Maxwell, 1932, str. 847.
- Jenks E.: The book of english law. 3 ed. London, Murray, 1932, str. 640.
- Laski H. J.: Studies in law and politics. London, Allen & Unwin, 1932, str. 299.
- Smith J. P.: The origin and history of Hebrew law. Chicago, Univ. Press, 1932.
- Wright B.: American interpretations of natural law. Cambridge, Harvard Un. Press, 1932.
- Cammarata A.: Sulla c. d. coattività delle norme giuridiche. Milano, 1932, str. 20.
- di Carlo E.: Il diritto naturale nell' attuale fase del pensiero italiano. Perugia, 1932, str. 44.
- Battaglia F.: Diritto e filosofia della pratica. Nuova Italia, Firenze, 1932, str. 234.
- Barillari M.: L'ideale ed il reale del diritto. Bari, Cressati, 1932, str. 43.
- Brunello Br.: Il pensiero di Giuseppe Ferrari. Milano, Segati &, 1933, s. 226.

- Oroppali A.: Lezioni di scienza generale del diritto. Milano 1932, str. 270.
- Jemolo A.: Il diritto e come lo vedono i non giuristi. Bologna 1932, str. 25.
- Mazzarella G.: Studi di Etnologia giuridica, v. X. Catania, Zuccarello & Izzi, 1932, str. 321.
- Pannunzio S.: Stato e diritto. Modena, Soc. tip. Modense, 1931, str. 61 10 l.
- Tasserin d'Entrèves A.: Riccardo Hooker. Contributo alla teoria e storia del diritto naturale. Torino, Univ. Press., 1932, str. 143.
- Pekelis A.: Saggio sui rapporti tra diritto e morale. Padova, Cedam, 1932, str. 42.
- Perticone G.: Probierni della odierna Filosofia del diritto. Roma 1932.
- Rava A.: Lezioni di filosofia del diritto, vol. 3. 4. Padova, Celam, 1930, str. 197 i 141. 25 L i 15 L.
- Rocca G.: Legge e interprete. T. I. Napoli, Loffredo, 1932, str. 39.
- Sforza M. C.: Note per una teoria generale degli atti giuridici. Pisa, Mariotti, 1932, str. 34.
- Solari G.: L'indirizzo neokantiano nella filosofia del diritto. Lodi, Biancardi, 1932, str. 39.
- Vecchio del G.: Lezioni di filosofia del diritto. 2 ed. Città di Castello, „Leonardo da Vinci", 1932, str. 365.

2. *Prawo międzynarodowe publiczne.*

Kierski Kazimierz: Ochrona praw mniejszości w Polsce. Poznań, Nakładem autora. Skład główny w Admin. „Ruchu Prawn. i Ek. i Soc." Poznań—Zamek, 1933, str. 711.

Autor, em. Prezes Oddziału Prokur. Gen. w Poznaniu, od lat zajmuje w piśmiennictwie prawno-politycznym wybitne stanowisko. Szczególnie zajmował się kwestjami związanymi z wykonaniem Traktatu Wersalskiego na Ziemiach Zachodnich, mianowicie sprawami likwidacji majątków niemieckich, osadnictwa rentowego, obywatelstwa, opcji itd. Ostatnio autor, jak podaje w przedmowie, wykłada na Wyższym Kursie Dziennikarskim, zorganizowanym przy Wyższej Szkole Handlowej, o mniejszościach narodowych. Tem samem autor niejako był predestynowany do podjęcia arcytrudnego zadania, wynikającego z jego dotychczasowej działalności, a mianowicie do ujęcia niejako syntetycznego całokształtu ustroju prawnego mniejszości narodowych w Polsce. Mniejszości nasze posiadają nie tylko odrębne oblicze narodowe i kościelne, ale najgłówniejsze z nich, t. j. Ukraińcy, Białorusini i Żydzi nawet odrębne oblicze społeczne i kulturalne. Wszystkim mniejszościom służy jednolity ustrój ochrony prawnej, oparty na artykule 93 Traktatu Wersalskiego i na t. zw. małym Traktacie Wersalskim, zawartym między Polską a pięciu głównymi mocarstwami sprzymierzonymi

i stowarzyszonemu Pozatem na Górnym Śląsku istnieje aż do roku 1937 odrębna ochrona mniejszości niemieckiej. Na podstawie tego ustroju prawnego powstało obszerne orzecznictwo Trybunału Międzynarodowego w Hadze, rozwinęła się obszerna literatura prawnicza. Prezes Kierski postanowił cały ten materiał prawny, cały ustrój międzynarodowy, ustawodawczy, całe orzecznictwo i literaturę prawniczą ująć w jedno wielkie syntetyczne dzieło: tak powstała obszerna praca: „Ochrona Praw Mniejszości w Polsce”. Autor podzielił w sposób niezwykle przejrzysty całość na pięć zasadniczych części: Cz. I. Geneza traktatu o mniejszościach. Cz. II. Ustawodawstwo mniejszościowe. Cz. III. Analiza postanowień o mniejszościach. Cz. IV. Ochrona klauzul mniejszościowych. Cz. V. Ochrona mniejszości w praktyce.

Już zaraz w części I uwidacznia się żywy, bojowy temperament autora: w sposób bardzo interesujący p. Prezes Kierski przedstawia całą scenę konferencji pokojowej, z głównymi aktorami, z olbrzymią reżyserją niewidoczną, z — widzami, t. j. narodami, których los się w Wersalu rozstrzygał! Plastycznie ukazuje nam się postać „Starego Tygrysa”, wielkiego Wilsona, fantazyjnego Lloyd George'a. Autor tu opiera się głównie na świetnym dziele Dillona: „Konferencja Pokojowa”. Osobny rozdział poświęca autor „Zabiegom żydowskim”, przypisując tym zabiegom decydujący wpływ na narzucenie Polsce t. zw. małego Traktatu Wersalskiego.

Część II, to już kompletny kodeks całego- ustawodawstwa, a więc oba Traktaty Wersalskie, Konwencja Genewska, odnośnie postanowienia Traktatu Ryskiego i t. d. podane są przez autora w pełnym tekście, o ile tyczą kwestji mniejszości. Dalej podaje autor teksty postanowień Konstytucji, ustaw wyznaniowych, językowych i szkolnych, wreszcie ustawę o wygaśnięciu przepisów wyjątkowych.

„Analiza postanowień o mniejszościach” jest to tytuł części III. Tu autor daje niejako k o m e n t a r z niezwykle treściwy i obszerny do ustawodawstwa mniejszościowego, nie szczędząc oczywiście krytyki, np. w zakresie przepisów o obywatelstwie i opcji. Stanowisko czcigodnego autora w tym punkcie jest znane, gdyż od lat w swych dziełach i licznych artykułach w prasie poznańskiej i warszawskiej dawał swemu stanowisku wyraz. Autor w swych badaniach opiera się na bardzo obszernym materiale prawnym, historycznym, filozoficznym, filologicznym, kulturalnym, tak że jego wywody czyta się z wielkiem zainteresowaniem nawet tam, gdzie nie można się z nim zgodzić *in merito*. Trudno w tem sprawozdaniu podać choć w przybliżeniu treść jego wywodów. Całość kształt życia publicznego przewija się przed nami — zawsze w od-

niesieniu do mniejszości — a więc od szkolnictwa i Kościoła, po przez instytucje samorządowe do instytucji komunikacyjnych. Świutowanie szabasu przez żydów tak samo znajduje w autorze uczonego referenta, jak kwestja tolerancji religijnej, stosunek stron do władz, ogłoszenie urzędowe, ochrona praw indywidualnych, zasada równości, dezyderat lojalności itd. Przewijają się przed naszymi oczyma ustroje unijnego kościoła ewangelickiego, gminy żydowskie, starokatolicy, różne sekty, najrozmaitsze typy szkół, instytucji kulturalnych, dobroczynnych, związków i t. d. Autor w każdej najdrobniejszej kwestji prawnej tyżającej mniejszości, ma swe skrytalizowane zdanie, bez względu, czy kwestja ta tyżczy jakichś zażeń niemieckich na Górnym Śląsku, czy też Ukraińców. Oczywiście, że autor szczególnie obszerniej traktuje mniejszość niemiecką, gdyż z natury rzeczy materiał ten był mu od lat znany i więcej dostępny, niż np. zawiłe stosunki kulturalne mniejszości na Polesiu lub Wołyniu. Konferencje, orzeczenia, wyroki, publikacje międzynarodowe, czy to wydane w Genewie, czy w Hadze, czy w Londynie, oto treść części IV-tej p. t. „Ochrona klauzul mniejszościowych”. Tu autor omawia zakres działania Rady Ligi Narodów, rezolucje Zgromadzenia Ligi, omawia organizację Trybunału Haskiego, przedstawia działalność „Unji Międzynarodowej Stowarzyszeń Ligi Narodów”, dalej „Unji Międzyparlamentarnej”, wreszcie „Kongresy Mniejszości”, odbywające się rok rocznie od 1925 począwszy. Nie wiedzieć, co bardziej podziwiać, czy benedyktyńską pilność autora, czy też jego zdolności analityczne, pozwalające mu podchodzenie do każdego problemu z całem przygotowaniem skomplikowanego aparatu naukowego.

Część V jest najobszerniejsza, gdyż obejmuje „Ochronę mniejszości w praktyce”. Autor podzielił tę część na cztery rozdziały; realizacja prawna postanowień, mniejszości w Polsce, stosunek mniejszości do Państwa, sprzeczność teorii z praktyką.

W rozdziale o mniejszościach, autor traktuje słusznie odrębnie mniejszości słowiańskie: Rusinów, Białorusinów, Rosjan i Czechów, a osobno mniejszości nie słowiańskie, Niemców, Litwinów i Żydów. Byłem bardzo ciekawy, czy autor wiedział, że w powiecie kępińskim, w skrawku powiatu sycowskiego, przyłączonego do Polski, są Czesi: okazuje się, że na stronie 543 autor natychmiast na moje pytanie odpowiada: ...„mieszkają oni w większem skupieniu jeszcze w Województwie Poznańskiem w czterech wsiach powiatu kępińskiego: Wielki Tabor, Mały Tabor, Czermín i Weronikopol. Są to potomkowie emigrantów czeskich, którzy przesiedlili się tam w połowie XVIII wieku. Jest ich około 1500. Wyznają kalwinizm, mają własnego pastora, zachowali swój język ojczysty, który wy-

kładany jest w tamtejszej szkole powszechnej (po 3 godziny tygodniowo)". Jak z tego widać, bardzo trudno autorowi zrobić zarzut, że czegoś nie dopatrzył, że czegoś nie dojrzał, że o czymś zapomniał! Przeciwnie, możnaby jedynie zarzucić, że dzieło autora wypadło zbyt obszernie! W istocie dzieło o 711 stronicach jest poprostu olbrzymem. Często słychać zdania, że dzieła naukowe powinny być zwięzłe, krótkie, przejrzyste. Lecz jeżeli chodzi o zadanie, które sobie autor postawił i które wykonał, to trzeba mu przyznać słusność, że przedewszystkiem chciał dać niejako komplet całego materiału, rzecz podstawową, „standard work”: w każdej dziedzinie nauki istnieje, a przynajmniej istnieć powinno takie podstawowe dzieło, ześrodkujące cały materiał. Takie dzieło ułatwia innym badaczom pracę naukową i daje im w tym kierunku podnetę. Dlatego zasługa autora niniejszego dzieła jest bardzo poważna i należy mu się za podjęty trud szczerze uznanie. Dzieło autora na końcu opatrzone jest obszerną bibliografią, podzieloną systematycznie na różne części, 6-ciostronnym indeksem i spisem rzeczy. Szata zewnętrzna (Drukarnia Dziennika Poznańskiego) jest bez zarzutu.

Dr. *Stanisław Sławski* (Poznań).

Korowicz Marek St.: Sytuacja prawna obywateli polskich w Gdańsku w świetle „Opinji” Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej z dnia 4 lutego 1932 r. Poznań, Nakładem Związku Obrony Kresów Zachodnich, 1932, str. 15.

Na początku swej pracy autor wysuwa twierdzenie, że „Avis” Trybunału Haskiego z 4. II. 1932 jest zarówno w swej sentencji (sic!), jak przedewszystkiem i w motywach wyraźnie wymierzone przeciw nienaruszalności Traktatu Wersalskiego; w pozostałej zaś części udowadnia słusność swego poglądu.

Podawszy brzmienie Art. 104 p. 5 Traktatu Wersalskiego, Art. 33 Konwencji Paryskiej i 229 Umowy Warszawskiej, oraz streściwszy punkt widzenia polski, gdański i opinię Trybunału, autor przechodzi do krytyki tej opinji i motywów. Stwierdza on, że Trybunał, nie bacząc na jasne brzmienie ust. 5 art. 104, przeprowadził interpretację historyczną, która mu umożliwiła powzięcie wniosku wprost sprzecznego z brzmieniem tego artykułu, że wbrew swemu poprzedniemu stanowisku przyznał Konwencji Paryskiej charakter nadrzędny, a Traktatowi Wersalskiemu jedynie rolę pomocniczą, co przeczy opinji ogólnie przyjętej w literaturze międzynarodowej, i że przez to dokonał na Traktat Wersalski zamachu wprost rewolucyjnego, nie licującego z powagą i godnością najwyższej judykatury międzynarodowej.

W konkluzji autor przyłącza się do votum separatum czterech sędziów, będących w mniejszości.

O ile dotychczasowe wywody autora są zupełnie słuszne i ścisłe, o tyle zastrzec się musimy przeciwko jego konkluzjom zawartym w p. III. Znajdujemy tam twierdzenie, że Gdańsk znajduje się pod protektorem Polski, że suwerenność Gdańska jest ograniczona, że wreszcie winą Polski jest, że postanowienia Konwencji Paryskiej są dla nas krzywdzące. Co się tyczy pierwszego, to nawet autorowie niemieccy zarzucili teorię protektoratu, ponieważ pociąga on za sobą twierdzenie, że W. M. Gdańsk jest państwem suwerennym czego, poza 6-ciu gdańszczanami, piszącymi na zamówienie Senatu, nikt nie usiłuje bronić; z tego również powodu mówienie o ograniczeniu suwerenności Gdańska jest niedopuszczalne, ponieważ nie można ograniczać tego, czego niema i nie było: wreszcie niżej podpisany, który brał udział w układaniu Konwencji Paryskiej, może zapewnić Szanownego Autora, że projekt polski wyglądał zupełnie inaczej i że tylko pod naciskiem politycznym W. Brytanji i Francji zmuszeni byliśmy przyjąć obecnie obowiązujący.

W zupełności natomiast należy uznać słuszność końcowych uwag Autora, w których on charakteryzuje w sposób dosadny stroniczość a nawet wrogość Trybunału w stosunku do Polski.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

Krół Michał, Dr.: Wykładnia traktatów międzynarodowych. Wilno, 1933, str. 170.

Jest rzeczą godną uwagi, że nasza młoda względnie literatura prawa międzynarodowego zdobyła się już na dwie monografie traktujące o interpretacji umów międzynarodowych: w r. 1929 prof. Ludwik Ehrlich wydał drukiem w języku francuskim swój wykład wygłoszony w haskiej Akademji Prawa Międzynarodowego, a w r. bież. dr. Michał Król ogłosił pierwszą w języku polskim pracę w tym przedmiocie.

Studjum p. Króla w siedmiu rozdziałach obejmuje kompletny wykład teorii interpretacji traktatów międzynarodowych, popartej przykładami zaczerpniętymi z praktyki dyplomatycznej i orzecznictwa trybunałów międzynarodowych.

Dwa poglądy walczą z sobą w doktrynie i w praktyce sądowej, jeden uważa daną normę jako fakt sam w sobie, którego znaczenie należy badać wyłącznie na podstawie jej brzmienia; drugi natomiast za cel interpretacji uważa doszukiwanie się intencji autorów normy.

Podawszy argumenty obrońców obu poglądów, autor stwierdza, że jest to spór wyłącznie proceduralny, w którym idzie o to, jakimi środkami wolno się posługiwać przy interpretowaniu normy prawno-międzynarodowej, i w konkluzji przychyła się do poglądu, że celem wykładni traktatu jest wykrycie rzeczywistej woli Stron.

Rozdział drugi poświęcony jest zobrazowaniu obecnej praktyki interpretacyjnej. Głównymi źródłami są tu wyroki Stałego Sądu Rozjemczego (nie „polubownego”, jak mylnie nazywa go Autor) i Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze.

Trybunał haski jest niechętny interpretacji historycznej, zwłaszcza gdy przepis prawa jest zupełnie jasny. Przytem z całą konsekwencją odsuwa on stosowanie źródeł zewnętrznych, zwłaszcza prac przygotowawczych (Sprawa Komisji Dunajowej, Komisji Odry. Port d'Attache w Gdańsku). Autor ma jednak nadzieję, że opór Trybunału będzie przełamany, ponieważ można już jakoby zauważyć ślady zmiany poglądów; tembardziej, że opinio juris gentium państw najwidoczniej kłóci się z wyznawaną przez Trybunał zasadą.

W Rozdziale trzecim autor zajmuje się interpretacją autentyczną.

Autor zdaje się przychyłać do opinii, że dawać interpretację autentyczną ma prawo wyłącznie ten tylko, kto daną normę może zmienić lub uchylić (Sprawa Jaworzyny). Pogląd ten nie wydaje nam się słuszny; lepiej pozostać przy starej zasadzie, że ejus est interpretari legem cuius condere.

Co się tyczy umów międzynarodowych, ustanawiających różne instytucje międzynarodowe, to te, z reguły, nie mogą ich interpretować, jako że są one wpływem tych umów, które w stosunku do danej instytucji stanowią prawo nadrzędne nie będące wpływem ich woli. Powierzenie interpretacji tych umów stworzonym przez nie instytucjom możliwe jest tylko na mocy delegacji prawa wykładni, danej explicite przez sygnatarjuszy umowy.

Co się tyczy specjalnie interpretowania Paktu Ligi Narodów, to należy ono do wszystkich jej członków, a zatem może być dokonane tylko przez poszczególne Rządy, a nie przez Zgromadzenie.

Autor wylicza wreszcie formy interpretacji autentycznej; mogą nimi być: akt specjalny Stron, *facta concludentia*, interpretacja zapomocą paralelizmów, wreszcie zastrzeżenia interpretacyjne.

Rozdział czwarty traktuje o wykładni słownej, albo gramatycznej. Zasady tej interpretacji, najlepiej stosunkowo rozwiniętej przez teorię, autor ilustruje licznymi, dobrze wybranymi przykładami.

W rozdziale piątym znajdujemy zasady wykładni realnej. Zawiera ona elementy: logiczny, systematyczny, formalno-prawny i te-

leologiczny. Temu ostatniemu autor przypisuje dużą rolę w dalszym ukształtowaniu się politycznym Europy i poświęca mu długie wywody. Wyniki wykładni realnej mogą ustosunkować się do wyników wykładni słownej w sposób trojaki: mogą ją potwierdzić, nie potwierdzić ale nie obalić, wreszcie obalić i doprowadzić do wyniku odmiennego.

Luki w prawie i sprzeczności norm nie podlegają wykładni realnej.

Powyższe wywody są poparte bardzo ciekawymi przykładami.

Rozdział szósty traktuje o domniemaniach interpretacyjnych.

Należy się do nich uciekać, gdy wykładnia słowna i realna zawiodły, a brak interpretacji autentycznej.

Dzielią się one na materialne i formalne.

Autor kolejno analizuje zasady „in dubio pro libertate”, „ut valeat” oraz rozróżnienie „favorabilia et odiosa”.

Rozdział ostatni poświęcony jest lukom w prawie, które mogą polegać na tym, że normy wogóle brak, że jest niezrozumiała, albo, że istnieją dwie normy sprzeczne.

Jeżeli jeden z tych wypadków zajdzie, to można stosować cztery sposoby żeby wyjść z trudności:

a) można stworzyć nową normę; w prawie międzynarodowym sposób ten nie jest stosowany;

b) można stosować subsydyjarnie normy zapożyczone z innego systemu prawnego (Art. 38 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej) ;

c) można wnioskować przez analogję.

Przy tej sposobności Autor podaje w sposób niezwykle jasny różnicę między wykładnią rozszerzającą a rozumowaniem przez analogję. W prawie międzynarodowym rozumowanie przez analogję może być stosowane tylko w razach wyjątkowych;

d) rozstrzygnięcie ex aequo et bono.

Jak widać z powyższego krótkiego streszczenia, praca p. Króla zawiera bardzo bogaty materiał faktyczny i rozumowy; sposób wykładu jest niezwykle jasny i zajmujący, a wnioski wyprowadzane z należytą ścisłością i ostrożnością. Stanowi ona cenny nabytek dla naszej literatury naukowej.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

Kulski Władysław, Dr.: Przed pierwszą powszechną Konferencją Rozbrojeniową. Warszawa 1932, str. 43.

Praca powyższa Dr. Skulskiego zaznajamia polskiego czytelnika w sposób zwięzły a jasny z zagadnieniem „rozbrojenia”, po-

daje materiał, jaki będzie mieć do przedyskutowania Konferencja Rozbrojeniowa.

W lutym 1932 r. zebrała się w Genewie pod przewodnictwem Hendersona Konferencja Rozbrojeniowa, aby opracować konwencję rozbrojeniową. Projekt konwencji opracowany przez Ligę Narodów podkreśla szczególnie, że rozbrojenie powszechne zostało uzależnione od utrzymania w mocy i od ścisłego przestrzegania klauzul wojskowych traktatów pokojowych. Autor w pracy tej omawia ograniczenia nałożone na Niemcy i inne państwa przez traktaty pokojowe; podaje i omawia zarazem te wszystkie umowy między państwowe, których decyzje zdążają do rozbrojenia.

Traktat waszyngtoński z roku 1922 podaje ograniczenia odnośnie okrętów linjowych, a szczególnie transportowców samolotów. Okręty wojenne, należące do pięciu wielkich mocarstw nie mogą być pod żadnym pozorem oddane do użytku innego państwa, oraz wielkie mocarstwa nie mogą w razie wojny użyć dla siebie tych okrętów, które w ich stocznich są budowane na rachunek innych państw; te dwie zasady zostały powtórzone w traktacie londyńskim z roku 1930. Traktat londyński podpisały tylko trzy wielkie mocarstwa, a mianowicie: Stany Zjednoczone, Japonja i Anglja, natomiast Włochy i Francja zachowały nadal swobodę działania.

Autor omawia w krótkości projekt konwencji, opracowany przez „Komisję Przygotowawczą do Konferencji Rozbrojeniowej”; przeciw temu projektowi konwencji wystąpiły przedewszystkiem Sowiety, przyłączyły się Niemcy.

Autor przytacza w swej pracy opinię wybitnego prawnika, na terenie Ligi Narodów p. Politisa o wartości i znaczeniu przyszłej Konferencji Rozbrojeniowej:

„Jakikolwiek będzie rozmiar tego pierwszego etapu, w każdym razie będzie to olbrzymi postęp. Po raz pierwszy w historii świata problem zbrojeń narodowych zmieni charakter. Dotąd był on i jest jeszcze sprawą do głębi wewnętrzną, poddaną wyłącznie suwerenności każdego państwa. Odtąd stanie się on kwestją międzynarodową, rządzoną prawami, które państwa swobodnie ustanowią.”

Autor napisał tę pracę z końcem 1931 roku; późniejsze jednak wypadki dowiodły, że Konferencja Rozbrojeniowa nie może spełnić tych nadziei, jakie ludzkość z nią wiązała. Projekt konwencji, który służyć miał za podstawę Konferencji, zawalony został różnemi nowemi projektami; mozolna praca „Komisji Przygotowawczej do Konferencji Rozbrojeniowej” nie została zużytkowana właściwie, a dotychczasowy przebieg prac Konferencji Rozbrojeniowej świadczy przedewszystkiem o tem, że jedynie przez za-

chowanie kolejności w dążeniach może spełnić swoje zadanie t. j. przez bezpieczeństwo i arbitraż do rozbrojenia.

Autor, który jest w delegacji naszej na Konferencji Rozbrojeniowej, osiągnął cel, jaki sobie postawił, albowiem w sposób związły a bardzo jasny przedstawił w swej pracy problem rozbrojenia.

Dr. Wojciech Polek (Warszawa).

Kurnatowski Jerzy: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Warszawa, Nakładem Słowińskiego Towarzystwa Sztuki i Kultury, 1932, str. 13.

Tenże: Stosunki polsko-francuskie na przestrzeni wieków. Warszawa, Nakładem Stowarzyszenia Polsko-Francuskiego, 1933, str. 16. .

Są to dwie mowy, wypowiedziane przez autora przy różnych okazjach. Zawierają krótkie streszczenie wzajemnych stosunków między Polską i Czechosłowacją oraz między Polską i Francją od zarania dziejów do dni dzisiejszych.

Co się tyczy stosunków polsko-czeskich, to najświatlejsze umysły po obu stronach zawsze dokładnie zdawały sobie sprawę z tego, że koniecznością dziejową jest utworzenie z obu państw wału ochronnego przeciwko wspólnemu niebezpieczeństwu. Po stronie czeskiej świadomość ta była tak wielką, że król czeski Jerzy z Podjebrada zapisał w słynnym swoim testamencie koronę czeską synowi Kazimierza Jagiellończyka Władysławowi, z pominięciem własnego syna.

Niestety, intrygi Habsburgów oraz krótkowzroczność i bierność naszej polityki sprawiły, że połączenie obu państw nie nastąpiło. Wynikiem tego były — Biała Góra i Maciejowice.

Ta sama konieczność dziejowa nakazuje i w chwili obecnej obu państwom połączyć się z sobą. Połączenie to niechybnie nastąpi, o ile kierujący polityką obu państw mężowie będą mieli zawsze na oczach wskazania historii.

Co się tyczy Francji, to stosunki z nią datują się od Kazimierza Odnowiciela, który młodość swą spędzał w klasztorze w Clugny i tam przesiąkł kulturą francuską. Nazwisko pierwszego kronikarza polskiego Marcina Gallusa zdaje się również świadczyć o jego francuskim pochodzeniu.

Autor przesuwając przed naszymi oczami królową Jadwigę z francuskiego domu Andegawskiego, Henryka Walezego, Marię Ludwikę, która w najcięższych czasach potrafiła utworzyć w Polsce stronnictwo francuskie z określonym programem ratunku Rzeczypospolitej. Król Jan Sobieski zawarł z Ludwikiem XIV formalny

traktat przymierza — niestety, odrzucony przez szlachtę na sejmie grodzieńskim (1679 r.). Wpływy habsburskie okazały się znowu silniejszymi.

Przesuwają się dalej po kolei: *le bon roi* Stanisław Leszczyński; jego córka Marja, królowa francuska; książę Józef Poniatowski, marszałek Francji i wódz wojsk polskich, wchodzących w skład armji Napoleona. A dalej autor omawia pokrótce politykę wielkiego cesarza francuzów względem Polski, sympatje Napoleona III, sugestje ministra Delcassé'go o konieczności innego ustosunkowania się Rosji do Polski i tak — aż do konferencji pokojowej w Paryżu, na której Francja zawsze popierała słuszne tezy polskie. Wreszcie — pamiętny rok 1920, kiedy to Francja była jedynym państwem na świecie, które okazało nam pomoc i nie zwątpiło o naszym zwycięstwie.

Dzisiaj Francja i Polska są połączone z sobą przymierzem. Ale to przymierze nie ma charakteru imperjalistycznego, nie dąży do zaboru ziem cudzych, do wywołania wskutek tego na świecie nowej pożogi wojennej. Pragnie jedynie utrwalić ten stan rzeczy, jaki został ustalony przez traktat wersalski. Przymierze to jest w tej chwili jednym z głównych rękojmi pokoju europejskiego.

K. Kierski (Poznań).

Skiba Paweł: Roszczenia niemieckie do polskiego Pomorza.

Gdynia, Nakładem i drukiem Zakładów Graficznych i Wydawniczych „Balto-Polak”, 1932, str. 37.

Broszura zwalcza rasowo-narodowościowe i historyczno-kulturalne argumenty niemieckie, mające uzasadnić dążenie Niemców do zaboru zpowrotem polskiego Pomorza. Autor na wstępie słusznie zaznacza, że najlepszą naszą bronią W walce o dostęp do morza jest prawda. Trzeba ją tylko podać tym, którzy jej nie znają.

Niemcy skonstruowali doktrynę o wyższości i niższości ras ludzkich. Siebie zaliczają naturalnie da rasy najwyższej, panującej — do rasy nordycznej. Tymczasem ściśle badania ostatnich czasów wykazały, że wśród ludności polskiej typ nordyczny (wysokiego, niebieskookiego blondyna o wydłużonej czaszce) jest bardziej rozpowszechniony, aniżeli wśród Niemców. Jeżeli więc „nordyczność” ma nadawać jakieś prawa, to Polacy mają je co najmniej w takim samym stopniu, jak Niemcy.

Prehistorja całkowicie obala roszczenia niemieckie. Już w trzecim okresie brązowym (na 1400—1200 lat przed Chrystusem) ziemie nad Wisłą, Wartą i Odrą, aż do samego Bałtyku, zamieszkiwał lud o kulturze t. zw. łużyckiej. Zdaniem autora, „Łużyczanie” byli pierwszą falą Słowiańszczyzny, „co nie wyklucza wzmóc-

nienia jej w okresach pochrystusowych falami nowemi". Dopiero między X i VIII stuleciem przed Chrystusem zaczęły się najazdy ludów skandynawskich na południowe wybrzeża Bałtyku, a stamtąd dalej w głąb kraju. Ale ludy te w swoich wędrówkach tylko czasowo zatrzymywały się na Pomorzu i w innych krajach słowiańskich. W poszukiwaniu łupu, drużyny jednych wypierały drugie i ciągnęły dalej na południe i południowo-wschód, aż w pierwszych wiekach po Chrystusie cały kraj między Wisłą, Łabą i Bałtykiem był już od nich wolny.

Ci najeźdźcy skandynawscy nie mieli nic wspólnego z przodkami teraźniejszych Niemców, z którymi Polacy zetknęli się dopiero w IX wieku po Chrystusie. Pierwsze to zetknięcie było przypiętowane krwią, wylaną w obronie Pomorza, które od najdawniejszych czasów było nierozdzielalną częścią Polski, dzieliło jej złe i dobre losy, jej klęski i zwycięstwa.

Na początku XIV wieku Pomorzem zawładnęli zdradziecko Krzyżacy, dokonywając masowych rzezi rdzennej ludności pomorskiej w Gdańsku, Świeciu i innych grodach pomorskich (w Gdańsku wycięto wtedy nocą znielacka 12.000 jego mieszkańców). W połowie XV wieku Pomorze wróciło zpowrotem do Polski i pozostało pod jej panowaniem, jako jedna z jej dzielnic, aż do dokonanych przez Prusy rozbiorów w 1772 i 1793 roku. Te dwie okupacje (krzyżacka i pruska), oparte na przemocy, gwałcie i zdradzie, oczywiście żadnych praw Niemców do Pomorza stworzyć nie mogły.

Tak samo zmyślonemi są argumenty niemieckie o rzekomych prawach kulturalnych Niemców do Pomorza. Krzyżacy tępiłi bez litości ludność tubylczą, a na zajętych po niej obszarach osadzali obcych kolonistów — nędzne i obszarpane rzesze przybłędów z całych Niemiec, którzy rozsadanikami kultury na Pomorzu być nie mogli, bo sami byli tylko „skończonymi barbarzyńcami”.

Mimo całej gehenny cierpień, przez które dwukrotnie przeszła ludność pomorska pod jarzeniem niemieckim, ludność ta nie dała się wytępić, nie wyparła się swej narodowości i języka, od trzech tysięcy lat trzymała i trzyma straż polską nad Bałtykiem, jako ludność autochtoniczna na ziemi pomorskiej. Powierzchnowny zaś naloł niemiecki, sztucznie osadzony tam przez najeźdźców, zniknął prawie momentalnie, jak tylko skończyły się rządy zaborców.

Ostateczny wniosek, do którego doszedł autor, jest ten, że Niemcy nie mają i mieć nie mogą żadnych praw do Pomorza, chyba — prawo rabusia do zrabowanej zdobyczy.

K. Kierski (Poznań).

Smogorzewski Casimir: *La Pomeranie Polonaise*. Paris, Gebethner et Wolff, 1932. Stron 462.

Zaborczy rewizjonizm niemiecki posługuje się, jako jednym z głównych środków działania, znakomicie zorganizowaną propagandą, rozporządzającą nieograniczonymi wprost możliwościami intelektualnymi i finansowymi. Charakterystyczną cechą tej propagandy jest krańcowa jej tendencyjność, zupełnie nie licząca się ani z prawdą historyczną, ani ze ścisłością podawanych faktów. W wielu wypadkach propaganda ta operuje już całkiem otwarcie oszczerstwem i fałszem.

Z początku nie reagowaliśmy zupełnie na to wszystko. Panowała w Polsce tendencja „niedrażnienia” Niemców. Ludzie, nie znający mentalności niemieckiej, wyobrażali sobie, że zczasem będzie można dojść z nimi do porozumienia i ustalić lojalne z nimi sąsiedzkie stosunki. .

Jednakowoż mijał rok za rokiem, a każdy nowy rok dostarczał nowych dowodów, żeśmy przyjęli taktykę najzupełniej błędną. Nasze milczenie nie tylko nie powściągnęło ataków niemieckich, lecz, przeciwnie, rozzuchwalało Niemców do tego stopnia, że odrzucili na bok wszelkie skrupuły i bez żadnych już osłonek zaczęli domagać się zwrotu ziem, które traktat wersalski zmusił ich do oddania Polsce.

Milczenie nasze zaszkodziło nam także na terenie międzynarodowym. Jeżeli milczą, nie oponują, nie bronią się — rozumowała opinia publiczna w Europie i Ameryce — to znaczy się, nie mają nic na swoją obronę. Twierdzenia zatem o krzywdzie niemieckiej są widocznie prawdziwe. Krzywdę trzeba naprawić. Domaga się tego zarówno sprawiedliwość międzynarodowa, jak i konieczność zachowania powszechnego pokoju.

Dopiero tego rodzaju skutki wskazały nam na niezbędność przejścia z naszej strony do zdecydowanej kontrofensywy, celem zneutralizowania jednostronnej propagandy niemieckiej. Od kilku więc lat jesteśmy świadkami wzmożonej działalności w tym kierunku. Z instytucyj społecznych i naukowych zaznaczył się tu chlubnie Związek Obrony Kresów Zachodnich i Instytut Bałtycki; z pośród licznych już pisarzy politycznych, którzy w sposób bezstronny zajęli się oświeclaniem najważniejszych problemów politycznych współczesnej Polski, jedno z miejsc poczesnych zajął K. Smogorzewski.

Usługi, jakie Smogorzewski oddał już sprawie polskiej, o tyle są cenniejsze, że pisze on po francusku, a więc prace jego dostępne są dla obcych. Odtąd nikt już zagranicą nie będzie mógł tłumaczyć się, że czegoś nie wie. Jeżeli nie wie, to tylko dlatego, że

nie chce wiedzieć. Winę sobie tylko musi przypisać. Dość bowiem sięgnąć mu do cennych prac Smogorzewskiego, ażeby jak najdokładniej zorjentować się w istocie sporu polsko-niemieckiego.

Po książce zbiorowej o Śląsku, o której niezbyt dawno zdawaliśmy relację, ukazał się w końcu roku zeszłego gruby tom o Pomorzu, zawierający wszystko, co o naszym dostępie do morza wiedzieć należy. Ogromny materiał autor podzielił na dwanaście rozdziałów: w I-ym udowadnia, że Pomorze jest krajem historycznie polskim; w II-im objaśnia, jak z chwilą powzięcia decyzji o wskrzeszeniu Polski wyłoniła się sama przez się kwestja zapewnienia jej dostępu do morza; w III-im opowiada o perypetjach, na jakie ta kwestja była narażona podczas konferencji pokojowej (intrygi i złośliwości Lloyd George'a); w IV-ym stwierdza, że Polacy zawsze stanowili większość ludności pomorskiej; w V-ym przeciwstawia niemieckim argumentom geopolitycznym fakt, że na świecie istnieje 14 prowincyj, miast lub gmin, które tak samo, jak Prusy Wschodnie, są oddzielone od swojej metropolji, a oprócz tego w różnych częściach świata jest przeszło 20 rozmaitych „korytarzy”; w VI-ym podkreśla, że gospodarcza odbudowa Polski stała się możliwą jedynie dzięki jej swobodnemu dostępowi do morza; w VII-ym mówi o niebywałym rozwoju Gdańska wskutek tego, że po wojnie został on głównym portem handlowym Polski; w VIII-ym opisuje „cud Gdyni” (*le miracle de Gdynia*) i uzasadnia konieczność jej budowy; w IX-ym podkreśla niezbędność zdrowego współzawodnictwa między Gdańskiem i Gdynią, które powinny nie konkurować z sobą, lecz wzajemnie się uzupełniać; w X-ym wyjaśnia stosunek portów polskich do ich „zaplecza”; w XI-ym wykazuje kłamliwość propagandy niemieckiej o rzekomych trudnościach tranzytowych między Prusami Wschodnimi a Rzeszą; w XII-ym konstatuje, że powodem teraźniejszych trudności gospodarczych Prus Wschodnich bynajmniej nie jest oddzielenie ich od Rzeszy, lecz cały szereg innych przyczyn, nie mających nic wspólnego z tem ich „wyspiarskiem” położeniem.

We wnioskach, zamykających książkę, autor stwierdza, że o żadnej rewizji terytorjalnej na niekorzyść Polski nie może być mowy, ponieważ: po 1. Polska ma za sobą prawo i sprawiedliwość; po 2. uświadomiona i poważna opinja światowa jest przeciwna rewindykacjom niemieckim; po 3. wszelkie próby w tym kierunku zakłóciłyby tylko pokój europejski; po 4. zmiana granic na podstawie art. 19 paktu Ligi Narodów jest niedopuszczalna; po 5. wszelkim zmianom przeciwstawiłby się, jak jeden mąż, cały naród polski.

Autor operuje bogatym materiałem i uwzględnia w swej pracy niemal całą literaturę w obcych językach, mającą styczność z Po-

morzem. Natomiast literatura polska mniej mu jest znana. Określa, na przykład, za Stolińskim liczbę ludności niemieckiej na Pomorzu w 1927 roku na 95.476 osób (9,4% ogółu ludności), gdy tymczasem według danych urzędowych, przytoczonych w wydanej przez Związek Obrony Kresów Zachodnich książce o Pomorzu Polskiem, liczba Niemców wynosiła tam w dniu 1 stycznia 1928 r. 109.196 (11,3% ogółu ludności). Według ostatniego zaś powszechnego spisu z dn. 9 grudnia 1931 r., liczba ludności z językiem ojczystym niepolskim stanowiła 109.696 osób (10,1% ogółu ludności), t. zn. samych Niemców było niewiele więcej nad 9%. K. *Kierski* (Poznań).

W a r k a ł ł o Witold W.: Czy jednostki są podmiotami prawa międzynarodowego. Warszawa, Biblioteczka wydawnictw Wydziału Kół Prawniczych ogólnopolskiego Związku akademickich kół naukowych, 1932, str. 72.

Po wstępnych rozważaniach co do istoty norm prawnomiędzynarodowych i przyjęciu za pewnik, że każda norma prawna istnieje w interesie jednostki ludzkiej, autor podaje rys historyczny omawianego przez siebie zagadnienia oraz współczesne tendencje naukowe.

W części drugiej znajdujemy krytyczne przedstawienie stanowiska nauki polskiej, w której, podług autora, przeciwstawia się doktryna tradycyjna pozytywizmu (Ehrlich, Makowski), doktrynie demokratyczno-postępowej, reprezentowanej przez prof. Cybichowskiego.

Po wyłożeniu argumentów doktryny tradycyjnej, autor przechodzi do wniosku, że teza, iż jednostki nie są podmiotami prawa międzynarodowego, nie da się przy dzisiejszym rozwoju życia i prawa międzynarodowego utrzymać. Niezliczone jakoby normy międzynarodowego prawa umownego i zwyczajowego odnoszą się do jednostek, czyniąc je podmiotami praw i obowiązków. Przy tej sposobności autor wysuwa rozróżnienie podmiotowości rzeczywistej i podmiotowości formalnej. Jednostki są nie tylko podmiotami rzeczywistości, ale jedynymi naturalnymi podmiotami prawa międzynarodowego.

Brak miejsca nie pozwala nam polemizować z wywodami autora, który zresztą w większości wypadków ogranicza się do wygłaszania tezy, nie popierając jej dowodami rozumowymi.

Na jedno tylko chcielibyśmy zwrócić uwagę. Przyznawanie mniejszościom religijnym, językowym i etnicznym podmiotowości prawnomiędzynarodowej jest prawdziwym curiosum naukowym. Autor, pomijając milczeniem wywody takiego znakomitego znawcy kwestii mniejszościowej jak Ito, uzasadnia swe twierdzenie argu-

nieniem, że mniejszości mają prawo petycji i że ipso facto nabywają podmiotowość prawno-międzynarodową. Przyczem obojętne jest dla autora, czy mają one prawo akcji w płaszczyźnie międzynarodowej. Rozumowaniu temu oczywiście przyklasną obrońcy mniejszości na terenie Ligi Narodów, ale wątpię czy ono przekona bestronnych i samodzielnych badaczy powyższej kwestji.

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

Meyer Heinz, Dr.: Das Recht der religiösen Minderheiten in Polen. Berlin, Wydawnictwo: Oeffentliche Recht, Steuerpolitik und Finanzwissenschaft we Wrocławiu, 1933 str. 69.

Autor postawił sobie za zadanie przedstawić stan prawny mniejszości religijnych w Polsce współczesnej. W tym celu podzielił on swą pracę na trzy części nierówne pod względem rozmiarów: krótki wstęp historyczny, podstawy prawne bytowania mniejszości religijnych w Polsce, wreszcie ustrój wewnętrzny i stosunek do Państwa poszczególnych wyznań.

Ze wstępu dowiadujemy się, że o interesy mniejszości konfesyjnych troszczyli się już autorowie pierwszych kapitulacyj jurysdykcyjnych; poczynszy zaś od Traktatów Westfalskich odnośne postanowienia znajdujemy we wszystkich prawie ważniejszych traktatach pokoju, przyczem na uwagę zasługują przepisy zawarte w traktacie Oliwskim i Utrechckim.

Co się tyczy specjalnie Polski, to pierwszą mniejszością konfesyjną byli Żydzi, którzy przywędrowali do nas z Niemiec w czasie prześladowań religijnych. W w. XVI, dzięki tolerancyjnej polityce Zygmunta Augusta, liczba dysydentów znacznie się powiększa. Po niezbyt zresztą gwałtownych zatargach, następuje uspokojenie, które znalazło swój wyraz w Pax Dissidentium z r. 1573 i w Unji Brzeskiej z 1595.

Pod wpływem Jezuitów tolerancja zmniejsza się, lecz, jak wyraźnie stwierdza autor, prześladowanie protestantów nigdy w Polsce nie przybrało takich rozmiarów, jak w innych krajach katolickich.

Coprawda, nawet tolerancyjny Art. 1 Konstytucji 3-go Maja nie powstrzymał naszych dysydentów od łączenia się z wrogami Rzplitej i szukania oparcia u sąsiednich mocarstw.

Po powstaniu niepodległego Państwa Polskiego, położenie prawne mniejszości religijnych oparte zostało na normach międzynarodowych, zawartych w Małym Traktacie Wersalskim z 28. VI. 1919, Konwencji Górnośląskiej z 15. V. 1922 i Umowie Warszawskiej z Czechosłowacją z 23. IV. 1925.

W każdym razie odnośne zobowiązania Polski nie mają charakteru „conditio” jak twierdzi autor, lecz tylko „modus”.

Podawszy definicję mniejszości religijnej, autor przechodni do dokładnej analizy odnośnych artykułów Traktatu Mniejszościowego, dzieląc je na trzy grupy: art. 2 i 7 al. 1, 2, 3 podające zasadę "równości wszystkich obywateli, Art. 7 al. 4 i Art. 8 i 9, zawierające specjalne przepisy mniejszościowe, wreszcie artykuły żydowskie 10 i 11.

Specjalny dział poświęca autor gwarancji przepisów. Idzie ona w dwóch kierunkach: postanowienia artykułów 2, 7 i 8 są skonsolidowane w formie przepisów konstytucyjnych, a przepisy artykułów 8, 9, 10 i 11 są oddane pod gwarancję Ligi Narodów. Dzięki temu art. 8 obwarowany jest dwojaką gwarancją.

Na terenie Ligi Narodów sprawy mniejszościowe polskie (i czesko-słowackie) podlegają specjalnej procedurze, która jednak jest cokolwiek zmodyfikowana na korzyść mniejszości śląskich.

W dziale następnym znajdujemy zanalizowane naogół trafnie odpowiednie artykuły Konstytucji Marcowej (111 do 116).

Wreszcie w rozdziale ostatnim przedstawiono w ogólnych zarysach organizację mniejszości prawosławnej (11%), unickiej (11,8%), ewangelickiej (3,7%) i mahometańskiej.

Wywody swe kończy autor krótką wzmianką o postępowaniu administracyjnem w sprawach religijnych.

Praca napisana zwięźle, sumiennie i bezstronnie*, podaje doskonały syntetyczny obraz nożenia prawnego w Polsce różnych mniejszości religijnych i zasługuje na zapoznanie się z nią specja-

listów -

Prof. Julian Makowski (Warszawa).

Lajos Steir: Ungarns Vergewaltigung, — Oberungarn unter tschechischer Herrschaft. Zürich, Amalthea-Verlag, 1930, str. 1037.

Lajos Steir, autor pracy powyższej, w tej bardzo obszernej, bo przeszło tysiąc stron druku obejmującej książce, podaje obraz stosunków tej części Węgier, którą na mocy traktatu w Trianon otrzymała Czechosłowacja. Autor podzielił materiał do tej pracy na dwie części, z których druga część jest dla czytelnika polskiego szczególnie interesująca z uwagi na krytyczne ujęcie stosunków polsko-węgierskich, a przedewszystkiem zaś polsko-czeskich, szczególnie z okresu Konferencji Pokojowej. Ocena przez autora kroków naszej dyplomacji, jeśli idzie o stosunki polsko-czeskie, jest w wielu wypadkach bardzo surowa ale, należy przyznać, sprawiedliwa i dobrze umotywowana. Ocena jest zarazem obiektywna, jeśli weźmie się pod uwagę i ten subiektywny czynnik, że pisze to Węgier, w którego sercu i umyśle tkwi mimo wszystko głębokie

uczucie krzywdy, jaka spotkała jego ojczyznę z powodu „niesprawiedliwie wytkniętych granic przez traktat w Trianon”.

Książka dzieli się na dwie części, a mianowicie: część I: *Leiden der Ungarn*, część druga: *Autonomistische Bewegungen und Unabhängigkeitsbestrebungen gegen die tschechische Hegemonie*.

Podczas czytania pierwszej części „*Leiden der Ungarn*” trudno oprzeć się dość przykreemu wrażeniu, jakie powstaje u czytelnika pod wpływem opisanych „udręczeń”, jakich doznali tak Węgrzy jak Rusini Podkarpaccy i Słowacy od urzędników czeskich. Nie chcemy całkiem świadomie omawiać tej części pierwszej, z części zaś drugiej podamy jedynie niektóre sprawy, omówione przez autora w rozdziałach ósmym, dziewiątym i dziesiątym, które mają łączność z historią działalności naszej dyplomacji, czy to w Paryżu podczas konferencji Pokojowej, czy to związane ze sprawą Śląska Cieszyńskiego albo Jaworzyny.

Autor wyraża się o Delegacji Czeskiej na Konferencję Pokojową, że posiadała ona wilczy apetyt, a mając doskonale zorganizowaną akcję propagandową, potrafiła uzyskać od Głównych Mocarstw bardzo wiele; taktyka jej polegała na tem, że stawiała „umotywowane historycznie” żądania maksymalne, aby wśród targów, udając pokrzywdzoną zadowolić się takim minimum, które otrzymali od głównych mocarstw, dzięki jedynie ignorancji przez nie stosunków środkowo-wschodniej Europy; największym ignorantem stosunków tej części Europy był w Radzie Najwyższej premier Anglii Lloyd George.

Dla przykładu apetytu wilczego Delegacji Czeskiej podaje autor żądania, poza żądaniami terytorjalnemi, jakie Benesz i Kramarz przedstawili Radzie Najwyższej, które za autorem przytaczam:

1. Czechosłowacja powinna być połączona „Korytarzem” z Jugosławją, a korytarz ten winien być utworzony z terytorjiu zachodnio-węgierskiego;
2. winna otrzymać korytarz z terytorjiu północnych Węgier, aby mieć bezpośrednie połączenie z Rosją;
3. winna otrzymać cały Śląsk;
4. czesko-polska granica powinna być odsunięta od starej granicy karpackiej dość znacznie na północ;
5. nowo powstała Czechosłowacja powinna być prawnym następcą dawnego, starego państwa czeskiego;
6. Czechosłowacja winna otrzymać odpowiedni udział w reparacjach i odszkodowaniach wojennych (strona 871—878).

W związku z temi żądaniami dotychczasowa zgodna polityka polska z polityką czeską doznała wysokiego osłabienia. Do prowadzenia zgodnej z Czechami polityki na terenie miedzynarodo-

wym dążyły „koła polityczne” w Polsce, które autor nazywa „die Neoslaven in Polen”.

Oдноśnie Śląska Czesi powoływali się na to, że należał on do Korony Czeskiej od roku 1327 i z tych względów powinien należeć do nowej Republiki Czeskiej. Autor wspomina o tej opinii polskiej, która wykazywała, że Polska winna mieć wspólną granicę z Węgrami przez teren słowacki. Dyplomacja polska w Paryżu w tym czasie musiała usilnie walczyć z „historycznymi” elaboratami Delegacji Czeskiej. Podaje autor również w świetle obiektywnym trudności, jakich doznała Polska w roku 1920, ze strony młodej Republiki Czeskiej, gdy w obronie swej niepodległości walczyła z najazdem bolszewickim, kiedy to Czesi nie przepuszczali dla Polki amunicji.

Wysiłki Benesza w roku 1921, aby Polska przystąpiła do „Małej Ententy” nie dały wyniku jedynie dlatego, że Polska nie chciała, pomimo nacisku Francji, przystąpić do tego związku, a postawione przez Polskę warunki nie mógł Benesz przyjąć. Przyjaźń polsko-węgierska była bowiem silniejsza od nacisku Benesza i Francji.

W październiku 1924, pisze autor, marszałek Trąpczyński oświadczył dziennikarzowi czeskiemu, że oziębłe stosunki polsko-czeskie są winą polityków czeskich i ten kierunek zemścić się może w przyszłości, „albowiem Czesi o wiele więcej nas potrzebują, niż my ich”.

Autor wyliczając, jakie mniejszości zamieszkują państwa Małej Ententy, Austrię i Polskę, między innymi zalicza do mniejszości w Polsce „Mazurów”. Widać z tego, że posługiwał się tu materią niemiecką, tendencyjną; a szkoda, ponieważ autor zna język polski, ponadto mógł się autor zwrócić do swego poselstwa w Warszawie, od prof. Dikego mógł otrzymać dane, dotyczące mniejszości w Polsce, prawdziwe.

Bardzo szczegółowo omawia autor akcję lorda Rothemerea, który jasno i dobitnie postawił żądanie rewizji traktatu w Trianon.

Ta nader obszerna praca posiada tę wadę, że jest stanowczo za drobiazgową, trzeba dużej dobrej woli, aby ją przestudjować, a nadto gubi się autor w domysłach, które nie posiadają dla sprawy istotnego znaczenia; z tych względów jako praca propagandowa nie spełnia ona swego przeznaczenia. Z punktu widzenia polskiego interesuje nas z tych względów że omawia autor w niej stosunki polsko-czeskie i polsko-węgierskie pod kątem interesów węgierskich.

Dr. Wojciech Polek (Warszawa).

- Bartelmus J.: Wykłady prawa międzynarodowego na oficerskim kursie przy szkole Podchorążych Marynarki Wojennej. Toruń, Drukarnia Spółdzielcza, 1932, str. 77.
- Bronowski W.: Konflikt zbrojny Chin i Japonji. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1931, str. 24. 2 zł.
- Bukowski L.: Kolonie dla Polski. Warszawa, nakł. autora, 1932, str. 243.
- Cybichowski Z.: Prawo międzynarodowe publiczne i prywatne, wyd. IV. Warszawa, Wyd. sejm. prawa publicznego U. W., 1932, str. 546.
- Dziesięcioro o Pomorzu. Toruń, Instytut Bałtycki, 1932, str. 22. 0,50 zł.
- Ehrlich L.: Prawo Narodów. Lwów, Bodek, 1932.
- Faterson A.: Reparacje. Geneza i rozwój. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 78. 5,— zł.
- Golsztyn K.: Polsko-sowiecki pakt przeciwojenny. Warszawa 1932.
- Golsztyn K.: Groźba wojny światowej o rynki zbytu i panowanie na morzu. Warszawa, nakł. autora, 1932, str. 16.
- Grzegorzczak P.: Bibliografia mniejszości narodowych w Polsce za 1931 r. Warszawa, „Sprawy Narodowościowe”, 1932.
- Katelbach T.: Niemcy współczesne wobec zagadnień narodowościowych. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1932, str. 402. 10 zł.
- Kierski K.: Podstawy prawne osadnictwa polskiego na Pomorzu. Toruń, Instytut Bałtycki, 1932, str. 13.
- Kirkien L.: Między Wisłą a ujściem Dunaju. Problem bałtycko-czarnomorski. Warszawa, Instytut Wschodni, 1932, str. 203. 14 zł.
- Konopka A.: Sprawa umiędzynarodowienia polskich odcinków Warty i Noteci. Lwów, Czasopismo Techniczne, 1932, str. 17.
- Kreitner G.: Za Chinami stoi Moskwa. Warszawa, „Alfa”, 1932, str. 204 (tłum. z niem.).
- Kudlicki St.: 10 lat pracy Zw. Obr. Kresów Zachodnich na Śląsku. Katowice, Z. O. K. Z., 1933, str. 24.
- Leszczyński Stanisław. Król. Memorjał o zabezpieczeniu pokoju powszechnego, wydał i wstępem zaopatrzył J. Życki. Warszawa, „Sprawy obce”, 1932.
- Liga Narodów. Jej cele i organizacja. Genewa, Sekr. L. i N. (Dom Książki Polskiej), 1931, str. 99. 1,60 zł.
- Namysłowski W.: Konsularne listy komisyjne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 20. 1,50 zł.
- Matkowski K. i Biegański St.: Sprawa polska na Konferencji Międzynarodowej w Spa. Warszawa, „Bellona”, 1932, str. 50.
- Modzelewski E.: Na kanwie dociekań. Manifest czynu i zgody o rozbrojeniu moralnem. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 67. 2 zł.
- Pacyfikacja świata a Pius XI. Lublin 1932, str. 6.
- Pogonowski J.: Projekt Związku Władców króla Jerzego z Podiebrad. Warszawa, Księgarnia Instytutu im. J. Mianowskiego, 1932, str. 54.

- Poznański K.: Polskie kolonie konsularne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 64. 3,— zł.
- Przybylski A.: Utopje. Idee i projekty Związku Narodów i wieczystego pokoju. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 61.
- Rabski J.: Zagadnienie żydowskie. Lublin, Stron. Narodowe, 1932, str. 20.
- Studnicki W.: Rosja Sowiecka w polityce światowej. Wilno 1932, str. 196.
- Trockij L.: O sytuacji międzynarodowej. Klucz do sytuacji w Niemczech. Warszawa, „Era”, 1932, str. 23. 0,30 zł.
- Turków M.: Gdańsk na wulkanie. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 54.
- Wysocki St.: O międzynarodową komunikację radjofoniczną. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 31. 2 zł.
- Zaleski W. J.: Międzynarodowa ochrona mniejszości. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1932, str. 191. 6 zł.
- Załęski J.: Elementy problemu mandzurskiego. Warszawa, „Przegląd Polityczny”, 1932, str. 16.

Czasopisma: Habdanki B.: Uwagi do problemu ukraińsko-polsk. (Biuletyn Polsko-Ukraiński, Nr. 1, 1933). — Kedryn S.: Istota traktatu ryskiego (Biuletyn Polsko-Ukraiński, Nr. 3, 1933). — Iskierka J.: Związek sowiecki i niepodległość Ukrainy (Biuletyn Polsko-Ukraiński, Nr. 3, 1933). — Natanson W.: Przystąpienie St. Zj. do Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze (Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne, Nr. 1—12, 1932). — Zdanowicz M.: Kwestja polsko-ukraińska (Droga, Nr. 11, 1932). — Symonowicz K.: Węzeł gordyjski na Dalekim Wschodzie (Droga, Nr. 5, 1935). — Brojdy H.: Dwie placówki twórcze prawa międzynarodowego w Hadze (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 21, 1932). — Odrowąż-Wysocki St.: O międzynarodową komunikację radjofoniczną (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 30, 31, 1932). — Kujański St.: Układ przeciwnapastniczy Polski z Rosją Sowiecką (Na Posterunku, Nr. 32, 1933). — Rewerski E.: Z dziejów pacyfizmu (Nasza Przyszłość, czerwiec, 1932). — Bobrzyński J.: Środkowo-Wschodnia Europa (Nasza Przyszłość, wrzesień, 1932). — Bobrzyński J.: Wskreszenie Trójpřzymierza (Nasza Przyszłość, luty, 1933). — Schummer E.: Geneza „antagonizmu” litewsko-polskiego (Nasza Przyszłość, luty, marzec, 1933). — Chomyszyn G.: Problem ukraiński (Nasza przyszłość, marzec—kwiecień—maj, 1933). — Problem niemiecki w nowej szacie (Nasza przyszłość, kwiecień—maj, 1933). — Makowski W.: Wolne m. Gdańsk w opinjach Międzynarod. Trybunału w Hadze (Nowe Państwo, t. II, z. 1/5, 1932). — Makowski W.: Kodyfikacja porządku międzynarod. (Nowe Państwo, t. II, z. 2/6, 1932). — Langrod W.: Odpowiedniki Rady organizacyjnej w krajach obcych (Polacy Zagranicą, Nr. 6, 9, 1932). — Lepecki B.: Światowy Związek Polaków (Polacy Zagranicą, Nr. 7, 1932). — W. Ski: Seminarjum Narodowościowe przy Instytucie Badań Narodowościowych w Warszawie (Polacy Zagranicą, Nr. 7, 1932). — Zieleniewski K.: Opieka kraju

nad rodakami zagranicą (Polacy Zagranicą, Nr. 8, 9, 1932). — Szyszko R. J.: Mniejszość polska w Z. S. R. R. (Polacy Zagranicą, Nr. 10, 1932). — Lenartowicz St.: Rok pracy. Rady organizacyjne Polaków z zagranicy (Polacy Zagranicą, Nr. 11, 1932). — B. St.: VII kongres ochrony mniejszości w Wiedniu (Polacy Zagranicą, Nr. 12, 1932). — Balsigerowa M.: Sprawa opieki nad emigrantami (Polacy Zagranicą, Nr. 12, 1932, 1, 1933). — Prawdzie J.: Zwycięstwo Polaków w wyborach amerykańskich (Polacy Zagranicą, Nr. 1, 1933). — Zdrojewski E.: Szkoła polska na wychodźstwie (Polacy Zagranicą, Nr. 1, 1933). — Kipowa Ł.: Międzynarodowe obrady w sprawie opieki nad emigrantami (Polacy Zagranicą, Nr. 1, 1933). — Ostałowski St.: Polacy na Węgrzech (Polacy Zagranicą, Nr. 1, 1933). — Bogucki L.: Uprawnienie ubezpieczeniowe t. zw. „westfalczyków” we Francji (Polacy Zagranicą, Nr. 2, 1933). — Zieleniewski R.: Sytuacja mniejszości polskiej w Niemczech (Polacy Zagranicą, Nr. 3, 1933). — Feldman J.: U podstaw stosunków polsko-angielskich (Polityka Narodów, Nr. 3, 1933). — Matyasik J.: Konferencja rozbrojeniowa w Genewie (Przegląd Powszechny, czerwiec, 1932). — Stańczewski J.: Polonja brazylijska (Przegląd powszechny, luty, 1933). — Symonolewicz G.: Powstanie państwa Mandżou-go (Przegląd Powszechny, kwiecień, 1933). — Stroński St.: Polska wobec odszkodowań (Przegląd Polityczny, lipiec—wrzesień, 1932). — Fournol E.: Francja wobec zagadnień odszkodowań (Przegląd Polityczny, lipiec—wrzesień, 1932). — v. Gerlach H.: Rzesza Niemiecka a Lozanna (Przegląd Polityczny, lipiec—wrzesień, 1932). — Zimmermann A.: Stanowisko W. Brytanji wobec zagadnień odszkodowań (Przegląd Polityczny, lipiec—wrzesień, 1932). — Symonolewicz K.: Kwestja mandżurska na tle polityki i gospodarki światowej (Przegląd Polityczny, październik, 1932). — Strasburger H.: Stosunki polsko-gdańskie (Przegląd Polityczny, listopad—grudzień, 1932). — Siebeneichen A.: Gdańsk—Gdynia (Przegląd Polityczny, listopad—grudzień, 1932). — Gąsiorowski M.: Stany Zj. a problem bezpieczeństwa (Przegląd Polityczny, listopad—grudzień, 1932). — Batowski H.: III. Konferencja Bałtycka (Przegląd Polityczny, listopad—grudzień, 1932). — Divéky A.: Hr. A. Apponyi i jego rola w polityce zgranicznej Węgier po wojnie (Przegląd Polityczny, styczeń—marzec, 1933). — Chorowiczowa A.: Lozanna — jeszcze raz (Przegląd Współczesny, wrzesień, 1932). — Bregman A.: XIII-te Zgromadzenie Ligi Narodów (Przegląd współczesny, listopad, 1932). — Król M.: Wykładnia traktatów międzynarodowych (Rocznik Prawniczy Wileński, t. VI, 1933). — Kodź St.: Zasada narodowości w prawie międzynarodowym (Rocznik Prawniczy Wileński, t. VI, 1933). — Paprocki J. St.: Śp. T. Holowko wobec problemów narodowościowych (Sprawy Narodowościowe, 1931). — Stankiewicz J.: Czas powstania narodów białoruskiego i ukraińskiego (Sprawy Narodowościowe, Nr. 5, 6, 1931). — Lemański J.: Trybunał Haski a szkolnictwo mniejszościowe w praktyce i teorii (Sprawy Narodowościowe, zesz. 2—3, 1931). — Zieleniewski L.: Ustawodawstwo językowe w Belgii (Sprawy Narodowościowe,

Nr. 5, 1931). — Buławski R.: Kwestja narodowościowa w programie II powszechnego spisu ludności (wywiad) (Sprawy Narodowościowe, Nr. 1, 1932). — Wielhorski Wl.: Procesy narodowościowe w Prusach Wschodnich (Sprawy Narodowościowe, Nr. 2—3, 1932). — Korduba M.: Kilka uwag w kwestji narodowości białoruskiej (Sprawy Narodowościowe, Nr. 2—3, 1932). — Krysiński A.: Ludność polska a mniejszości w Polsce w świetle spisów ludności 1921 i 1931 (Sprawy Narodowościowe, Nr. 4—5, 1932). — Babiński L.: Zarys historyczny kolonizacji Żydów do Rosji przedwojennej (Sprawy Narodowościowe, Nr. 4—5, 1932). — Handelsmao M.: Geneza Polaków zagranicznych (Sprawy Narodowościowe, Nr. 6, 1932). — Zieleniewski L.: Ustawodawstwo językowe F'inlandji (Sprawy Narodowościowe, Nr. 6, 1932). — Memorjał króla St. Leszczyńskiego o zabezpieczeniu pokoju powszechnego z przedmową A. Zaleskiego i Życkiego J. (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Pol W.: Dzieje i rola Kalifatu (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Orłowski L.: Długi i odszkodowanie wojenne (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Leitgeber B.: Zagadnienie cieśnin duńskich (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Frisch A.: W. M. Gdańsk i Międzynarodowa Organizacja Pracy (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Poznański K.: Polskie konwencje konsularne (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Namysłowski W.: Konsularne listy komisyjne (Sprawy Obce, z. 8, 1931). — Augur: Propaganda niemiecka po wojnie (Strażnica Zachodnia, z. 3, 1932). — Chrzanowski F.: Skargi mniejszościowe Polaków z Niemiec na październikowej (1932) sesji Rady Ligi Narodów (Strażnica Zachodnia, z. 3, 1932). — C.: Częściowe zdemaskowanie zbrojeń niemieckich (Strażnica Zachodnia, z. 3, 1932). — Chrzanowski F.: Doroczna debata mniejszościowa w Lidze Narodów (Strażnica Zachodnia, z. 3, 1932). — Babiński L.: Méthodes de conclusion des traités internationaux (Themis Polska, s. III, t. VII, 1932). — Bossowski Fr.: Zasady prawa rzymskiego jako źródła prawa posiłkowego w prawie międzynarodowem (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 4, 1933).

- Ackermann Ch.: Convention internationale pour le transport des marchandises par chemins de fer. Paris, Sirey, 1932, str. 96. 15 fr.
- Albin P.: Les grands traités politiques. Paris, Alcan, 1932, str. 600.
- Alvarez A.: Les résultats de la 1-re conférence de codification du droit international. Paris, Pedone, 1931, str. 36.
- Annuaire de l'Institut de droit international, T. 36. v. 1. 2. Bruxelles, Falk, 120,— fr.
- Avramoff D.: Le président du conseil de la S. d. N. Bordeaux, Cadoi-et, 1932, str. 144.
- Barimkoller A.: Le mandat sur la Palestine. Paris, Rousseau, 1931, str. 254. 35 fr.
- Barrés M.: Chronique de la Grande guerre. T. I i II. Paris, Pion, 1931, str. 303 i 317.

- Baumel J.: Le droit international public etc. Montpellier, 1931, str. 250.
- Berlin K.: Les droits du Danemark sur le Groenland. Paris, Alcan, 1933, str. 208. 20,— fr.
- Bessière L.: Le règlement de la situation internationale de la ville libre de Dantzig, (1911—1930). Montpellier Un. 1931, str. 224.
- Bregmann A.: La politique de la Pologne dans la S. d. N. Paris 1932. 30 fr.
- Brievre J.: La condition juridique de la cité du Vatican. Paris, Sirey, 1931, str. 51.
- Bourquin M.: Règles générales du droit de la paix, v. I. Paris, Sirey, 1932, str. 232.
- Blondeau A.: L'Escaut, fleuve international et le conflit hollando-belgo. Paris 1932. 5,— fr.
- De la Brière S.: La communauté des puissances. Paris, Beauchesne, 1932, str. 391.
- Cavaglieri A.: La notion des droits acquis et son application en droit international public. Paris, Pédone, 1931, str. 40.
- Chailley P.: La nature juridique des traités internationaux, selon le droit contemporain. Paris, Sirey, 1932, str. 344. 50 fr.
- Codresco Fr.: La petite entente 2 vols. Paris, Pub. contemporaines, 1932.
- Colette J.: Les principes de droit des gens dans la jurisprudence de la Cour permanente de justice internationale. Paris, Berger—Levrault, 1932, str. 208. 25,— fr.
- Coussange J.: Le Slesvig, le droit des peuples et le traité de Versailles. Paris 1933. 40,— fr.
- Decencièrre — Ferrandière: Considération sur le droit international dans ses rapports avec le droit de l'Etat. Paris, Pédone, 1933. 10,— fr.
- Delos J. T.: La protection internationale des libertés culturelles et le problème des minorités nationales. Lille, La nouvelle Revue des jeunes, 1932, str. 27.
- Derevitzky P.: Les principes du droit international tels qu'ils se dégagent de la jurisprudence de la Cour permanente de justice internationale. Paris. Pédone, 1932. 50,— fr.
- Destrée J.: Pour en finir avec la guerre par une organisation federative de l'Europe, la constitution d'une police internationale et la reconnaissance pour les citoyens du droit de refuser le service militaire pour le crime de la guerre d'agression. Bruxelles, Eglantine, 1931, str. 102. 10 fr.
- Dilhac P.: Les accords de Latran. Paris, Sirey, 1932, str. 460. 60 fr.
- Draghicesco D.: La Nouvelle cité de Dieu. Comment la philosophie de l'histoire justifie la S. d. N. et son idéologie. Paris, Lesage, 1929, s. 640. 15 fr.
- Esearra J.: La Chine et le droit international. Paris, Pédone, 1932, str. 419.
- Estienny P.: Douze ans après le traité de Versailles. Paris, Sirey, 1932, str. 151.
- Falikmann B.: L'arbitrage de la S. d. N. Paris, Pédone, 1932, str. 156.

- Faure P.: Le problème du désarmement. Paris, Libr. populaire du parti socialiste, 1932, str. 31. 0,75 fr.
- Feinberg N.: La juridiction de la Cour permanente de justice dans le système de la protection internationale des minorités. Paris, Rousseau, 1931, str. 215.
- Ficheleff S.: Le statut international de la Palestine Orientale. Thoulouse, 1932, str. 160.
- Fleury L.: Un nouveau progrès de la justice internationale. Paris, Sirey, 1932, str. 104.
- Fleury S.: L'accès des particuliers aux Tribunaux internationaux. Paris, Sirey, 1932, str. 104.
- Foignet R.: Manuel élémentaire de droit international public. Paris, Rousseau, 1932, str. 732.
- Gamural A.: La fin des mandats internationaux et l'expérience Irakienne. Dijon, Berenigaud, 1932, str. 182.
- Gavrilovic S.: L'organisation des commissions de conciliation d'après les traités suisses. Paris, Sirey, 1932, str. 222.
- Genet R.: Traité de diplomatie et de droit diplomatique, t. II. III. Paris, Pédone, 1931—1932, str. 652. 120 fr.
- Gianni G.: La coutume en droit international. Paris, Pédone, 1931, str. 184.
- Gidel G.: Le droit international public de la mer, T. 1. 2. Paris, Sirey, 1932, str. 531 i 395.
- Girard A.: Les minorités nationales ethniques et religieuses en Bulgarie. Paris, Giard, 1933. 30 fr.
- Gouet Y.: La coutume en droit constitutionnel interne et en droit constitutionnel international. Paris, 1932, 25 fr.
- Guggenheim P.: Les mesures provisoires de procédure internationale et leur influence sur le développement du droit des gens. Paris, Sirey, 1931, str. 198.
- Henri-Demont: Pour supprimer ce crime: la guerre. 6 éd. Paris, Figuière, 1931, str. 256.
- Hoetzsch O.: Le caractère et la situation internationale de l'Union d. Sovièts. Genève, Kundig, 1932, str. 104. 6 M.
- Itô N.: La protection des minorités. Paris, Chauny et Quinsac, 1931, str. 291.
- Jacques-Loubert: Les fondements de la justice internationale. Saint-Girons Ed. de Bibliothèque de philosophie sociale, 1932, str. 61.
- Jancaulesco V.: La petite entente et l'Union Européenne. Paris, Gerubov, 1931, str. 188.
- Kaiseng J.: La politique étrangère du gouvernement national de Chine et la révision des traités inégaux. Paris, Giard, 1931, str. 112. 20 fr.
- Ka 11 a b, Kizturk etc.: La vie juridique des peuples. Paris, Delagrave, 1932, str. 468.

- Keller H. K.: Droit naturel et droit positif en droit international public. Paris, Sirey, 1931, str. 94.
- Krstoulovitch A.: L'Anschluss et la petite Entente. Lyon, Bosc, 1931, str. 316.
- Lapradelle A.: La réforme agraire yougoslave devant la justice internationale. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1931. 100 fr.
- Le Fur L.: Précis de droit international public. Paris, Dalloz, 1931, str. 583. 25 fr.
- Leroy M.: La S. d. N. Guerre ou paix. Paris, Pédone, 1932, str. 239. 20 fr.
- Lévi A.: Le problème juridique de la S. d. N. Brno, Rohrer, 1932, str. 32.
- Liais: La conférence de Lausanne. Paris, Pédone, 1933. 10 fr.
- Luchaire J.: Le désarmement moral. Paris, Valois, 1932, str. 190. 12 fr.
- Lyon J.: Les problèmes du désarmement. Paris, Boivin, 1931, str. 287. 20 fr.
- Malynski E.: Les problèmes de l'Est et la petite Entente. Paris, Cervantes, 1931, str. 560.
- Maresch C.: La codification du droit international. Paris, Pédone, 1932, str. 186.
- Memorandum des associations polonaises au sujet de la propagande revisioniste, Varsovie, éd. de l'Institut Polonais de collaboration avec l'étranger, 1933, str. 14.
- Manuel R.: L'Union européenne. Toulouse, Passemann, 1932, str. 289.
- Matsudaira K.: Le droit conventionnel international du Japon. Paris, Sirey, 1931, str. 223.
- Moch M.: Le mandat britannique en Palestine. Paris, Mechelinck, 1932, s. 411.
- Motza J.: La sécurité juridique dans la S. d. N. Bucarest, Bucovina, 1932.
- N....: Statut juridique du territoire sud — est du Grönland. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932, str. 44. 9,50 fr.
- N....: Interprétation du Statut du territoire de Mémel. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932, str. 296. 28 fr.
- N....: Documents diplomatiques français relatifs aux origines de la guerre 1914, 2 série. T. IV. Paris, Rivère, 1932, str. 565. 60 fr.
- N....: Recueil des Cours 1932 de l'Académie de droit international établie avec le concours de la dotation Carnegie pour la paix internationale, T. I. Paris, Sirey, 1933, str. 817. 90 fr.
- Otlík G.: La S. d. N. et le désarmement. Genève, S. d. N. 1932, str. 170. 13,50 fr.
- Pélichet E.: La personnalité internationale distincte des collectivités sous mandat. Paris, Rousseau, 1932, str. 172.
- Pereira da Silva F. C.: La réforme de la Cour permanente de justice internationale. Paris, Sirey, 1931, str. 255.
- Petit C.: Histoire passée, présente et future du désarmement universel et complet et de ses conséquences de 1920 — à 1940, Saint-Amand, „La volonté de paix”, 1930, str. 80. 2,50 fr.

- Querre D.: Les accords du Latran et le conflit entre le Saint-Siège et le fascisme. Paris, Edit, et publ. contemp. 1932.
- Radovanovitch v. M.: Le Danube maritime et le règlement du différend relatif aux compétences de la Commission européenne sur le secteur Galatz — Braila, 1932. 20 fr.
- Halli: Essai sur le problème de l'Entente européenne. Paris, Pédone, 1933, str. 354. 40 fr.
- Rambert G.: Le droit de la guerre et le pacte Briand-Kellogg. Lausanne, Payot, 1931, str. 48.
- Raphael G.: Allemagne et Pologne. Paris, Delagrave, 1932, str. 139.
- Rapport sur l'oeuvre accomplie par la S. d. N. depuis la XII session de l'Assemblée. Genève. S. d. N. 1932, str. 113. 4 M.
- Ray J.: La politique et la jurisprudence de la S. d. N. du début de 1930 au début de 1931. Paris, Sirey, 1931, str. 125.
- Ray J.: La politique et la jurisprudence de la S. d. N. du début 1931 au début de 1932. Paris, Sirey, 1932, str. 119. 15 fr. sz.
- Raynal A.: Le Japon, la Chine et la S. d. N. Paris, Le Figaro, 1931.
- Renard J.: La crise de la S. d. N. Marseille, Sémaphore, 1932, str. 23.
- Richard M.: Le droit de pétition. (Une institution transposée du milieu national dans le milieu international). Paris 1932. 100 fr.
- Rouard de Card E.: Situation internationale du Soudan égyptien depuis de l'indépendance de l'Egypte. Paris, Pédone, 1931, str. 79. 12 fr.
- Rousseau Ch.: De la comptabilité des normes juridiques contradictoires dans l'ordre international. Paris 1932. 10 fr.
- Roux G.: Réviser les traités? Paris, „Plans", 1931, str. 191. 15 fr.
- Rudinsky J.: La révision du traité de Trianon. Paris, Giard, 1933. 26 fr.
- Saghir A.: Le sionisme et le mandat anglais en Palestine. Paris, Press Univ., 1932, str. 240.
- Sandiford R.: La neutralité aérienne. Paris, Pédone, 1932. 10 fr.
- Sauvaire L.: Procédure employées en droit international public contre les Etats qui ne remplissent pas leurs engagements financiers. Marseille, Imp. Ged., 1932, str. 192.
- Scelle G.: Précis de droit des gens. P. I. Paris, Sirey, 1932, str. 312. 30 fr.
- Scelle G.: Essai relatif à l'union européenne. Paris, Sirey, 1931. 10 fr.
- Sco 11 J.: Les progrès du droit des gens, 2 vol. Paris, Edit, inter., 1932, str. 491.
- Séga 1 S.: L'individu en droit international positif. Paris, Sirey, 1932, str. 180.
- Sikorski WŁ.: Le problème de la paix. Le jeu des forces politiques en Europe orientale et l'alliance franco-polonaise. Paris, Ed. de la Vie latine, 1931, str. 271. 30 fr.
- Smedal G.: De l'acquisition de souveraineté sur les territoires polaires. Paris 1932. 30 fr.
- Souchon L.: De Sedan à Locarno. Paris, Fayard, 1932, str. 322.

- Stenuit R.: La radiophonie et le droit international public. Paris, Sirey, 1932, str. 200.
- Strassburger H. i inni: Dantzig et quelques aspects du probleme germano-polonais. Paris, Warszawa, Trzaska, Ewert i Michalski, 1932, str. 315. 8 zi.
- Sturzo L.: La communauté internationale et le droit de guerre. Paris, Bloud & Gay, 1931, str. 204.
- Tomsic L.: La reconstruction du droit international en matière de traités. Paris, Pédone, str. 118.
- Trévily J.: Essai sur l'histoire et la situation du sous-marin en droit international. Paris, Sirey, 1932, str. 246.
- "Triepel H.: Nouveau recueil général de traités. 3-e série. Leipzig, Weicher, 1931, str. 648.
- Valayer P.: Un conflit franco-suisse à la Cour de la Haye. Paris, Hachette, 1931.
- Vollenhoven van C.: Du droit de paix: de jure pacis. La Hay, Nijhoff, 1932, str. 281. 40 fr.
- Vevre E.: La reconnaissance de „jure" de la Régence de Mandchourie et le Traité de neuf puissances. Paris, Rousseau, 1932. 50 fr.
- Vulcan C.: La conciliation dans le droit international actuel. Paris 1932. 30 fr.
- Watrin G.: Le pacte de la S. d. N. et la constitution française. Paris 1933. 35 fr.
- Wegerer: Réfutation de la thèse de Versailles sur les responsabilités de la guerre. Paris 1932.
- Wigniolle A.: La S. d. N. et la révision des traités. Paris 1932. 40 fr.
- Wou P.: Histoire diplomatique de la Chine depuis 1919. Paris 1932. 60 fr.
- Yaotong Tchen: De la disposition de la juridiction consulaire dans certain pays d'Orient. Paris, Sirey, 1932, str. 186.
- Yusuke Tsurumi: Le conflit sino-japonais. Japon et S. d. N. etc. Paris, Sirey, 1932, str. 60. 10 fr.
- Zaleski A.: La politique de l'Allemagne envers la Pologne pendant la grande guerre. Varsovie, Gebethner & Wolff, 1933.
- Zeineddme F.: Le régime du contrôle des mandats de la S. d. N. Paris, Press. Univ., 1932, str. 349.
- Adamov E. A.: Die Diplomatie d. Vatikans z. Zeit d. Imperialismus (tłum. z ros.). Berlin, Hobbing, 1932, str. 143. 7,60 M.
- Alekseev N. N. u. Zajcev L.: Sowjetstaat u. Völkerrecht. Breslau, Kern, 1931, str. 77. 3,50 M.
- Ammende E.: Nationalitäten in d. Staaten Europas. Leipzig, Braumüller 1932, str. 568.

- Ausnutzung d. Danziger Hafens durch Polen. Entscheidung d. H. Kommissars d. Völkerbundes in d. Freien Stadt Danzig v. 26. X. 1931. Danzig. Schroth, 1931, str. 13.
- Balz H.: Die besonderen Staatenvertreter u. ihre völkerrechtliche Stellung. Giessen, Christ, 1931, str. 304.
- Bretscher W.: Der mandschurische Konflikt v. d. Völkerbundsrat. Zürich, Neue Züricher Ztg., 1931, str. 259.
- Budding C.: Die polnische Korridor als europäisches Problem. Danzig, Danziger Verlags.Ges., 1932, str. 41.
- Camerer R.: Verbesserung d. Minderheitenschutzes gegen d. Willen d. betroffenen Staaten. Berlin, Dümmler, 1932, str. 64. 4 M.
- Davies D.: Selbstmord oder Vernunft? Untersuchung d. Abrüstungskonferenz gemachten Vorschläge (tłum. z ang.). Berlin, Hobbing, 1932, str. 63. 1,50 M.
- Drucker P.: Die Rechtfertigung d. Völkerrechts aus d. Staatswillen. Berlin, Vahlen, 1932, str. 60. 2,50 M.
- Eisenbach W.: Internationale Schiedssprechung in Amerika. Mexiko, Remstedt, 1932, str. 75.
- Frankenberg u. Proschlitz: Polnische Kriegsdrohungen. Brossen b. Frankfurt/O., Helige Ostmark, 1932, str. 16. 0,35 M.
- Frauenholz Eug.: Führer in die Weltkriegsliteratur. Berlin, Mittler, 1932, str. 37. 0,80 M.
- Friedrich W.: Der hohe Kommissar d. Völkerbundes in Danzig. Danziger Verlagsges., 1932, str. 60. 2,50 M.
- Fuglsang W.: Der amerikanisch-holländische Streit um die Insel Palmas v. d. Ständigen Schiedshof im Haag. Berlin, Stilke, 1932, str. 148. 7 M.
- Göhler H.: Freies Kriegsführungsrecht u. Kriegsschuld. Leipzig, Noske, 1931, str. 114. 5 M.
- Grams W.: Deutschlands Verträge gegen d. Krieg. Berlin, Stilke, 1932, str. 162. 3 M.
- Guggenheim P.: Der Völkerbund. Leipzig, Teubner, 1932, str. 281. 6 M.
- Haase J.: Wandlung d. Neutralitätsbegriffe. Leipzig, Noske, 1932, str. 209. 7 M.
- Haupt G.: Der Luftraum. Breslau, Schletter, 1932, str. 155.
- Heiss Fr. u. Ziegfeld Fr.: Polen wider Polen. Berlin, Volk u. Reich, 1932, str. 147. 2,70 M.
- Hertschik H. L.: Der Selbsterhaltungsbetrieb d. Staaten als Grenze d. Völkerrechts. Coburg, Tageblatt-Haus, 1931, str. 82.
- Hodan M.: Der slawische Gürtel um Deutschland. Polen, d. Tschechoslowakei u. d. dt. Ostprobleme. Berlin, Universitas, 1932, str. 319. 10 M.
- Hold-Ferneck A.: Lehrbuch d. Völkerrechts, T. 2. Leipzig, Meiner, 1932, str. 332. 12 M.

- Hsu-Dau-lin u. Chu Chi: Chronik der chinesisch-japanischen Beziehungen. Frankfurt a M., China-Inst., 1931, str. 54. 3 M.
- Hunger H.: Die Völkerrechtsvermittlung, Ihr Wesen, ihre Entstehungsgesch. u. ihre Fortentwicklung als Inst. d. modernen Kriegsverhütungsrechts. Breslau, Hochschul. Verl., 1931, str. 87.
- Jäckisch Fr.: Sanktionen u. Wiederhesetzgsrecht im Versailler Vertrag und in der Fortentwicklung d. Reparations- u. Sicherheitsfrage. Jena, Neuenhahn, 1932, str. 158.
- Kaufmann S.: Die Immunität d. Nicht-Diplomaten. Leipzig, Noske, 1931, str. 159. 6 M.
- Kaufmann E.: Probleme d. internationalen Gerichtsbarkeit. Leipzig, Teubner, 1932, str. 22. 1 M.
- Keintzel E.: Minderheitenpolitik u. Minderheitenrecht mit bes. Hinblick auf siebenbürgisch.-sächs. Verhältnisse. Hermannstadt, Kraft & Drotlaff, 1931, str. 74. 2,50 M.
- Keller R.: Der Geisel im modernen Völkerrecht. Forchheim, Mauser, 1932, str. 76.
- Keydel H.: Das Recht zum Kriege im Völkerrecht. Leipzig Noske, 1932, str. 143.
- Kliem K.: Die völkerrechtliche Stellung d. Papstes. Berlin, Thomas, 1931, str. 85.
- Kraemer Fr.: Das Verhältnis d. französischen Bündnisverträge z. Völkerbundpakt u. zum Pakt v. Locarno. Leipzig, Noske, 1932, str. 134. 6 M.
- Kraus H.: Der Auswärtige Dienst d. Deutschen Reiches. (Diplomatie u. Konsularwesen). Berlin, Stilke, 1932, str. 1216. 55 M.
- Kreitner G.: Hinter China steht Moskau. Berlin, Mittler, 1932. 3,80 M.
- Kries W.: Deutschland u. d. Korridor. Berlin, Volk u. Reich, 1932, str. 63. 2 M.
- Kunz J. L.: Die intrasystematische Stellung des Artikels XI d. Völkerbündpaktes. Leipzig, Noske, 1932, str. 143.
- Kunz J. L.: Die Revision der Pariser Friedensverträge. Eine völkerrechtliche Untersuchung. Wien, Springer, 1932, str. 328. 24 M.
- Kutscher E.: Abrüstung u. Völkerbund. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1932, str. 120. 4,50 M.
- Lais R.: Das Rechtsfolgen völkerrechtlicher Delikte. Berlin, Stilke, 1932, str. 163. 8 M.
- Leers J.: Polnischer Korridor oder deutsches Weichselland. München, Eher, 1931. 39 K.
- Lenin N.: Das Selbstbestimmungsrecht d. Völker, (tłum. z rosyjsk.). Moskau, Staatsdruckerei, 1932, str. 77. 0,33 rb.
- Lessing H. W.: Die Gutachten d. Ständigen Internationalen Gerichtshofes. Berlin-Grunewald, Rothschild, 1932, str. 107. 4,80 M.

- L ö f f l e r M.: Vereinigte Staaten v. Amerika, Versailler Vertrag u. Völkerbund. Berlin, Rotschild, 1932, str. 143. 6,80 M.
- Ł y p a c e w i c z W.: Die Revision d. Verträge v. politischen u. juristischen Standpunkt. Warszawa, Gebethner & Wolff, 1933.
- M a i m N.: Völkerbund u. Staat. Tartu, Mattiesen, 1932, str. 356. 12 M.
- M a n n z e n K.: Sowjetunion u. Völkerrecht. Berlin, Stilke, 1932, str. 110. 4,80 M.
- M e y r A.: Das Neutralitätsrecht im Luftkriege. Berlin, Heymann, 1932, str. 105.
- M ü l l e r - B r a n d e r b u r g H.: Die Schuld d. Anderen u. d. Betrug d. Versaillies. Berlin, Schlieffen, 1931, str. 142. 3 M.
- M ü n c h A.: Die Arbeit d. Schweiz f. d. Völkerfrieden. Winterthur, Buchdr. Winterthur, 1931, str. 32.
- N i e d e r m a y e r H.: Das völkerrechtliche Nicht-Urteil, Normen u. Methode seiner Feststellung. Leipzig, Noske, 1931, str. 60. 5 M.
- P e l t z e r A.: Die völkerrechtlichen Mandate u. die Mandats-Kommission. Würzburg, Mayr, 1932.
- P e r d e l w i t z R.: Die Polen in Deutschland. Schwerin, Rauh, 1932, str. 32. 0,35 M.
- P r ö p p e r W.: Die völkerrechtliche Stellung d. Hl. Stuhles auf Grund d. Lateranverträge v. 11. II. 1929. Düsseldorf, Schmitz, 1931, str. 83.
- R a m l o w R.: Das Minderheitenschutz-Verfahren d. Völkerbundes. Berlin, Ehering, 1932, str. 94.
- R a t h e n a u F r.: Polonia irredenta. Berlin, Hobbing, 1932, str. 78, 2 M.
- R e u t - N i c o l u s s i E.: Zur Problematik der Heiligkeit d. Verträge. Innsbruck, Wagner, 1932.
- R ö t t g e r M.: Die Voraussetzungen für d. Anwendung v. Völkerbundzwangsmassnahmen, insbes. solcher militärischer Natur. Leipzig, Noske, 1931, str. 102. 5 M.
- R u d o l p h Th.: Lehren aus 12 Jahren d. Beziehungen Danzigs zu Polen u. zum Völkerbund. Danzig, Danziger Verlagsges., 1932, str. 24. 0,50 M.
- S c h a t t o n R.: Die Finanzpolitik d. polnischen Minderheit in Deutschland. Berlin, Stilke, 1931, str. 112. 2,50 M.
- S a u r e W.: Die völkerrechtliche Stellung des Rheins. Berlin, Rothschild, 1932.
- S c h ä f e r F r.: Der völkerrechtliche u. d. Völkerbundsgedanke bei Thomas v. Aquin u. Im. Kant. Essen, Centarldr., 1932, str. 82.
- S c h i f f e r d e c k e r O.: Die Organisation d. auswärtigen Dienstes im alten u. neuen Reich. Heidelberg Un., 1931, str. 131.
- S c h i n k e l F r.: Polen, Preussen u. Deutschland. Die poln. Frage als Problem d. preuss. dt. Nationalstaatsentwicklung. Breslau, Korn, 1932, str. 261. 6,20 M.
- S c h m i d t F r.: Die Fortentwicklung d. Idee der friedlichen Streitbeilegung d. Staaten seit der Haager Friedenskonferenz. Murnau, Fürst, 1932, s. 138.

- Schwab W.: Die Assimilationsfrage im Problem d. nationalen Minderheiten. Würzburg, Mayr, 1931, str. 52.
- Schwendemann K.: Abrüstung u. Sicherheit. Leipzig, Histor.-polit. Verl., 1932, str. 330. 3,30 M.
- Steffes J. P.: Die Abrüstung. Köln, Gilde Verl., 1932, str. 161. 3,75 M.
- Stegemann H.: Deutschland u. Europa. Stuttgart, Dt. Verl. Aust., 1932, str. 448. 9,60 M.
- Strupp K.: Grundzüge d. positiven Völkerrechts, 5 Aufl. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. 343. 6,20 M.
- Trampler K.: Die Krise d. Nationalstaats. Das Nationalitätenproblem im neuen Europa. München, Knorr & Hirth, 1932, str. 158. 5,70 M.
- v. Trott zu Solz A.: Hegels Staatsphilosophie u. d. internationale Recht. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1933, str. 144.
- Truhart H.: Völkerbund u. Minderheitenpetitionen. Wien, Braumüller, 1932, str. 181.
- Wahrheit E.: Die schweizerische Abrüstung. Zürich, 1931, str. 61. 1,20 fr. szw.
- Waldkirch E.: Das Abrüstungsproblem. Basel, Helbing u. Lichtenhahn, 1932, str. 74. 2,— M.
- Weber P.: Die Verteidigungspflicht d. Gliedstaaten d. Völkerbundes u. d. Normen d. Völkerbundesvertrages. Zürich, Leipzig, Leemann, s. 224. 5,30 M.
- Weinberg B.: Völkerbund u. Nichtmitgliedstaaten. Münster, Helios-Verl., 1932, str. 106. 2,75 M.
- Winkler C. H.: Verträge z. Gunsten u. zu Lasten Dritter im Völkerrecht. Leipzig, Noske, 1932, str. 124. 5,— M.
- Wohlmann L.: Die Kompetenz zum Abschlüsse v. Staatverträgen nach Völkerrecht. Zürich, Gutzwiller, 1932, str. 103.
- Ziolkowsky K.: Die Mandatsverwaltung u. d. Völkerbund. Augsburg, Mühlberger, 1932, str. 144. _____
- Baty T.: The canons of international law. London, Murray, 1931, str. 518.
- Blum L.: Peace and disarmament. London, Cape, 1932, str. 202. 7 s 6 d.
- Chacko C. J.: The International Joint Commission between the U. S. A. and the Dominions of Canada. N. Y., Columbia un. Pr., 1932, str. 431. 5,50 \$.
- Charque R. D.: The Soviets and the next war. The present case for disarmament. London, Secker, 1932, str. 95. 3 s 6 d.
- Cory H. M.: Compulsory arbitration of international disputes. N. Y., Columbia Un. Pr., 1932, str. 294. 3,50 \$.
- Dumbauld E.: Interim measures of protection in international controversies. The Hague, Nijhoff, 1932, str. 204. £ Fl.
- Eagleton C.: International government. N. Y., Ronald Pr., 1932, str. 692. 4 \$.
- Goldring D.: Pacifists in peace and war. London, Wishart, 1932, str. 46. 1 s.
- Habicht ML: Post-war treaties for the pacific settlement of international disputes. Cambridge, Harvard Un. Press., 1931, str. 1109.

- Hallberg Ch. W.: The Suez canal. N. Y., Columbia Un. Press., 1932, str. 434.
- Hill N. L.: International commissions of inquiry and conciliation. N. Y., Carnegie Endowment for Int. Peace, 1932, str. 54. 0,05 \$.
- Hsu T. C.: The league of nations and the Manchurian crisis. Peiping, Chine Inst. of Int. Affairs, 1932.
- Hudson M. O.: The world Court 1921—1931. Boston, World Peace Found., 1931, str. 259, str. 2,50 \$.
- Jacobs A. J.: World peace and armaments. London, Hutchinson, 1932, s. 183.
- Jones F. C.: Extraterritoriality in Japan and the diplomatic relations resulting in its abolition, 1853—1899. New Haven, Yale Univ. Press., 1932, str. 246.
- Junghann O.: National minorities in Europe. N. Y. Covici & Friede, 1932, str. 121. 1,50 \$.
- Kirchhoff H.: Real disarmament. London, King, 1932, str. 23. 6 d.
- Ladas St. P.: The exchange of minorities: Bulgaria, Greece and Turkey. N. Y., Macmillan, 1932, str. 860. 6 \$.
- Fefebure V.: Common sense about disarmament. London, Gollancz, 1932, str. 176. 1 s 6 d.
- Lessing O. E.: Minorities a. Boundaries, 1 v. La Haye, Nijhoff, 1931, s. 154.
- Litvinow M.: The Soviet's fight for disarmament. N. Y., Inst.-Publishers, 1932, str. 47. 0,35 \$.
- Manhart G. B.: Alliance and entente 1871—1914. N. Y., Crofts, 1932, str. 96. 0,85 \$.
- Manning C. A. W.: The policies of the British Dominions in the League of Nations. London, Oxford Un. Press., 1932. 10 \$.
- Marburg Th.: Development of the League of Nations idea 2 Vol. 1—2 ed. N. Y., Macmillan, 1932, str. 908. 8 \$.
- Masters R. D.: International law in national courts; a study of enforcement of international law in German, Swiss, French a. Belgian courts. N. Y., Columbia Un. Pr., 1932, str. 245. 3,75 \$.
- Mc Nair A. D. a. Lauterpacht H.: Annual digest of public international law cases. N. Y., Longmans Green, 1932, str. 643.
- Millan T. F.: The end of extraterritoriality. Shanghai, A. B. C. Press, 1932, str. 278.
- Möller A.: International law in peace and war. London, Stevens, 1932, s. 355.
- Moore J. B.: International adjudications, ancient and modern. Modern ser. V. 4. London, Oxford Un. Press., 1932. 12 s 6 d.
- Moore W. G.: France and Germany. An introduction to the European problem. London, S. C. M., 1932, str. 154. 2 s 6 d.
- Morley F.: The Society of Nations, Its organization and constitutional development. Washington, Brookings Inst., 1932, str. 700. 3,50 \$.
- Muller H. M.: The World Court. N. Y., Wilson, 1931, str. 252. 0,90 \$.
- Pitamic L.: Some nations on the State and its international phases. Washington, School of Foreign, 1931.

- Keid H.: International servitudes in law and practice. Chicago, Un. Press., 1932, str. 276. 3 \$.
- Robbins G. N.: Security by disarmament. London, Williams & N., 1932, str. 128. 2 s. 6 d.
- Satow E.: A. guide to diplomatic practice, 3 ed. London, Longmans, 1932.
- Schwendeman K.: Disarmament real or fictious? London, King, 1932, str. 48. 1 s.
- Simonds Fr. H.: Can Europe keep the peace? N. Y., Harper, 1931, str. 373. 3 \$.
- Sinclair H. M.: The principles of international trade. N. Y., Macmillan, 1932, str. 499.
- Smith N. C. a. Garnett Maxwell J. C.: The down of world war. An introduction to the study of the League of Nations. London, Oxford Un. Pr., 1932, str. 114. 3 s 6 d.
- Stelpt L. D.: The Schleswig-Holstein question. Cambridge, Harward Un. Press., 1932.
- Stone J.: International guarantees of minority rights. London, Oxford Press, 1932, str. 288.
- Tanaka: Secret memorial concerning: Manchuria, Mongolia, China, U. S. A. and the world. Shanghai, China Critic, 1931, str. 42.
- Walp P. K.: Constitutional development of the League of Nations. Lexington, Un. of Ky, 1931, str. 190. 2 \$.
- Wheeler-Bennett J. W.: Disarmament and security since Locarno 1925 —1931. London, Allan & Unwinn, 1932, str. 383. 12 s 6 d.
- Whitton J. B.: What follows the pact of Paris. N. Y., Carnegie Endowment for Int. Peace, 1932, str. 48. 0,75 \$.
- Young C. W.: Japan's special position in Manchuria. Baltimore, Hopkins Press, 1932.
- Young C. W.: The international legal status of the Kwantung leased territory. Baltimore, Hopkins Press, 1932.
- Young D. R.: American minority peoples. N. Y., Harper, 1932, str. 636. 3,50 \$.
-
- Bajaw A.: L'interpretazione dell art. 17 del Patto della S. d. N. etc. Tolentino, 1931, str. 131.
- Baldoni C.: La zona di Tangeri nel diritto internazionale e nel diritto marocchino. Padua, C. E. D. A. M., 1932.
- Cachin M.: La preparazione metodica della guerra contro l' Unione dei Soviet. Paris, Ed. di Coltura soc. 1931, str. 64. 1,50 fr.
- Carena A.: La competenza del consiglio della S. d. N. nelle controversie internazionali. Pavia, Treves dell' Ali, 1929, str. 130. 12 L.
- Catelliani E.: La revisione dei trattati. Venezia, Ferrari, 1931.
- Cimbali E.: La conflagrazione al cospetto del nuovo diritto internazionale. Lanciano, Carabba, 1931, str. 622. 40 L.

- Enriques G.: Lo spazio atmosferico nel diritto internazionale. Padua 1932, str. 182.
- Enriques G.: L'accettazione, senza reciprocità della giurisdizione obbligatoria della Corte permanente di giustizia internazionale. Padova, Cedam, 1932, str. 45. 6 L.
- Fabrizi A.: Effetti delle annessioni territoriali. Padua, C. E. D. A. M., 1931, str. 156.
- Giannini A.: La situazione giuridica della minoranza in Estonia. Roma, Anomima romana ed., 1930, str. 22. 3,50 L.
- Gilardoni A.: La retroattività nel trattato e concordato Lateranensi e nelle leggi complementari. Roma, Le massime, 1931, str. 219. 20 L.
- Morelli G.: La sentenza internazionale. Padova, Cedam, 1931. 36 L.
- Nova R.: L'estinzione delle obbligazioni internazionali nel diritto internazionale privato. Paris 1931.
- Piazza G.: La Germania tra l'Europa e l'Antieuropa. Roma—Foligno, Campitelli, 1931, str. 320. 18 L.
- Rinaldi R.: La revisione dei trattati secondo il patto della S. d. N. Roma, Albright & Segati, 1932, str. 112. 7 L.
- Toscani M.: Le minoranze di razza, di lingua, di religione nel diritto internazionale. Torino, Bocca, 1931, str. 261. 25 L.
- Viviani L.: L'Italia e la Società delle Nazioni. Catania 1931, str. 39.

3. Nauka o państwie, prawo konstytucyjne i administracyjne.

Król Michał, Dr. : Zmiany i przekształcenia zwyczajowe konstytucyj. Wilno 1931, str. 106.

Sumiennie opracowana rozprawa, w której autor omawia różne formy zmian, konstytucyjnych przyjętych w państwach współczesnych, jak również różne rodzaje przekształceń zwyczajowych.

Autor przychylił się w zasadzie do stosowania referendum przy zmianach konstytucyj. Broni również amerykańskiej zasady badania ważności ustaw zwykłych przez zwykłe sądy. Wreszcie odnośnie do terenu polskiego stawia pytanie, czy nie byłoby raczej rzeczą wskazaną zrezygnować wogóle z tworzenia konstytucji formalnej i organizację państwa oprzeć na kilku ustawach ustrojowych, pod względem swej mocy wiążącej nie wyróżniających się niczem wśród całej masy ustawodawstwa państwowego? A. P.

Kulczycki Ludwik: W poszukiwaniu nowego ustroju społecznego. Warszawa, Fruchtman, 1933, str. 403.

Książka ma charakter raczej publicystyczny, aniżeli naukowy. Autor omawia syndykalizm rewolucyjny, anarchizm, bolszewizm, faszyzm, marksizm i socjalną demokrację. Przeważną część

książki składa się z artykułów już poprzednio drukowanych przez autora. Niektóre rozdziały pochodzą z czasów przedwojennych-

Książka pisana jest jasno i zajmująco. Stosunek autora do fa-
szyzmu jest wyraźnie wrogi, natomiast życzliwy dla liberalizmu
politycznego i demokracji ze szczególnem uwzględnieniem ruchu
robotniczego. A. P.

Miller Artur: Konstytucja republiki hiszpańskiej. Warszawa,
Hoesick, 1933, str. 59.

Sumiennie i ciekawie napisana analiza nowej Konstytucji Hisz-
pańskiej z 8 grudnia 1931 r. Autor nie ogranicza się do przedsta-
wienia przepisów obowiązujących, ale daje ich charakterystykę
pod kątem widzenia współczesnych prądów konstytucyjnych.

Autor odnosi się krytycznie do hiszpańskiej inowacji konsty-
tucyjnej łączącej zasadę rządów parlamentarnych z zasadą odpo-
wiedzialności politycznej Prezydenta. A. P.

Mycielski Andrzej, Dr.: 0 przestrzennych granicach państwa
w świetle krytyki Kelsena. Kraków 1933, str. 21.

Jasno napisana książeczka, w której autor przeciwstawia dwa
pojęcia państwa: Jellinka i Kelsena, ze szczególnem uwzględnie-
niem momentu przestrzennego w ujęciu; Jellinka i Kelsena. Autor
nie zajmuje sam stanowiska wyraźnego w tej materji, jednakże
podkreśla słuszność krytyki dokonanej przez Kelsena.

Nie ulega wątpliwości, że teoria państwowa Jellinka ma wiele
punktów słabych. Co jednak Kelsen temu pojmowaniu przeciwsta-
wia? Państwo Kelsenistyczne, powiada słusznie autor, składa się
nie jak klasyczne, z trzech elementów (terytorjum, ludność, władza
najwyższa), ale wyłącznie z jednego, którym jest łączący ludzi
w jedność porządek normatywny. Porządek ten składa się z reguł
obowiązujących obiektywnie. Kelsen widzi w państwie jedynie
i wyłącznie jedność normatywną. Państwo nie jest dla niego ni-
czem innem, jak pojęciem prawnem.

Co jednak może oznaczać Kelsenistyczne pojęcie „reguł obo-
wiązujących obiektywnie”? Czy są to reguły „pomyślane” przez
jednostkę? W takim razie nie widzimy w nich obiektywizmu. Czy
może są to reguły w życiu „realizowane” i połączone z przymu-
sem faktycznym? A w takim razie wchodzimy na teren momentów
faktycznych, które właśnie Kelsen chce z pojęcia państwa wyeli-
minować. A. P.

Siemieński Józef: O przyszłą Konstytucję. Warszawa 1932, str. 31.

W formie odbitki ukazała się odpowiedź J. Siemieńskiego na ankietę sejmową konstytucyjną. Pisana pięknym językiem wskazuje raczej pewne linie wytyczne reformy konstytucji, aniżeli podaje konkretne postulaty.

Na zasadnicze zagadnienie stosunku Rządu do Sejmu (rządy parlamentarne, system amerykański, sposób wyboru Prezydenta) autor nie daje odpowiedzi. Natomiast wysuwa postulat rozszerzenia władzy Głowy Państwa w zakresie ustawodawczym (veto absolutne), jak również zreformowania składu Senatu w kierunku bardziej fachowym. A. P

Pocock Roger: Chorus to Adventurers. With an introduction by Stephen Gwynn. London, Macmillan, 1931.

Wiadomo powszechnie, jaką rolę przy tworzeniu Imperjum Brytyjskiego odegrała indywidualna energia i inicjatywa poszczególnych jednostek, działających na własne ryzyko i własny rachunek, jednostek których działalność dopiero znacznie później znalazła¹ poparcie rządu w W. Brytanji. Typowym przedstawicielem tego typu był w swoim czasie Cecil Rhodes, niekoronowany król Afryki Południowej, który zdobył dla Imperjum dwie bogate prowincje, Rodezję północną i południową, a którego grobowiec, wykuty w skale na płaskowzgórzu Bulawayo, przedstawia olbrzymiego lwa, leżącego na straży posiadłości brytyjskich Czarnego Łądu.

Takim samym „budowniczym Imperjum”, tylko oczywiście na znacznie mniejszą skalę, jest kapitan Roger Pocock, który całe swoje życie spędził na jego kresach, a którego osobiste zapewnienia, ogłoszone kilka lat temu p. t. „A Frontiersman” (kresowiec) zawierają szereg ciekawych wspomnień, służących do właściwego zrozumienia niejednego faktu historycznego z ostatnich lat pięćdziesięciu. Tytuł ostatniego dzieła tego autora „Chór do Awanturników” wydaje się na pierwszy rzut oka niezrozumiały. Kapitan Pocock jako wychowaniec jednej z większych angielskich szkół publicznych (Charterhouse) jest pierwszorzędnym znawcą i wielkim zwolennikiem literatury greckiej, a pół wieku spędzonego w pustyni i puszczy nie osłabiły w nim bynajmniej kultu do świata klasycznego. Założyciel Ligi Kresowców (League of Frontiersmen) pragnie w tern swoim dziele dać syntezę zróżniczkowanej działalności prywatnych „budowniczych Imperjum”, pragnie być — jak sam powiada — „zwykłym obserwatorem, który wpadł pomiędzy ludzi czynu”, pragnie wskazać

ukryte siły kolonizacyjnego i państwowo-twórczego ducha rasy anglosaskiej i w tern znaczeniu bierze na siebie rolę chóru w dawnej tragedji greckiej. Kapitan Pocock niecierpi administracji angielskiej i jest zawziętym wrogiem rutyny, zapominając o tern, że rutyna administracyjna sprowadza do jednego mianownika usiłowania poszczególnych jednostek, i że bez rutyny administracyjnej Imperjum Brytyjskie przez dłuższy czas ostaćby się nie mogło.

Jeżeli zadanie nauki prawa politycznego polega nietylko na przedstawieniu istoty ustroju danego państwa na mocy ustaw obowiązujących, lecz i na odkryciu ukrytych sił, wprawiających w ruch mechanizm państwowy, to studja z zakresu nauki o dynamice państwa muszą się oprzeć i na tych materiałach, jakie w swej pracy zebrał kapitan Pocock. Układ dość chaotyczny wskazuje, że pisał ją człowiek czynu, pragnący nie wychodzić z roli obserwatora. Wykład jasny, przejrzysty i zajmujący, niektóre jednak szczegóły zdają się wskazywać na to, że autor niezawsze liczy się z danymi ścisłej nauki. Dla poznania charakteru i temperamentu typu ludzi, któremu W. Brytanja zawdzięcza swoją wielkość, książka kapitana Pococka jest istotnie nieocenioną.

—

H a u s n e r Roman: Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących ustaw. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1993, str. 166.

W pracy tej, poświęconej tematowi arcyważnemu i obchodzącemu jak najszersze sfery społeczne, nie tylko z prawem z urzędu czy też powołania mające coś do czynienia, dąży autor do pchnięcia na realne tory kwestji rozwiązania zagadnienia usprawnienia naszej legislacji, której strona organizacyjna i techniczna, od samych jej początków cierpi na braki. Tematem tym zajmowało się już wielu, dlatego też słusznie uczynił autor zbierając z ogromną znajomością przedmiotu i wielce pracowicie wszystkie głosy, jakie padły w tej sprawie. Do tego dołącza swoje własne uwagi oparte nie tylko na teorii ale co dla nas ważniejsze na bardzo szerokiej praktyce legislacyjnej. Wkońcu, wychodząc z najracjonalniejszej zasady, że samo teoretyzowanie i nawoływanie do naprawy tego co jest niedobre, nie może sprawy posunąć naprzód, ale, że trzeba stworzyć podstawę do konkretnej a owocnej dyskusji, podaje projekt normy, która w 217 paragrafach ujmuje całość zagadnienia w kierunku organizacyjnym. Technikę legislacyjną zamierza osobno opracować, a krótkiej dyspozycji tej pracy poświęca X-ty t. j. ostatni rozdział niniejszej pracy.

Jestem przekonany, że z wywodami autora musi się nietylko każdy prawnik ale i każdy kto ma z prawem coś do czynienia w zu-

pełności zgodzić i im przyklasnąć. Co zaś do projektu uregulowania trybu przygotowywania i ogłaszania obowiązujących przepisów, który jest nadzwyczaj skrupulatnie z ogromną znajomością przedmiotu ułożony, to jestem zdania, że należałoby postanowienia w nim zawarte rozdzielić częściowo na ustawę a częściowo na rozporządzenie wykonawcze, gdyż wiele z nich jest zanadto szczegółowych, aby mogły znaleźć miejsce w ustawie.

Prez. Saturnin Mrávincsics (Poznań).

Brzeziński Wacław: Terytorjalna organizacja gminy wiejskiej w Polsce. Wnioski do reformy. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 126.

Praca powyższa dzieli się na trzy części. Część pierwsza traktuje o historii i obecnym stanie terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej w Polsce i obejmuje:

1. historję sprawy gminnej w Polsce przed rozbiorami (str. 1—35),
2. sprawę jednolitego typu gminy wiejskiej w Państwie Polskiem od r. 1918 do chwili obecnej (str. 35—54),
3. ogólną charakterystykę terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej w Państwie Polskiem (str. 54—78).

Część druga zajmuje się wnioskami do reformy terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej i obejmuje:

1. zasady ogólne (str. 79—83),
2. stanowisko gminy wiejskiej w ustroju polskiej administracji publicznej i jej zakres działania (str. 83—89),
3. wnioski do reformy (str. 89—108).

Część trzecia przedstawia terytorjalną organizację gminy wiejskiej w rządowym projekcie ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego (str. 109—120).

Na końcu pracy znajduje się literatura dotycząca zagadnienia terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej w Polsce (str. 121—126).

Treścią pracy — jak widać z powyższego — jest zagadnienie ustroju terytorjalnego gminy wiejskiej. Autor bada sprawę z punktu widzenia gminy zbiorowej oraz gminy jednostkowej i staje w wyniku swych rozważań na stanowisku gminy zbiorowej, złożonej z pewnej ilości wsi. Wsie te jednak nie włącza Autor mechanicznie w gminę zbiorową, lecz przyznaje im również pewien samorząd, ograniczając go do spraw wybitnie lokalnych, dotyczących danej miejscowości. Stanowisko Autora jest wpływem tej świadomości, iż jakkolwiek przekazany współczesnym gminom zakres

spraw administracji publicznej przekracza siły gmin jednowioskowych, to przecież istnieją pewne sprawy ściśle lokalnej, budzące zainteresowanie pojedynczych tylko miejscowości.

Rozstrzygnięcie zagadnienia, czy organizacja terytorjalna gmin wiejskich winno iść w kierunku gminy zbiorowej, czy jednostkowej, czy w kierunku proponowanego przez Autora kompromisu, jest trudne. Zawsze można naprowadzić momenty uzasadniające takie lub inne rozwiązanie sprawy. Wszystko zależeć będzie od całego szeregu czynników rzeczowych a także i subiektywnych. W pewnych warunkach może być lepszą gmina zbiorowa, w innych jednostkowa.

Praca Autora, napisana z wielką znajomością rzeczy, powinna, wyrażając się słowami prof. Wasiutyńskiego (w przedmowie), przyczynić się „do pogłębienia toczącej się dyskusji i oddać duże przysługi wszystkim, którzy sprawą ustroju samorządu poważnie się zajmują”. *Prof. Jerzy Panejko* (Wilno).

Baumgart Mieczysław i Habel Henryk: Prawo o Najwyższym Trybunale Administracyjnym i prawo o postępowaniu administracyjnym. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 130.

Wydawnictwo to obejmuje teksty prawa o NTA z 27 października 1932 poz. 806 Dz. U. jak i poprzedniej ustawy z r. 1922 w brzmieniu noweli z r. 1932, dalej ustawy o Trybunale Kompetencyjnym z 25 listopada 1925, w końcu zaś rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 poz. 341 Dz. U. o postępowaniu administracyjnym. Teksty te są zaopatrzone obficie w orzecznictwo i uwagi autorów. Skorowidz, co przy tego rodzaju podręcznikach jest nadzwyczaj ważne, jest bardzo dokładny i ułatwiający w dużym stopniu orientację nie tylko w tekstach ale i w załączonym orzecznictwie. Podręcznik ten można polecić do użytku w urzędach. *S.M.* (Poznań)

Langer Jerzy Stefan, Dr.: Regionalizm administracyjny w teorii i w życiu. Warszawa, „Ruch regionalistyczny w Europie”. 1932, str. 61.

Praca ta składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym znajdujemy charakterystykę regionalistycznej formy rządzenia, ilustrowaną omawianiem tych prądów we Francji po wielkiej wojnie. Drugi rozdział poświęcony jest wzajemnemu stosunkowi wsi i miast a jako temat do rozważania swych tez bierze autor monografię

Edgara Asby p. t.: *Regional Government; or, The Next Step in Public Administration*, poddając ją krytyce. Tematem trzeciego rozdziału jest stosowanie teorii regionalistycznej w życiu w odniesieniu do podziału administracyjnego. Czwarty rozdział, dla nas stosunkowo może najbardziej interesujący zajmuje się problemem regionalistycznym w Polsce a mianowicie na tle elaboratu Komisji dla usprawnienia administracji publicznej przy Prezesie Rady Ministrów, co do podziału administracyjnego państwa. Elaborat ten poddaje krytyce w odniesieniu do problemu regionalistycznego i wykazuje jego błędy w tym kierunku. W końcu, w króciutkim piątym rozdziale, wysuwa końcowe konkluzje.

Autor w tej swej stosunkowo krótkiej a bardzo treściwej pracy wykazuje duże odczytanie w odnośnej literaturze, przemyślenie jej, wnioski jego są jasne i logiczne; miałbym zaś jedynie mu do zarzucenia używanie czasami, szczególnie w początkach pierwszego rozdziału, stylu trochę zawiętego.

Frez. Saturnin Mrevincsics (Poznań).

Modliński Eugenjusz: *Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnem*. Warszawa, Polski Instytut Prawa Administracyjnego im. Kazimierza Wielkiego, 1932, itr. 65.

Praca jest czwartym z rzędu zeszytem „Studjów nad teorią i techniką konstrukcyjną ustawodawstwa administracyjnego”, wychodzących pod redakcją prof. Dr. Tadeusza Hilarowicza. Pierwsze, trzy zeszyty stanowiły prace: doc. dr. Jerzego Stefana Langroda o zapowiedziach konstytucyjnych o wydaniu ustaw specjalnych (odbitka z „Gazety administracji i policji państwowej”), prof. dr. T. Hilarowicza o lukach w prawie administracyjnem (odbitka z „Głosu Adwokatów”) i redaktora „Dziennika Ustaw R. P.” p. Ludwika Krajewskiego o prostowaniu błędów w Dzienniku Ustaw (odbitka z „Gazety Sądowej”). Podkreślić należy, że wydawnictwo to jest pierwszą u nas pracą zbiorową, poświęconą studjom specjalnym nad techniką legislacyjną ustawodawstwa administracyjnego.

P. Modliński rozważa w swojej pracy kwestję operowania pojęciem interesu publicznego w ustawodawstwie administracyjnem, wychodząc z założenia istoty prawa publicznego i w związku z pojęciem swobodnego wkraczania władzy, i rozpatrując następnie to pojęcie w dziedzinie policji, w prawie urzędniczem, w rozporządzeniu o postępowaniu administracyjnem, w materialnem prawie

skarbowem (gdzie występuje w bardzo ciekawy sposób sprawa interpretacji postanowienia ustawy o opłatach stemplowych, która upoważnia władzę skarbowe do zwolnienia od opłat stemplowych świadectw, których posiadanie nakazane jest w interesie publicznym). Następnie autor rozważa pojęcie interesu publicznego na tle sprawy ochrony prawnej jednostki i rozwój pojęcia interesu publicznego w prawie wyłączeniowym, i kończy konkluzjami, w których dochodzi do przekonania, że w prawie publicznym, mającym na celu ogólności ochronę interesu publicznego spotykamy specjalne operowanie pojęciem interesu publicznego w tych razach, gdy chodzi o danie podstawy do swobodnego uznania władzy administracyjnej, albo też naodwrot, swobodnego uznania tylko do pewnego rodzaju interesu publicznego.

Autor wysuwa postulat *de lege ferende*, aby, używając terminów „interes publiczny”, „dobro publiczne” i t. p., ustawodawca usiłował w miarę możliwości ściśle określić, jakie cele (intefesy), względnie grupy celów, chce uwzględnić w danym wypadku, i przez to ściślej zakreślił dowolność władzy administracyjnej w korzystaniu ze swych uprawnień swobodnego uznania, aby wolne uznanie nie zamieniało się w swawolę.

Ten ostateczny wniosek autora uważam za zupełnie właściwy. Stojąc na stanowisku, że swobodne uznanie władz administracyjnych musi w całym szeregu dziedzin prawa administracyjnego istnieć i być utrzymane, musimy sobie jednak zdać sprawę z tego, że najlepszym środkiem dla zapobieżenia nadużyciu swobodnego uznania (*détournement de pouvoir*) przez władzę administracyjną, a więc dla celów innych, niż te, które miał na myśli ustawodawca, jest bliższe — o ile to możliwe — sprecyzowanie celów ustawodawcy.

Praca p. Modlińskiego traktuje zagadnienie ogólnie. Przykłady operowania pojęciem interesu publicznego w poszczególnych dziedzinach prawa administracyjnego podaje autor fragmentarycznie, nie wyczerpując bynajmniej choćby w części nasuwających się tutaj przykładów. Nie było to jednak celem autora, gdyż praca ta musiałaby wówczas mieć bez porównania większe rozmiary. Praca ta miała za zadanie wskazać właściwy kierunek dalszych rozważań i pod tym względem stanowi ona nowy przyczynek na tak zaniedbanej dotychczas niwie studjów nad techniką legislacyjną prawa administracyjnego.

Prof. Tadeusz Hilarowicz (Warszawa).

B. Dział ekonomiczny

i.

TEORIA EKONOMIKI, DZIEŁA ZBIOROWE I PODRĘCZNIKI, HISTORIA DOKTRYN EKONOMICZNYCH, TEORIA WARTOŚCI I CEN, TEORIA PRODUKCJI I ROZDZIAŁU DOCHODU, TEORIA PIENIĄDZA I KREDYTU, TEORIA KRYZYSÓW I KONJUNKTUR GOSPODARCZYCH.

Battaglia Roman, Dr.: Wahania cen i ich przyczyny. Wstępem zaopatrzył A. Roman. Warszawa, F. Hoesick, 1933, str. 215.

Książka Dr. Romana B. sprawia wrażenie zbioru artykułów publicystycznych. Część krytyczna i konstrukcyjna podzielone są na znaczną ilość paragrafów, bez należytego zhjerarchizowania i oddzielenia tematów, co powoduje trudności śledzenia zasadniczych myśli autora. Sądząc ze spisu „materjałów”, a przedewszystkiem z przedstawienia poglądów powoływanych autorów, autor nie zna ich podstawowych dzieł i teoryj. Tak więc koniunkturalne teorie Keynesa, Landsburgha i Giniego podaje autor na podstawie artykułów tych autorów w dzienniku L'Information, poglądy Fishera na podstawie książeczki „Złudy pieniądza”. Metodologiczną i krytyczną raczej pracę Hayeka „Geldtheorie und Konjunkturtheorie” uważa autor za wykład jego teorii konjunktury. Ten stan rzeczy zwalnia nas od konieczności prostowania nieścisłości układu teoryj, niezrozumianych przez autora, lub nieznanym mu. Terminologia jest również sporna: określenia: „teoria cen” lub „mechanizm cen” przyjęto w ekonomice używać odnośnie zagadnienia powstawania zróżniczkowania cen w układzie statycznym, a nie ogólnych wahań siły nabywczej pieniądza (raczej teorii wartości pieniądza), lub teorii rozwoju gospodarczego, a temi pierwszymi zagadnieniami autor nie zajmuje się prawie wcale. Referowane teorie autor poddaje próbie empirycznej, omawiając ich stosowanie w praktyce. Przestrzegając czytelnika przed „arkanami statystyki” autor uważa, że cyfry statystyczne „przedstawiają wartość dopiero w porównawczych ujęciach”, co jeśli chodzi o wskaźniki cen, jest wątpliwe (str. 101, sprzeczne ze zdaniem, wypowiedzianem na str. 62). Syntezę tworzy autor opierając się na bardzo słabych podstawach analitycznych, dając faktom częstokroć bardzo sporne oświetlenie. W zakresie teorii konjunktury autor nie daje nic nowego. Tezy jego dają streścić się następująco: Rozwój gospodarczy powinien odbywać się przy powolnie wzrastającym ogólnym poziomie cen (str. 13), niesłuszne i płytkie twierdzenie to jednak nie jest następnie udowodnione. Musimy zaś sobie uprzytomnić,

iz zagadnienie to jest kapitalne, jeśli chodzi o teorię rozwoju gospodarczego. Pozatem autor „wykrywa” działanie endo- i egzogenicznych czynników na ogólny poziom cen, ceny rolnicze i przemysłowe. Te pierwsze powodują tylko kilka lub kilkunastoprocentowe zmiany poziomu cen (?), podczas gdy drugie doprowadzają do! silnych wahań i kryzysów. Píše autor „... pragnąc osiągnąć w ramach ustroju kapitalistycznego możliwie pełną równowagę gospodarczą, stabilizację cen, należy dążyć do osłabienia działania elementów exogenicznych” (str. 211). Chodzi tu o równowagę dynamiczną, treść jednak tego pojęcia pozostaje bliżej niewyjaśniona.

Stanowczej odpawy wymaga wstęp A. Romana. Píše p. R. o ujęciu przedmiotu przez „młodego badacza”: „Niewątpliwie odbiega ono od szablonowych, klasycznych formułek wiedzy gospodarczej, wobec których autor zajmuje naogół stanowisko krytyczne, — lecz właśnie dzięki temu otwiera przed nami, nowe szerokie horyzonty, i stwarza nowe wartości”. Wstęp do pracy naukowej, nawet entuzjastyczny i nawet pisany przez grzeczność, winien powstać w pewnym stosunku do zamierzeń autora, który chyba nie miał intencji budowania od podstaw systemu ekonomiki, a opiera się (inna rzecz, czy udalnie, wykołejenia są nieszczęśliwe, zarzuty gołosłowne np. str. 119) na tych klasycznych „szablonach” w wielu wypadkach, i nie powinien zapowiadać większego zakresu pracy, niż ten, jaki autor w danym przedmiocie dać może.

W. Skrzywan (Warszawa).

Młynarski Feliks: *Credit and Peace, a way out of the crisis.**
London, G. Allen & Unwin, 1933, str. 92.

Z okazji zbliżającej się światowej konferencji ekonomicznej prof. Młynarski napisał książkę, która zawiera tyle doskonałych obserwacji i wniosków, tyle świetnych projektów, iż chciałoby się ją streścić tutaj w całości. Autor nie analizuje podstawowych przyczyn kryzysu, który, zdaniem jego, jest wynikiem złego podziału dochodu społecznego, stwarzającego niewspółmierność między podażą dóbr a siłą nabywczą ludności. Zakres jego pracy jest skromniejszy, ale niemniej przez to doniosły. Stwierdziwszy specjalnie wielkie odchylenie obecnego przesilenia, autor szuka też i specjalnych ku temu przyczyn. Odrzuciwszy brak zaufania, odszkodowanie wojenne, brak i zły podział złota, spadek cen, jako nie będące temi specjalnymi przyczynami, ale raczej skutkami przesilenia, autor upatruje przyczyny te w zmienionej strukturze cen. Stały się one mniej

* Kredyt i pokój, droga wyjścia z kryzysu.

elastyczne wskutek wzrostu nieelastyczności kosztów produkcji. Stało się dla tego, iż zwiększył się stosunek kosztów stałych, a zmniejszył się udział kosztów zmiennych. Ceny kartelowe surowców i półfabrykatów, zarobki, oraz koszt świadczeń społecznych, stworzyły dolną granicę kosztów własnych. Ale największe zmiany zaszły w kosztach kapitału inwestowanego i obrotowego, oraz podatków państwowych i lokalnych.

Danemi cyfrowymi autor ilustruje kolosalny wzrost od wojny zadłużenia krótkoterminowego i międzynarodowego, oraz kosztów podatkowych, w stosunku do wzrostu ludności, produkcji żywności i surowców, oraz dochodu narodowego. Jednocześnie wykazuje on, jak merkantylizm, szczególnie Stanów Zjednoczonych, stał się przyczyną tego zadłużenia. Problemat zadłużenia świata autor traktuje niezależnie od długów wojennych i odszkodowań, gdyż, zdaniem jego, umorzenie ich nie zmieniłoby zasadniczo obecnego stanu rzeczy, a dałoby tylko chwilową ulgę i odciągnęłoby kryzys na pewien czas.

Skonstatowawszy przyczyny, autor przechodzi do środków, a ponieważ widzi on zasadniczą różnicę między obniżaniem cen surowców i robocizny, a redukcją procentów i podatków, w tym sensie, iż w pierwszym wypadku siła nabywcza ludności nie zostaje zwiększona, a tylko przetasowana, w drugim zaś zwiększona, uważa, że należy w pierwszym rzędzie dążyć do redukcji kosztów długów i podatków.

Jeżeli chodzi o przedkryzysowe długi długoterminowe, to autor zaleca, aby koszt ich przystosować do obecnego poziomu cen. Propozycja ta stoi w związku z jego teorią oprocentowania kredytu długoterminowego. Uważa on obecny system stałego procentu za anachronizm i proponuje aby on był złożony z procentu stałego, odpowiadającego tempu rozwoju ekonomicznego (Cassela 3% rocznie) i dodatkowego, zmiennego procentu, którego wysokość nominalna byłaby zależna od indeksu cen hurtowych, ale zato jego wartość realna corocznie — a także i realna wartość procentu stałego na długi okres czasu, jakim jest czas trwania pożyczki długoterminowej — będzie taka sama. System ten pozwoli więc stabilizować wartość złota w dziedzinie kredytu długoterminowego. Zgodnie więc z tą teorią, autor żąda, aby wszystkie długi długoterminowe (wewnętrzne i zewnętrzne), zakontraktowane przed końcem 1929 r., były prawomocnie wymienione na bony z kuponami złożonemi. System ten mógłby być zastosowany również do długów hipotecznych, jako też do uregulowania długów prywatnych. Trzeba na to tylko zgody wszystkich państw zainteresowanych.

Co się tyczy długów krótkoterminowych, zewnętrznych, to uregulowanie ich autor zaleca w ten sam sposób jak i długoterminowych. Co zaś do wewnętrznych, to autor odróżnia kraje „dłużnicze” i „wierzycielskie” i proponuje dewaluację walut w pierwszych o procent, odpowiadający spadkowi cen hurtowych (np. 30—40%), a w drugich tylko o 20%. W ten sposób zredukowany byłby ciężar złoty długów i zarobków, a jednocześnie umożliwiony wzrost wywozu z krajów dłużniczych.

Dewaluacja pozwoliłaby też zmobilizować znaczne sumy na inwestycje, co wzmogłoby popyt na dobra kapitałowe, zredukowało bezrobocie i zwiększyło się nabywcą kraju i dopuściłoby „reflację” cen. Sumy tak potrzebne można otrzymać z zysków z dewaluacji. Rządy wypuściłyby pożyczkę inwestycyjną w wysokości zysków tych i sprzedały ją bankom centralnym, które zużytkowałyby bony te na wzmocnienie rezerw. Autor oblicza, że w ten sposób dałoby się uruchomić 200 milionów dolarów. Gdyby kraje wierzycielskie poparły u siebie tę akcję inwestycyjną, popyt na dobra kapitałowe takby wzrósł, iż widoki zakończenia kryzysu byłyby pewne.

Autor zaleca jeszcze powrót do waluty złotej, zdewaluowanej, ale do tego trzeba wzmocnić rezerwy banków centralnych krajów dłużniczych. Autor ma na to dwa sposoby. W pierwszym, banki centralne tych krajów zużytkowałyby część zysków z dewaluacji na kupno walut krajów sąsiednich przy pomocy Banku Rozrachunków Międzynarodowych, który, jednocześnie, służyłby miejscem rozrachunków w obrocie handlowym tych krajów. W drugim zaś, kraje wierzycielskie, jak Anglja, Francja, Holandja i Szwajcaria, zdeponowałyby w Banku Rozrachunków Międzynarodowych połowę swych zysków z dewaluacji, a ten kupiłby za nie waluty krajów dłużniczych i zdeponował je w bankach centralnych tych krajów na 3—5 lat. „Fundusz Odbudowy” zabezpieczony byłby „klauzulą złotą”. Autor oblicza, iż z tego tytułu możnaby otrzymać jakie 200 milionów dolarów.

Byłby to niejako nowy podział złota monetarnego. Akcja ta byłaby jeszcze wzmocniona, gdyby Stany Zjednoczone zgodziły się udzielić na ten cel specjalnego kredytu walutowego. Wzajemnie autor żąda obalenia ograniczeń dewizowych, celnych, kwot, etc, wprowadzonych podczas kryzysu.

Autor wysuwa jeszcze cały szereg reform dodatkowych: redukcji minimalnej rezerwy banków centralnych, zmiany obecnej polityki gospodarczej wszystkich krajów, redukcji czasu pracy oraz zmiany polityki budżetowej. Co się tyczy tej ostatniej, to żąda on, aby wydatki państwowe nie przekraczały pewnego minimum dochodu narodowego, aby one stały w odwrotnym stosunku do po-

ziomu cen, a nie w prostym stosunku, jak obecnie, aby nadwyżki dochodów, przy wzrastających cenach, były zarezerwowane na gorsze czasy, kiedy należy zmniejszyć wydatki a zwiększyć inwestycje.

Już z powyższego dostatecznie wynika, jak doniosłą jest książka prof. Młynarskiego i spodziewać się można, że spotka się ona z wielkim zainteresowaniem w kraju i zagranicą.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

Paish G., Sir: *The Way to Recovery*. New York, G. P. Putnam's Sons, 1931, str. 161.

W swej nowej pracy¹⁾ znany ekspert finansowy stara się wskazać przyczyny obecnego kryzysu, oraz środki do jego pokonania. Według autora główną przyczyną tego kryzysu jest niemożność spłaty zadłużenia narodów w towarze z powodu szerzącego się nacjonalizmu ekonomicznego. Zdaniem jego należy stosować kooperację międzynarodową, bez której teraźniejszej organizacji społecznej zagraża kompletna ruina. Należy więc usunąć przeszkody polityczne i ekonomiczne do tej kooperacji. Największą z nich autor upatruje w odszkodowaniach i długach wojennych, oraz taryfach celnych. One są przyczyną protekcyjnizmu, dezorganizacji rynku światowego, spadku cen i niepewności politycznej i ekonomicznej. Zasady kooperacji międzynarodowej autor opiera na trzech tezach: polityka narodowa powinna stworzyć stabilizację narodową i międzynarodową; starać się osiągnąć dobrobyt ogólny przy pomocy kooperacji ekonomicznej międzynarodowej, a nie kosztem innych narodów; gwarantować pokój powszechny. Dla osiągnięcia tego pokoju, autor widziałby chętnie aby Polska, Rumunia i Francja zapoкоїły żądania Niemiec, Węgrów i Włochów.

Autor jest wielkim pesymistą co do teraźniejszości, ale też wielkim optymistą co do przyszłej możliwości. Omawiając kraje poszczególne, autor widzi wszędzie pełno możliwości dla ekspansji kapitalizmu, w szczególności w Rosji, Japonji, Chinach, Indjach. Dla zrealizowania ich trzeba znieść taryfy. Książka ta to apoteoza absolutnego, nieograniczonego wolnego handlu, którego ostoja była i jest W. Brytanja. Prawda, od napisania książki ostoja ta zapadła się kompletnie.

Ale książka grzeszy wieloma błędami rozumowania. Przedwojenna Anglja nie może służyć przykładem na korzyść wolnego handlu dla tego, że Anglja nabywała żywność i surowce od swych dłuż-

¹⁾ Sir G. Paish jest autorem znanej książki: „*The Road to Prosperity*”. 1927 r.

ników, dziś zaś Ameryka musiałaby nabywać nie tylko żywność i surowce, ale też i gotowe wyroby, które (wszystkie) sama produkuje w nadmiarze. Sam zbyt towarów autor traktuje zanadto mechanicznie, nie licząc się z elastycznością popytu. W rzeczywistości żaden rynek nie mógłby wchłoniąć spłaty długów wojennych w towarze bez zrujnowania swego gospodarstwa narodowego.

Rozwój przemysłu w krajach rolnych autor motywuje ambicją, gdy w rzeczywistości chodzi o wyższy szczebel rozwoju gospodarczego, a często o rentowniejszy system gospodarstwa narodowego. Autor operuje terminami „import” i „eksport” bez różniczkowania ich, ale przecie jest „dobry” i „zły” import. Dla krajów uprzemysłowionych import surowców i żywności jest „dobry”, ale tanich a dobrych towarów gotowych jest „zły”. Dla autora zaś każdy import i eksport jest idealny! Piszac o wywozie i przywozie narodów, autor błędnie identyfikuje jednostki z narodami. Tylko w wypadku Rosji jest to słuszne, ale w krajach kapitalistycznych tylko jednostki i grupy ich wywożą i przywożą, często interesy ich są sprzeczne ze sobą i często są one szkodliwe dla całości. Jeżeli wysokie uprzemysłowienie Dalekiego Wschodu może być idealne w teorii, to w ramach obecnej gospodarki, przy małej płynności kapitałów, ludności i narzędzi pracy, fetysz absolutnego wolnego handlu nie da się zrealizować bez daleko idącej dezorganizacji społecznej.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

Marx Karl: Kapitał. Krytyka ekonomji politycznej. T. I, księga. Proces wytwarzania kapitału. Przekład z niemieckiego, zes. 3. Warszawa 1933, str. 1 nłb. + od XXXIII—XXXVII + 1 nłb. + od 557—905.

Marx Karl: Praca najemna i kapitał. Warszawa 1932, str. 39, (Biblioteka Teoretyków Socjalizmu, zeszyt 1).

Palud H.: Essai sur la crise économique mondiale. Paris, Les oeuvres représentatives, 1932, str. 181.

Simiand F.: Les fluctuations économiques à longue période et la crise mondiale. Paris, Alcan 1932, str. 142.

Mortara G.: Prospettive economiche. 12. ed. Milano, Univ. Bocconi, 1932, str. XIX + 615.

Schiavone M.: Scadenze istantane della crisi mondiale. Milano 1932, Stampa commerc., str. 272.

Dickinson H. D.: Institutional revenue. The influence of social institutions on the distribution of wealth. London, Williams & N., 1932, str. 284.

- Barradas G.: Scientific capitalism, why and how. San Francisco, Hooper Publ. Co, 1932, str. XXX + 326.
- Fairchild F. R.: Economics. New York, American Bk., 1932, str. 544.
- Fisher J.: Booms and depressions; some first principles. New York, Adelphi, 1932, str. 279.
- Smith J. G.: Facing the facts. An economic diagnosis. Introd. by F. A. Fetter. New York, Putnam, 1932, str. 388.
- Cassel Gustaw: Theoretische Sozialökonomie. 5. neubearb. Aufl. Leipzig, Deichert 1932, str. XI + 657.
- Heckscher E. F.: Der Merkantilismus. Übers. aus d. Schwed. von G. Mackenroth. Bd. 1. 2. Jena, Fischer, 1932, str. XIV + 450; VII + 370.
- Jahn J.: Das grosse Schlagwort oder der unsterbliche Kapitalismus. Hamburg, Hanseat. Verl. Anst., 1932, str. 201.
- Müller-Armack A.: Entwicklungsgesetze des Kapitalismus. ökonomische, geschichtsteoret. u. soziol. Studien z. modernen Wirtschaftsverfassung. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 218.
- Myrdal G.: Das politische Element in der national-ökonomischen Doktrinenbildung. Aus. d. Schwed. übers. von G. Mackenroth. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. XI + 309.
- Schiff W.: Die Planwirtschaft und ihre ökonomischen Hauptprobleme. Berlin, Heymann, 1932, str. 106.
- Seesemann K.: Die Überwindung der Krise. München, Bruckmann, 1932, str. 120.

II.

HISTORIA GOSPODARCZA

- Górski K.: Zarys dziejów osadnictwa na Pomorzu. Toruń, Wyd. Instytutu Bałtyckiego Nr. 3, 1932, str. 13.
- Mańkowski A. Ks.: Kilka uwag o osadnictwie na Pomorzu po wojnach szwedzkich w XVIII w. Toruń, Wyd. Instytutu Bałtyckiego, 1932.
- Niesiołowski A. Dr.: Chrześcijański ustrój gospodarczy w wiekach średnich. Warszawa, Biblioteka Chrześcijańsko-Społeczna Nr. 2, 1932, str. 16.
- Calmette J.: La Société féodale. Paris, Colin, 1932, str. 217.
- Lot F. et Fawtier: Le premier budget de la monarchie française. Le compte général de 1202—1203. Paris, Champion, 1932, str. 302.
- Maillet G.: Les classes rurales dans la région marnaise au moyen âge. Saint-Dizier, 1932, Brilliard, str. 132.
- Segre A.: Il mercantilismo nel mondo antico. Catania, Monachini, 1932.

- Buchanan A.: A story of the Canadian Northland. London, Murray, 1932, str. 326.
- Cole G. D. H.: A short history of the British working class movement 1789—1927. Vol. 1. 1789—1848. Vol. 2. 1848—1900. Vol. 3. 1900—1927. Complete ed., with new forew. London, Allen & Unwin, 1932, str. 255.
- Frederick J. Hutchinson: The development of American commerce. New York, Appleton, 1932, str. 410.
- Taylor G. R. Stirling: A modern history of England 1485—1932. A study in politics, economics and ethics. London, Cape, 1932, str. 352.
- Hamm E.: Die Städtegründungen der Herzöge von Zahringen in Südwest-Deutschland. Freiburg, Urban-Verl., 1932, str. XI + 144.
- Heise W.: Die Juden in der Mark Brandenburg bis zum Jahre 1571. Berlin, Ehering, 1932, str. XIX + 367.
- Liedke F.: Die Elbinger Industrie von 1772 bis zur Gründung der Schichauwerft im Jahre 1837. Elbing 1932, str. 68.

III.

POLITYKA EKONOMICZNA I MONOGRAFJE O STOSUNKACH GOSPODARCZYCH

1. Dzieła ogólne.

- Bornstein-Łychowska M. Dr.: Walka państwa z bezrobociem w Niemczech. Warszawa, 1933, str. 17.
- Czechowicz G.: Nowe drogi gospodarcze. (Uwagi na temat planu gospodarczego). Katowice 1933, str. 111 + 1 nlb.
- Kwiatkowski E.: Dysproporcje. Rzec o Polsce przeszłej i obecnej. Wyd. II. Warszawa 1933, str. 313.
- Postawa katolicka wobec kryzysu. Praca zbiorowa. Lublin 1933, str. 3 nlb. + 141. Wyd. Związku Polskiej Inteligencji katolickiej w Lublinie.
- Rieger R. Inż.: Czynniki ludzki w produkcji i przemyśle. Katowice 1932, str. 96.
- Rose E.: Cel i metody walki z kryzysem. Warszawa 1932. Sgl. Księgarnia Gebethnera i Wolffa, str. 77.
- Rybarski R.: Przyszłość gospodarcza Polski. Warszawa 1933, str. 220.
- Wierzbicki A.: Program gospodarczy Lewiatana. Warszawa 1933, str. 102.
- Zaremba Z.: Bezdroża kapitalizmu i drogowskazy przyszłości. Warszawa 1933. Nakł. Tow. Wyd. „Światło”, str. 177.

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 3, 1933). — Drybiński J.: Z gospodarczego położenia Stanów Zjednoczonych A. P. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4, 1933).

— Dyjas W. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5, 1933). — Glass S.: Z zagadnień drugiej piątiletki (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1933). — Janicki S. Dr.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4, 1933). — Minkowski P. Dr.: Podstawowe zagadnienia gospodarcze (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4, 1933). — Łychowski F. Dr.: Na marginesie programu konferencji światowej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 3, 1933). — Starzyński S.: Metody zwalczania kryzysu gospodarczego przez Polskę (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1933). — Stecki J.: O plan walki z kryzysem (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1933). — W. H. H.: Pierwsze kroki gospodarcze rządu Hitlera (Polska Gospodarcza, zeszyt 9, 1933). — Tenże: Niemcy przed hitlerowską polityką gospodarczą (Polska Gospodarcza, zeszyt 12, 1933). — Wyniki rządowej akcji zniżki cen przemysłowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 13, 1933).

Soule G. H.: A planned society. New York, Macmillan, 1932, str. 304.

World social economic Planning. The necessity for planned adjustment of productive capacity and standards of living. Vol. 1. 2. New York, Int. Ind. Relations Inst., 1932, str. 998.

2. *Rola państwa w życiu gospodarczym; etatyzm, monopole, kartele, trusty.*

Ottlilienfeld Friedrich Gottl.: Der Mythos der Planwirtschaft. Vom Wahn im Wirtschaftsleben. Jena, Fischer, 1932, str. 114.

Hasło gospodarki planowej zostało wysunięte po raz pierwszy w niemieckiej literaturze gospodarczej w pierwszych latach powojennych. Z biegiem czasu zaczyna sobie zdobywać coraz więcej rozgłosu. Obecnie, w dobie powszechnego kryzysu, stało się jednym z najczęściej dyskutowanych tematów, przedmiotem zaciętych sporów i najbardziej sprzecznych ocen. Jedni szukają w niem radykalnego rozwiązania dzisiejszych trudności, inni dopatrują się głównego niebezpieczeństwa, które zagraża gospodarce kapitalistycznej. Samo pojęcie „gospodarki planowej”, jak zwykle w takich wypadkach, rozumiane bywa najrozmaiciej, służąc do oznaczenia zarówno ustrojów, dopuszczających własność prywatną, jak i — najczęściej — stanowiących realizację pełnego kolektywizmu. W tem ostatniem znaczeniu przyjęto n. p. mówić o gospodarce planowej w Z. S. S. R.

W związku z realizacją planu pięcioletniego w Rosji Sowieckiej powstaje bardzo obszerna literatura, dotycząca tego przedmiotu, zarówno w języku rosyjskim, jak niemieckim, francuskim i innych. Jednocześnie notujemy coraz większą ilość opracowań, dotyczących

zagadnienia gospodarki planowej wogóle. Pierwsze miejsce zajmuje pod tym względem literatura niemiecka, chociaż i we Francji problem „*économie dirigée*” budzić poczyna wzrastające zainteresowanie, świadcząc wymownie o charakterystycznej ewolucji francuskiej myśli gospodarczej.

Rozprawa o gospodarce planowej znanego ekonomisty niemieckiego, prof. Gottl. Ottlilienfelda, posiada charakter ściśle teoretyczny. Autor, wychodząc z pewnych ogólnych, czysto teoretycznych założeń, drogą dość oryginalnej metody analizuje zagadnienie gospodarki planowej w jego różnych postaciach i odcieniach.

Zdaniem Ottlilienfelda termin gospodarki planowej używany bywa zasadniczo w trzech wypadkach. Po pierwsze, gdy mamy na myśli gospodarkę planową, jak się ona przedstawia w rzeczywistości, a więc aktualny stan rzeczy w zakresie gospodarki publicznej (*partielle Planwirtschaft*, *Planwirtschaft als Tatbestand*). Po drugie w znaczeniu pewnego programu, a więc planowego ukształtowania istniejących już wycinków ingerencji publicznej (*Planwirtschaft als Program*). Po trzecie — jako wyraz określonych życzeń, mających na celu całkowitą reformę obecnego ustroju (*Planwirtschaft als Wunschbild*).

W życiu praktycznym zagadnienie gospodarki planowej bardzo rzadko traktowane jest w sposób obiektywny. Z jednej strony spotykamy nieraz gloryfikację tego hasła. W tym wypadku gospodarka planowa staje się celem dla siebie. Zwolennicy tego kierunku w każdym przejawie ingerencji państwa widzą jedynie etap na drodze ku realizacji całkowitej gospodarki planowej. Z drugiej strony obóz liberalny, potępiając a priori wszelkie przejawy „planowości” w życiu gospodarczym, podobnież w każdej interwencji czynnika publicznego skłonny jest dopatrywać się urzeczywistnienia tej zgubnej jego zdaniem, doktryny. W jednym i drugim wypadku mamy do czynienia wyłącznie z mitem gospodarki planowej (*Mythus der Planwirtschaft*).

Stanowisko autora zarysowane jest jasno i wyraźnie. Uznaje on potrzebę gospodarki planowej, jako korektywy obecnego ustroju gospodarczego oraz „automatycznego” przebiegu procesów gospodarczych. Jednakże ta korektywa odbywa się wyłącznie w interesie dzisiejszego regimu, mając na celu prostowanie odchyłeń, jakie pod naporem życia codziennego wykazuje stale automatyzm gospodarczy. Natomiast w sposób kategoryczny przeciwstawia się Ottlilienfeld hasłu gospodarki planowej, jako reformy obecnego ustroju. W tern ujęciu idea gospodarki planowej stanowi, zdaniem autora, jedynie nową postać dawnej idei uspołecznienia środków produkcji. W ten sposób „*Planwirtschaft als Wunschbild*”

pojmuje Ottlilienfeld jako realizację pełnego kolektywizmu, jako ustrój, w którym ścisłej reglamentacji państwowej podlegałyby nie tylko produkcja, ale i konsumpcja w masie. W przeciwieństwie do starszych teorii socjalistycznych, w sposób bardziej konkretny rysowuje się tutaj postać państwa przyszłości, które zdaniem zwolenników tego kierunku, stanowić będzie jedno wielkie gospodarstwo planowe, oparte na państwowym przymusie.

Wykazując nieuniknione niedomagania i nieprzewidywane trudności t. zw. gospodarki planowej, podkreśla autor z całą siłą także niemożność urzeczywistnienia tego ustroju. Droga przewrotu jest dla państw zachodnich wykluczona, droga ewolucji nie doprowadzi zaś nigdy do zrealizowania pełnej gospodarki planowej, bowiem w każdej epoce istnieje pewne, naturalne optimum ingerencji państwowej, przekroczenie którego grozi nieuniknionym chaosem gospodarczym.

Książkę prof. Ottlilienfelda czyta się z prawdziwym pożytkiem. Mimo wybitnie teoretycznego charakteru rozprawy, autor wykazuje duże wyczucie rzeczywistości. Wnikliwe ujęcie tematu oraz chwalebna zwięzłość czynią tok wykładu jednocześnie jasnym i przekonującym.

Mgr. Tadeusz Bernadzikiewicz (Warszawa).

Podfilipski Z.: Wrzód cukrowy czyli historia fatalnej gospodarki polskiego trustu cukrowniczego. Poznań, 1932, str. 90.

Czasopisma: Ejtingon N.: Kartel przedsiębiorców czynnikiem ruiny przemysłu bawełnianego (Biuletyn Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, Nr. 6, 1933). — Heiman-Jarecki A.: Bankructwo gospodarki planowej na terenie włókiennictwa (Biuletyn Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, Nr. 2, 1933). — Horszowski J. Dr.: Instytut Badań Konjunktur Gospodarczych i Cen a projekt ustawy o kartelach (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5, 1933). — Tenże: Dotychczasowe ustawodawstwo kartelowe w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 7, 1933). — Lauterbach S.: Sprawa „Scheiblera i Grohmana” a fundusz publiczny (Biuletyn Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, Nr. 3, 1933). — Tenże: Renta kartelowa (Biuletyn Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, Nr. 4, 1933). — Pêche C.: Kartele a zrzeczenia przymusowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 7, 1933). — Porowski M.: Zagadnienie cen i porozumień kartelowych (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1933). — R. J.: Projekt ustawy o kartelach (Polska Gospodarcza, zeszyt 7, 1933). — S.: Geneza niemieckiej ustawy kartelowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 11, 1933). — Słowikowski M.: Rejestr kartelowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 8, 1933). — Tenże: Stan kartelizacji przemysłu polskiego (Polska Gospo-

darcza, zeszyt 9, 1933). — Sławiński T.: Projekt ustawy kartelowej (Przełąd Gospodarczy, zeszyt 3, 1933). — Zieleniewski J. Dr.: Ustawa o kartelach (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 4, 1933).

Liefmann R.: Cartels, concerns and trusts. London, Methuen, 1932, str. 409.

Guder H.: Das problem der fristlosen Kündigung von Kartellen. Berlin, Heymann, 1932, str. VII + 103.

Kaufmann H.: Der kanadische Weizenpool. Berlin, Spaeth & Linde, 1932, str. X + 234.

3. Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.

Schramm Wiktor, Prof.: Ceny nawozów sztucznych. Poznań, Zakład Ekonomiki Rolnej, 1933, str. 30.

Ogrom ujemnych z punktu widzenia gospodarczego zjawisk, jakie pociągnął za sobą kryzys jest rzeczą aż nadto dobrze znaną. Niedoceniane są natomiast niewątpliwie pewne dodatnie momenty, jakie wywołał. Zaliczymy do nich na odcinku życia rolniczego obudzenie zainteresowań ekonomicznych i oderwanie od wyłączności przyrodniczego punktu widzenia na zjawiska produkcji. Szczególnie w zakresie stosowania nawozów sztucznych, tak ważnego czynnika wytwórczości rolniczej niezmiernie niebezpieczne było sądzić w latach pomyślności gospodarczej zbyt przyrodnicze ustosunkowanie się do zagadnienia efektu jego działania z pominięciem momentu opłacalności, przy braku rozgraniczenia pojęcia dochodu brutto i dochodu netto.

Na brak odpowiednich opracowań statystycznych, mogących stanowić podstawę dla kalkulacji gospodarczych w zakresie stosowania nawozów sztucznych, zwraca ostatnio uwagę profesor W. Schramm w pracy p. t. „Ceny nawozów sztucznych”. Sygnalizując cały szereg zagadnień, których opracowanie przyczyniłoby się znakomicie do oświetlenia opłacalności stosowania nawozów sztucznych, opłacalności ich produkcji fabrycznej w płaszczyźnie reakcji cen na pojemność rynków zbytu i t. d., ogranicza się autor do zbadania wyłącznie zagadnienia ewolucji cen tych nawozów. Zastosowana tu została ciekawa metoda posilkowania się społecznym wagi przy obliczeniu przeciętnej ceny nawozów sztucznych w zależności od stosunku ilościowego konsumpcji poszczególnych nawozów w danych okresach czasu. Jak słusznie bowiem stwierdza autor dopiero tego rodzaju ujęcie może dać istotną odpowiedź na

pytanie, czy cena nawozów sztucznych konsumowanych przez rolnictwo obniżyła się w dobie kryzysu. W wyniku przeprowadzonych badań otrzymujemy odpowiedź pozytywną na to pytanie, przyczem jak należało przewidywać największej obniżce uległy nawozy azotowe, których wskaźnik wyniósł w 1932 r. — 56% w stosunku do ceny z 1927 r., podczas gdy wskaźnik ogólny nawozów obniżył się w tych samych latach tylko do 80%. Poziom w zakresie tej ostatniej cyfry wydaje się przytem zbyt wysoki jeszcze wobec tego, że analogiczne wskaźniki ogólne wyniosły dla cen artykułów przemysłowych — 70, dla cen zaś artykułów rolnych 52,2.

Wąskie ramy broszury nie pozwoliły autorowi nietylko na wyczerpanie zagadnienia, lecz nawet należycie wszechstronne oświetlenie poszczególnych problemów. Niemniej chociaż w charakterze szkicowym zostało poruszonych niezmiernie wiele interesujących kwestyj. Zasygnalizujemy tutaj zagadnienie rozkładu działania gospodarczego nawozów sztucznych na okres dłuższy niż jeden rok gospodarczy, a dalej zagadnienie opłacalności nawozów w płaszczyźnie nietylko nadwyżki oderwanego przychodu netto, lecz również z punktu widzenia organizacji gospodarstwa, celem utrzymania wysokości obrotów.

Praca profesora Schramma, z którego zakładu naukowego na Uniwersytecie Poznańskim wyszło już cały szereg cennych prac z zakresu badań ekonomicznych nad nawozami, zapoczątkuje niewątpliwie dalsze opracowanie postawionych tu zagadnień. Nawet jednak sama metoda statystyczna przeliczeń jest wartościowym przyczynkiem i powinna być, sądzymy, wykorzystana przez Instytut Badań Konjunktur Gospodarczych i Cen, do wydawanej periodycznie doskonałej statystyki nawozów sztucznych.

Dr. Czesław Strzeczewski (Warszawa).

Barański W. Inż.: Przyczynki w sprawie Lasów Państwowych. Wilno 1933, str. 40.

Badania właściwości struktury, rozwoju i przyrostu drzewostanów sosnowych w Polsce. Pod red. prof. W. Jedlińskiego. Warszawa, nakł. Zakładu Urządzenia Lasu S. G. G. W., 1932, str. 389.

Curzytek J. Inż.: Wskazówki do prowadzenia rachunkowości rolniczej i sporządzania inwentury. Warszawa 1932, str. 19.

Henszel L. Inż.: Laizm i ignorancja fachowa kierownictwa lasów państwowych w Polsce. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 30.

Jagmin J.: O możliwościach uprawy konopi w Polsce. Wilno, nakł. Tow. Lniarskiego w Wilnie, str. 16.

Materiały w sprawie przemysłowej i handlowej działalności Lasów Państwowych. Wilno, Nakł. Izby Przem.-Handl. w Wilnie, 1933, str. 89.

Moszczeński S. Prof.: Wycenianie gruntów i posiadłości ziemskich. Warszawa 1932, str. 480.

Przybyśławski W. Inż.: Uniź wieś powiatu horodeńskiego. Studium społeczno-gospodarcze. Warszawa, Nakł. Państw. Instyt. Nauk. Gosp. Wiejsk. w Puławach, 1933, str. VII + 104.

Sondeł J. Dr.: O ekonomję w pracy społeczno-gospodarczej na wsi. Kraków, Nakł. Szkoły Ek.-Handlowej i Instyt. Administr.-Gospodarczego, 1932, str. 22.

Zabłocki E. Prof.: Zawodowe organizacje rolnicze w Polsce. Cieszyn 1933, str. 66.

Czasopisma: Babiński W. Dr.: Nowelizacja prawa leśnego (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1933). — Baraniecki M.: W sprawie opłacalności nawozów sztucznych (Gazeta Rolnicza, Nr. 8, 1933). — Borowski J.: Jakie kredyty obecnie są niezbędne dla rolnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 13, 1933). — Budziszewski E.: Ceny zwierząt rzeźnych i mięsa w Warszawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 7, 1933). — Domański L.: Premje zbożowe (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1933). — Tenże: O zdrowe podstawy organizacji zbytu -w rolnictwie (Gazeta Rolnicza, Nr. 7, 1933). — Dzikowski B. Inż.: Dotychczasowe wyniki aklimatyzacji soi w Puławach (Gazeta Rolnicza, Nr. 10 i 11, 1933). — Dżugay J.: Hodowla owiec zagadnieniem państwowem (Tygodnik Rolniczy, Nr. 1—2, 1933). — Golonka Z.: Studja nad niektórymi czynnikami produkcji pastwisk trwałych (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych Marzec-Kwiecień, 1933). — Górski M. Dr. Prof. i K. Terlikowski Dr. Prof.: Znaczenie potasu dla rolnictwa ze szczególnem uwzględnieniem polskich inawozów potasowych (Rolnictwo, Tom II, zeszyt I, 1933). — Gościcki J.: Kryzys produkcji zwierzęcej (Rolnik Ekonomista, Nr. 4 i 5, 1933). — Tenże: Wątpliwy eksperyment (Rolnik Ekonomista, Nr. 6, 1933). — Jagmin J.: Uprawa lnu i konopi na włókno i nasiona przez większą własność (Przegląd Lniarski, zeszyt 1, 1933). — J. J.: Prace nad podniesieniem sadownictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 10, 1933). — Kaczkowski J. B.: Rola i znaczenie wełny krajowej w życiu gospodarczem Polski (Tygodnik Rolniczy, Nr. 9—10, 1933). — Kiniorski M.: W sprawie dochodowości przedsiębiorstwa rolnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 8, 1933). — K. S.: Spożycie nawozów sztucznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 10, 1933). — Ludkiewicz S.: Z bieżących zagadnień polityki rolnej Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych (Rolnictwo, Tom II, zeszyt II, 1933). — Maringe W.: Warunki racjonalnej produkcji jęczmienia browarnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 11, 1933). — Milli R.: Polityka agrarna ostatnich rządów Rzeszy (Rolnik Ekonomista, Nr. 5, 1933). — Mikołajewski S.: Problem racjonalnej i oszczędnej organizacji nowo powstających izb rolniczych (Rolnik Ekonomista, Nr. 4, 1933). — Tenże: Działalność przyszłych izb rolniczych (Rolnik Ekonomista, Nr. 6, 1933). — Piekalikiewicz J. Dr.: Zmniejszenie liczby inwentarza żywego (Rolnik

Ekonomista, Nr. 7, 1933). — P l a t o w s k i Z.: Inż.: Zagadnienie przyszłego eksportu (Rolnictwo, Tom II, zeszyt I, 1933). — P l e b a ń s k i J.: Dochodowość przedsiębiorstwa rolnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 7, 1933). — P o n i k o w s k i W. Dr.: Zużycie wytworów przemysłowych przez rolnictwo (Rolnik Ekonomista, Nr. 1, 1933). — T e n ż e: W sprawie cen nawozów sztucznych (Rolnik Ekonomista, Nr. 5, 1933). — P o n i e c k i A.: Kształtowanie się płac robotników rolnych w województwie pomorskim w roku 1913—14 i w latach 1924—25 — 1930—31 (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Marzec-Kwiecień 1933). — R.: Uregulowanie prawa własności gruntów rozparcelowanych (Polska Gospodarcza, zeszyt 6, 1933). — R e i c h E. Dr.: O niższych szkołach rolniczych Czechosłowacji ze stanowiska międzynarodowego (Gazeta Rolnicza, Nr. 6, 1933). — R e p e c z k o A.: Problem redukcji kosztów kredytów rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 8, 1933). — R o e m e r Dr. Prof.: Wpływ koniunktur na planowanie upraw jarych (Gazeta Rolnicza, Nr. 9, 1933). — S. C.: Prace komisji dla spraw krajowych surowców rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 11, 1933). — S. M. Inż.: Statuty nowych izb rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9, 1933). — S. Z.: Zmiana statutu Związku Organizacji Rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 8, 1933). — S k o r k o w s k i T.: Badanie pochodzenia koni europejskich (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Styczeń-Luty, 1933). — Ś l ą s k i J.: Gdzie jeszcze można zmniejszyć koszt prowadzenia gospodarstwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 5, 1933). — S o w i ń s k i P.: Jak należy ująć organizację samoobrony w walce z kryzysem w rolnictwie polskim (Gazeta Rolnicza, Nr. 12, 1933). — S z y m o n o w i c z S.: Gospodarstwa rolne w gminie rzeszańskiej powiatu wileńsko-trockiego (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Styczeń-Luty, 1933). — T e n ż e: Zadłużenie drobnych gospodarstw rolnych na terenie województw: wileńskiego i nowogrodzkiego (Tygodnik Rolniczy, Nr. 9—10, 1933). — S z t u r m d e S z t r e m E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista, Nr. 3, 4, 5, 6 i 7, 1933). — Z a l e s k i T.: W sprawie nakładowego prowadzenia gospodarstwa rolnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 11, 1933). — • Plan pracy Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie (Przegląd Lniarski, zeszyt 1, 1933).

E r a u l t Pierre: Le problème du vin. Production. Consommation. Législation. Préf. de L. Douarche. Paris, Pr. univ. de France, 1932, str. 127.
 G l e s i n g e r E.: Le bois en Europe. Etude d'économie internationale. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. XXXX + 735.
 Le Problème du bois. Ses aspects internationaux. Rapport du Comité économique de la Société des Nations. Genève, Service des publ. de la Soc. des Nations, 1932, str. 50.

H a t s c h D. Spencer: Up from poverty in rural India. New York, Oxford, 1932, str. 225.

Timoshenko V. P.: Agricultural Russia and the wheat problem. Stanford Univ., Cal. Food Research Inst. & Committee on Russian Research of Hoover War Libr., 1932, str. 582.

Jahresbericht über die deutsche Fischerei. Hrsg. vom Reichsministerium f. Ernährung und Landwirtschaft. 8. 1931. Berlin, Mann, 1931, str. 287.

Karigl H.: Die selbständige Forstverwaltung. Vom Verwaltungsdienste eines mittelgrossen Waldgutes. Wien, Perles, 1932, str. 179.

Weber A.: Agrar-, Handwerks-, Industriepolitik. München, Duncker & Humblot, 1932, str. 582.

4. *Górnictwo, przemysł, polityka przemysłowa, budownictwo, rzemiosło.*

Dąbrowski S.: Podstawy gospodarcze przemysłu ludowego. Warszawa, Tow. Popierania Przemysłu Ludowego, 1933, str. 24.

Hanicki W.: Akcja standaryzacyjna w polskim przemyśle bekonowym. Warszawa 1933, str. 15 + 1 nlb.

Ignaszewski Janusz: Światowe hutnictwo żelazne w obliczu katastrofy. Katowice 1932, str. 24.

Ihnatowicz S. Inż.: Rozmieszczenie tartaków. Warszawa 1933, str. 16.

Problemy naglące społeczno-gospodarcze górnośląskiego przemysłu węglowego. Opracował G. S. Brooks, A. Kwieciński, S. Walsh, T. Wiewiórski. Katowice 1932, str. 80 + 79.

Czasopisma: Bielski Z. Inż.: Ignacy Łukasiewicz, jako wynalazca nafty świetlnej (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 1, 1933). — Bobrowski C: Piatiletka z perspektywy (Gospodarka Narodowa, Nr. 5, 1933). — Buzek J. Inż.: Rozbudowa techniczna żelazo-hutnictwa polskiego w ostatnich 10 latach na tle rozwoju hutnictwa wogóle (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 2, 1933). — Brzostowski J. Inż.: Krótki zarys powstania i rozwoju polskiego piśmienia górnictwa-hutniczego (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 1, 1933). — G. M.: Produkcja i obrót solą w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 11, 1933). — Horoch L.: Znaczenie przemysłu potasowego dla Polski (Rolnictwo, Tom II, zeszyt I, 1933). — Ivanka A.: Polityka gospodarcza, a prawo zmniejszającego się przychodu (Gospodarka Narodowa, Nr. 5, 1933). — K. M.: Włókiennictwo polskie wobec kontyngentów w Holandji (Polska Gospodarcza, zeszyt 5, 1933). — Tenże: Przemysł włókienniczy w styczniu 1933 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 8, 1933). — Kielski A. Dr.: Zagadnienie cen w przemyśle naftowym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1933). — Kontkiewicz S., Inż.: Górnictwo potasowe w Polsce (Rolnictwo, Tom. II., zeszyt I, 1933). — Kuczyński T., Dr. Prof. i Längauer D., Dr.: Znaczenie i metody che-

micznej przeróbki soli potasowych (Rolnictwo, Tom II, zeszyt I. 1933). — K u h l J. Inż.: Zarys budowy geologicznej złóż soli kamiennej w Bochni i Wieliczce (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 1. 1933). — K u ź n i a r C. Dr.: Budowa, właściwości i zasoby polskich złóż soli potasowych (Rolnictwo, Tom II, zeszyt I. 1933). — L a s k o w s k i L.: Przemysł i handel obuwiany w 1932 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1933). — T e n ż e: Sytuacja przemysłu mebli giętych (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933). — L u t o s ł a w s k i J., Dr.: Nasze kopalnie potasowe (Gazeta Rolnicza, Nr. 9. 1933). — M. B.: Uwagi o obecnej sytuacji przemysłu węglowego w Polsce (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 2. 1933). — S z c z e n i o w s k i B., Dr.: Spirytus jako paliwo do napędu traktorów i samochodów (Gazeta Rolnicza, Nr. 5. 1933). — T. J.: Import szmat dla przemysłu białostockiego wobec nowej taryfy celnej (Przegląd Gospodarczy Ziemi Północno-Wschodnich, Nr. 10. 1933). — Zatrudnienie przemysłu w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933).

Dussert D., et Bétier G.: Les mines et les carrières en Algérie. Paris, Larose, 1932, str. 42.

Le Problème du charbon. Rapport du Comité économique de la Société de Nations. Genève, Service des publ. de la Société des Nations, 1932, str. IV + 55. _____

Hendrick B. J.: The life of Andrew Carnegie. Vol. 1. 2. Garden City New York, Doubleday, 1932, str. 449, 432.

Cole G. D. H.: Modern theories and forms of industrial organisation. London, Gollancz 1932, str. 159.

Nef J. U.: The rise of the British coal industry. Vol. 1. 2. London, Routledge, 1932, str. 906. _____,

Bock A. P.: Die Industrie in der Weltkrise. Brunn 1932, str. 79.

Müller P.: Die Genossenschaften im Handwerk. Zürich, Leemann, 1932, str. 147.

Schalke O.: Aluminium. Eine wirtschaftsgeogr. Studie. Köslin i. Pomm., Henders, 193, str. 52.

Wende G.: Die Auswirkungen der Grenzziehung auf die oberschlesische Montanindustrie. Stuttgart, Ausland und Heimat, 1932, str. XIII + 98.

5. *Handel, polityka handlowa i komunikacyjna, wymiana międzynarodowa.*

Bilek Mieczysław: Doniosłość morza w obrocie gospodarczym narodów, a port polski w Gdyni. Kraków, Nakł. Szkoły Ekonomiczno-Handlowej i Instytutu Admin.-Gospodarczego, 1932, str. 16.

Gindrych S.: O Polsce na morzu. Warszawa 1933, str. 122.

Sprawozdanie z I-go Narodowego Kongresu Żeglugi. Warszawa 1932, str. 82.

Czasopisma: B. R. Dr.: Handel zagraniczny w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt II. 1933). — Błaha M., Dr.: Polsko-czechosłowacka współpraca gospodarcza (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 3. 1933). — Błeszyński H.: Możliwości handlu z Indjami Holenderskimi (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1933). — Domański L.: Jeszcze w sprawie premij wywozowych (Rolnik Ekonomista, Nr. 3. 1933). — Drozdowski M.: Nowe zakazy przywozu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 6. 1933). — G. J.: Wyniki eksploatacji Polskich Kolei Państwowych w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). — Gieysztor J.: Uregulowanie zagadnienia komunikacji samochodowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1933). — Tenże: Taryfy drobnicowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933). — Gieysztor W.: Rok 1932 w pracy Gdyni (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1933). — Harski Z.: Eksport, który zanika (Przegląd Gospodarczy Ziemi Północno-Wschodnich, Nr. 10. 1933). — Heiman-Jarecki A.: Podatek obrotowy uniemożliwia rozwój naszego handlu morskiego (Biuletyn Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, Nr. 5. 1933). — Jagmin J.: W sprawie preferencji dla krajowych surowców rolniczych (Przegląd Lniarski, zeszyt 1. 1933). — Jałowicki A.: System ceł wskaźnikowych (Gazeta Bankowa, Nr. 3. 1933). — Jastrzębowski W.: Handel światowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1933). — Jeziorański K.: Wpływ ceł morskich na import przez porty polskie (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). — K. B.: Importowy port rybny w Helu (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). — K. S.: Spadek spożycia światowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1933). — Kalecki M.: Konkurencja japońska na rynkach sztucznego jedwabiu (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933). — Królikowski S. F.: O polityce kompensacyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1933). — Krzywicki W.: Hasła-etapy polityki handlowej świata (Rolnik Ekonomista, Nr. 5. 1933). — Tenże: Losy klauzuli największego uprzywilejowanie przed i po wojnie (Rolnik Ekonomista, Nr. 4. 1933). — Kuźmiński B.: Gdynia jako port bunkrowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 5. 1933). — Lampel L., Dr.: Ustawodawstwo taryfowej handel (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 5. 1933). — Łychowski T. Dr.: Podstawy konwencyjnej taryfy celnej (Polska Gospodarcza, zeszyt II. 1933). — Miduch Z.: Projekt nowej ustawy celnej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1933). — P. J., Dr.: Urzędy i agencje pocztowe w 1932 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1933). — Pogorzelski M.: Eksport trzody i przetworów mięsnych w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1933). — R. A.: Ruch w porcie gdańskim w styczniu 1933 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1933). — Rawita-Gawroński Z.: Spór o rolnicze kontyngenty przywozowe w Niemczech (Rolnictwo, Tom II, zeszyt II. 1933). — S.: Stan wywozu masła pol-

skiego (Tygodnik Rolniczy, Nr. 3—4, 1933). — S. B.: Cła wywozowe na drzewo (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933). — S. K.: Eksport i rynki zbytu zwierząt rzeźnych i produktów uboju (Rolnik Ekonomista, Nr. Nr. 3, 4, 5 i 6. 1933). — Sikorski B.: Handlowy kredyt rolniczy a nowe projekty konwersyjne (Tygodnik Handlowy, Nr. 5. 1933). — S. M.: Handel w świetle statystyki świadectw przemysłowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1933). — Szyszkowski M.: Polityka wystaw i targów (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1933). — Turski M.: O pracy gospodarczej placówek zagranicznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). — Wojtyna J.: Zasady organizacji rynku rolniczego (Rolnictwo, Tom II, zeszyt II. 1933). — Wujczak J.: Znaczenie i postulaty polskiego kupiectwa podróżującego (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 11. 1933). — Z.: Projekt międzynarodowej nomenklatury celnej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 2. 1933). — Z.: Rewizja traktatów handlowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1933). — Z. J.: Angielski eksport węgla w roku 1932 (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 2. 1933). — Tenżer Uwagi z powodu nowego wydania statystyki przewozów na Polskich Kolejach Państwowych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 4. 1933). — Sytuacja rynku wewnętrznego w 1932 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1933).

Sinclair H. M.: The principles of international trade. New York, Macmillan, 1932, str. 499.

Mautner L.: Einführung in die Transport-Versicherung. Wien, Versicherung, 1932, str. 60.

Schmidt M.: Die Entwicklung des Eisenbahnwesens in Polen nach der Unabhängigkeitserklärung im Jahre 1918. Łódź 1931, str. 100.

6. Zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe, polityka finansowa i ubezpieczeniowa.

Blumenstrauch Bernard: Le nouveau régime monétaire en Pologne et son rôle dans l'économie nationale. Nancy, 1932, str. 102.

Pan Blumenstrauch otrzymawszy dyplom Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie, doktoryzował się na uniwersytecie w Nancy i wydał pracę po francusku poświęconą rozwojowi stosunków walutowych, finansowych i gospodarczych Polski, w celu wyjaśnienia kryzysu lat ostatnich. Praca ta jest napisana metodą francuską: jasno, zwięźle, z dobrym układem całości, z opanowaniem przedmiotu i logicznym rozwinięciem postawionych założeń. Metoda ta bardzo podnosi samą wartość książki. Byłoby bardzo pożądanem, żeby więcej polskich ekonomistów przyswajało sobie metodę francuską pisania prac naukowych.

Pracę swoją poświęcił autor pamięci zmarłego prof. W. S. H. Lewińskiego, którego uważa za swego mistrza w dziedzinie nauk ekonomicznych. Prof. Lewiński miał sam dużo zalet fracuskiego sposobu myślenia, wykłady jego były pełne jasnej dobrze skonstruowanej i zwięzłej logiki i w tym względzie Dr. Blumenstrauch miał widocznie doskonałe przygotowanie ze strony swego mistrza. Ale z góry musimy wyjaśnić, że nie jest on wcale kontynuatorem idei ekonomicznych prof. Lewińskiego, który był wyraźnym zwolennikiem liberalizmu ekonomicznego i przeciwnikiem interwencjonizmu państwowego, podczas gdy Dr. Blumenstrauch stoi odwrotnie na gruncie tego interwencjonizmu bardzo daleko nawet posuniętego i przeprowadza własne ciekawe na ten temat pomysły.

Praca Pana Dr. Blumenstraucha składa się z trzech logicznie rozwijających się części. We wstępie stawia tezy dotyczące wpływu waluty na kształtowanie się cen, następnie rozpatruje w szeregu rozdziałów przebieg kształtowania się stosunków walutowych w Polsce a w ostatnim rozdziale wraca do swoich tez z rozdziału wstępnego, zastanawiając się nad przyczynami kryzysu obecnego w Polsce i nad sposobami zwalczania go.

Taki układ pracy podnosi zainteresowanie jej treścią i zmusza do zastanowienia się przede wszystkim nad tem, czy istotnie Dr. Blumenstrauch udowodnił na przykładzie Polski tezy swoje. Stwierdzić musimy, że uczynił on to tylko częściowo. Autor stanął na tym gruncie, że wyłączną przyczyną kryzysu Polski lat ostatnich jest to spadek cen na produkty rolne na rynkach zagranicznych. W myśl tego na pytanie, czy przyczyną w Polsce kryzysu stała się nadprodukcja, odpowiada kategorycznie że nie. Według autora nadprodukcja zboża była w Kanadzie, ale nie w Polsce. Ceny zbóż spadły zagranicą, to pociągnęło spadek ich w Polsce, to zaś pociągnęło zmniejszenie zdolności nabywczej 7/10 ludności kraju, co pociągnęło za sobą skurczenie zbytu wewnętrznego dla przemysłu i bezrobocie. Gdyby nie spadły ceny zbóż za granicą, nie byłoby zdaniem autora kryzysu w Polsce i okres pomyślnych lat 1926—28 trwałby nieprzerwanie. Przytacza autor również niektóre inne czynniki wpływające na kryzys, jak wycofywanie kredytów zagranicznych w latach 1929—31, a udzielanych dość obficie, lecz na krótki termin w latach 1926—28 r., ale nie wymienia wiele innych czynników kryzysu obecnego i wyraźnie podkreśla, że czynniki kryzysu obecnego w Polsce przyszły z zewnątrz i dotknęły cały organizm gospodarczy poprzez rolnictwo. Pogląd ten razi jednostronnością swoją i uproszczonem pojmowaniem zjawisk tak skomplikowanych jak kryzys. Tak samo jak w Polsce można mówić,

że wszystkiemu winną jest Kanada, gdyż nie ograniczyła ona swojej produkcji zbóż, tak samo w Kanadzie można mówić, że wszystkiemu jest winna Europa, czyli Polska, Rumunia, Węgry a również i Niemcy, gdyż kraje te nie przestały powiększać swojej produkcji w pierwszych latach kryzysu.

Wiadomo, że w Polsce zaczął się kryzys od spadku cen na żyto. Wiadomo, jak duże postępy zrobiły Polska i Niemcy po wojnie w uprawie i plonach żyta. Z krajów importujących to zboże w pierwszych latach po wojnie stały się teraz eksporterami, ich nadmierna produkcja najsilniej wywołała spadek cen tego zboża na rynkach europejskich importujących żyto.

Nie ma więc racji autor mówiąc, że u nas nie było nadprodukcji zbóż w momencie kształtowania się kryzysu. Ta nadprodukcja była tak samo widoczną w Polsce jak i w innych krajach.

Najcenniejszą częścią pracy pana Dr. Blumenstraucha jest zarys historyczny rozwoju stosunków walutowych Polski jaki on podaje, obejmując okres od samego początku powstania Banku Polskiego, aż do połowy 1932 roku. Takich zarysów mamy już sporo. Ten jest jeden z najlepszych, gdyż jest pełny, bezstronny, jasny i ujęty dość szeroko. Zjawiska walutowe rozpatruje autor na tle zarówno finansów państwowych, jak i stosunków gospodarczych biorąc te ostatnie zarówno ze stanowiska kredytu i kapitalizacji wewnętrznej jak i wytwarzania i opłacalności gospodarki prywatnej. W tej dziedzinie jednak autor dużo czynników pomija. Nie rozpatruje zatem ani znaczenia ciężaru podatkowego ani ubezpieczeń społecznych. Nie należy z tego powodu zbyttno autora krytykować, gdyż inni autorzy zbyttno te właśnie czynniki przejawiają, ale pomijanie pewnych czynników znamionuje tendencję autora do upraszczania sprawy. Jest to jeden z ujemnych wpływów metody francuskiej, które ma ona po za swemi niewątpliwymi zaletami. Naogół widocznem jest u autora nastawienie takie, by wszystko co było i jest w Polsce, przedstawić w różowym świetle. Jest to bardzo sympatycznem, gdy to pisane jest w obcym języku, ale lepiej byłoby, gdyby tak pisali prawdziwi cudzoziemcy i gdyby przez takie przedstawienie rzeczy nie było zaciemniane istotne zrozumienie naszej rzeczywistości.

Należy oddać autorowi tę sprawiedliwość, że będąc optymistą co do Polski, jest on nim konsekwentnie; nie rzuca korzystnego światła na to, co jest dziś kosztem tego, co było dawniej — nie wychwala tego, co robią jedni, kosztem tego, czego nie robili inni. Pod tym względem zarys, jaki daje autor historii polityki walutowej, finansowej i kredytowej Polski ma cenne zalety. Czytelnika obcego

praca ta niewątpliwie zaciekaWi, a Polaka prócz zaciekawienia usposobi do autora przychylnie z powodu rzadko spotykającego się u autorów piszących o kryzysie obiektywizmu i optymizmu.

Widoczną słabą stroną autora jest małe obznajmienie się jego z faktycznym stanem kryzysu rolniczego w świecie, a w Polsce w szczególności. Wskazuje na to zarówno szczupły wykaz źródeł i książek, z których autor korzystał, jak również i z treści jego pracy. Podkreśliliśmy już to, że autor nie doceniał tego, że w Polsce mieliśmy i mamy jeszcze nadprodukcję żyta i po części i innych zbóż, a nawet i okopowizn. Autor potępia w imię interesów ludzkości, że „Poole” w Kanadzie, podtrzymując ceny wewnętrzne na zboża, sprzyjały nadprodukcji oraz podkreśla, że w latach 1929 do 1931 nastąpiło przesunięcie punktu ciężkości kredytów wewnętrznych w Polsce na korzyść rolnictwa, ale nie wyprowadza z tego konsekwencji, jaka się narzuca, że wszak kredyty te działały w ten sam sposób co „Pool” e kanadyjskie, gdyż sprzyjały utrzymywaniu produkcji zbóż na zbyt wysokim poziomie. Autor zazdrości Francji, że będąc na rubieży samostarczalności zbożowej może utrzymywać wysokie ceny wewnętrzne przy pomocy jedynie cel wwozowych i sądzi, że dla Polski jest to nieosiągalne.

Nie zastanawia się autor nad tem, że cofnięcie się nieznaczone rozległości upraw zbożowych w Polsce zdołałoby niewątpliwie zamknąć produkcję zbóż w granicach samostarczalności i przywrócić przez to możność otrzymywania wyższych od światowych cen wewnętrznych przy pomocy jedynie cel wwozowych tak jak we Francji. Nie jest świadom autor tego, że powstało u nas wśród sfer rolniczych hasło dążenia do większej samostarczalności w zakresie surowców włókienniczych, co pozwoliłoby na zmniejszenie upraw zbożowych i na zrezygnowanie z eksportu rolniczego bez strat dla aktywności bilansu handlowego.

Nie zdając sobie sprawy z istoty kryzysu rolniczego autor rzuca śmiały projekt, by ująć w jedną organizację cały handel rolniczy zbożem tak, by zapewnić wysokie ceny na rynku wewnętrznym, oddając na eksport nadwyżki, z wyraźną choćby stratą. Byłoby to czemś w rodzaju tego co zrobiły cukrownie. Ale cukrownie ograniczają plantację, by mieć jak najmniejsze straty na eksporcie. A więc organizacja handlu zbożem musiałaby ograniczać uprawę zbóż, by chronić się od strat na ich eksporcie, gdyż bez tego ograniczenia każda podwyżka cen na rynku wewnętrznym prowadzić będzie musiała do zwiększenia produkcji, a więc do zwiększenia eksportu, do zwiększenia zatem strat.

Rada jaką autor daje na kryzys jest ekonomicznie nieszczęśliwą. Nie jest to dużą winą autora, bo nikt jeszcze dobrych i szybko działających sposobów na zażegnanie kryzysów nie wynalazł.

Prof. Władysław Grabski (Warszawa).

Caro L. Dr. Prof.: Czy i kiedy mamy oszczędzać? Lwów, Nakl. Komitetu Dnia Oszczędności, 1932, str. 14.

Gruber H.: Złoto i kryzys. Warszawa 1933, str. 33.

Malinowski W.: Stabilizacja waluty w Polsce w latach 1924 i 1927 w świetle literatury. Kraków, Nakl. Tow. Ekonom, w Krakowie, 1932, str. 3 nlb. + 115. (Wyd. Tow. Ekonom, w Krakowie, t. LVIII).

Modliński E.: Ubezpieczenie od wypadków. Warszawa, Nakl. Zakładu Ubezp. od Wypadków, 1932, str. 34.

Wołowski M.: Złoto. Paraliż gold-standardu. Złoty miernik wartości — fikcja ekonomiczna. Warszawa, Nakl. Dom Książki Polskiej, 1933, str. 125.

Czasopisma: Bargiel J.: Na marginesie zagadnień pieniężno-kredytowych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 2. 1933). — Baranowski W., Dr.: Konwersja długoterminowego kredytu emisyjnego (Rolnik Ekonomista, Nr. 1. 1933). — Brodnicki K.: Uwagi o kapitalizacji (Gospodarka Narodowa, Nr. 7. 1933). — Cassel G. Prof.: Problem konjunktury (Gazeta Bankowa, Nr. 4. 1933). — Drybiński M.: Na marginesie krachu bankowego w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1933). — Dymnicki J. Dr.: O konieczności nadania komunalnym kasom oszczędności specjalnych uprawnień w egzekwowaniu ich wierzytelności (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 3. 1933). — Dziekoński T.: Rozwój działalności Pocztovej Kasy Oszczędności w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1933). — Gajewski W.: Uregulowanie kredytów „klęskowych”. (Oszczędność, Nr. 3. 1933). — K.: Zmiany w ustroju Państwowego Banku Rolnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 5. 1933). — K. O.: Majątek narodowy a oszczędzanie (Gazeta Bankowa, Nr. 6. 1933). — Ł. T., Dr.: Plan Keynesa (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1933). — Nadratowski Z.: Konwersja długów rolniczych (Rolnik Ekonomista, Nr. 7. 1933). — Nowak H., Dr.: Rynek pieniężny i położenie kredytowe w 1932 roku (Oszczędność, Nr. 4. 1933). — Obszyński B.: Kasy oszczędności we Francji (Oszczędność, Nr. Nr. 2 i 3. 1933). — Pawlak J. Dr.: Ruch weksli w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1933). — Philipson S.: Po krachu bankowym w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1933). — Polkowski B.: Polskie pożyczki zagraniczne na giełdach światowych w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1933). — R. K.: Pocztowa Kasa Oszczędności w 1932 roku (Gazeta Bankowa, Nr. 4. 1933). — Repeczko A.: Konwersja kredytu długoterminowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1933). — Rusinek Z.: Urzędy rozjemcze (Rolnik Ekonomista, Nr. 3. 1933). — S.: Obrót kredytowy banków z zagranicą w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). —

S.: Zmiany zasad pokrycia złotego (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1933). — S. F.: Dolar a komunalne kasy oszczędności (Oszczędność, Nr. 6. 1933). — Skrzywan W.: Na marginesie projektu profesora Wł. Grabskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). — Tenże: Likwidacja finansowa kryzysu (Bank, zeszyt 1. 1933). — Sławiński T.: Bank Polski (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1933). — Smerek M.: Kapitały zagraniczne w bankowości polskiej (Bank, zeszyt 2. 1933). — Sokołowski K.: Kryzys zaufania (Gospodarka Narodowa, zeszyt 7. 1933). — Studentowicz K. Dr.: Podstawowe formy operacji dewizowych (Bank, zeszyt 1. 1933). — Tuszyńska J.: Kapitały zagraniczne w spółkach akcyjnych w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1933). — W.: Bilans działalności Banku Polskiego w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1933). — Witkowski W.: Nieco o płynności (Oszczędność, Nr. 5. 1933). — Witkowski Z. Dr.: Obniżka stopy procentowej a polityka procentowa komunalnych kas oszczędności (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 3. 1933). — Tenże: Redukcja stopy procentowej (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 2. 1933). — Wróblewski W. Dr.: Bank Polski w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1933). — Zbijewski W. Dr.: Nowa sytuacja Banku Polskiego (Bank, zeszyt 2. 1933). — Ż. S.: Banki polskie na tle kryzysu światowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 5. 1933). — Żmirski Ł.: Światowy kryzys bankowy w 1932 r. (Gazeta Bankowa, Nr. 6. 1933). — Żurowski S.: Dalsze ustawy konwersyjne (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1933). — Emisyjny kredyt hipoteczny w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1933).

Annuaire statistique de la Société des Nations 1931/32. Genève, Service des publ. de la Société des Nations, 1932, str. IV + 342 + VIII.

Bonnefon-Craponne J.: La pénétration économique et financière des capitaux américains en Europe. Paris 1931, str. 235.

Moro G.: Patologia hancaria. Gl'insegnamenti della crisi. Concezioni e creazioni fasciste. Milano, Soc. ed. Stampa commere, 1932, str. 620.

Stefani A.: L'illusione creditizia. Milano, Treves-Treccani-Tuminelli, 1932, str. XII + 356.

Blackett B.: Planned money. London, Constable, 1932, str. 194.

Benham F.: British monetary policy. London, King 1932, str. 124.

Einzig P.: Montagu Norman. A study in financial statesmanship. London, Paul 1932, str. 265.

Cold and monetary stabilization. Lectures on the Harris Foundation 1932. By J. Viner, (i in.). Chicago, Univ. of Chicago Pr., 1932, str. XI + 173.

Gregory T. E.: An introduction to finance. London, Gollancz, 1932, str. 144.

Hardy C.: Credit policies of the Federal reserve system. Washington, Brookings Inst., 1932, str. 374.

- Hawtrey R. G.: The art of central banking. London, Longmans, 1932, str. XII + 464.
- Henderson F.: Money power and human life. London, Allen & Unwin, 1932, str. 205.
- Melchett L.: Modern money. A treatise on the reform of the theory and practice of political economy. London, Seeker 1932, str. 288.
- Parkinson H.: Scientific investment. Introd. by Sir W. Layton. London, Pitman 1932, str. 228.
- Rietz H. and Crathorne A. R.: Mathematics of finance. Rev. ed. New York, Holt, 1932, str. XIV + 346.
- Dettmering W.: Die Spartenkombination in der deutschen öffentlichen Versicherung. Dortmund, Crüwell, 1932, str. 316.
- Gerhard H.: Der ostdeutsche Kapitalmarkt. Königsberg, Gräfe & Unzer, 1932, str. 222.

7. Polityka socjalna, praca, opieka społeczna, kwestja kobieca.

Beveridge W. H.: Unemployment, a problem of industry. (1909 and 1930). II ed. London 1931, str. 514.

Jeszcze od czasu I wydania z 1909 r. ma dzieło W. H. Beveridge'a wśród ekonomistów angielskich opinię podstawowej, klasycznej pracy.

Drugie wydanie składa się z dwóch części, prawie jednakowych co do objętości. W pierwszej mamy nowodruk I. wydania z 1909 r., część druga uwzględnia całokształt rozwoju zagadnienia za okres dwóch następnych dziesiętków lat. Mamy więc w części II: po rozdziale, poświęconym polityce społecznej w zakresie walki z bezrobociem do 1909 r. (prace The Poor Law Commission z 1905—1909, ustawa o pośrednictwie pracy z 1909), szczegółowe omówienie organizacji i tendencji rozwojowych ubezpieczenia od bezrobocia, oraz organizacji i działalności państwowego pośrednictwa pracy; w dalszych rozdziałach oświetla Beveridge zagadnienie fluktuacji gospodarczej, poświęcając specjalnie uwagę teorii monetarnej o przyczynach cykli gospodarczych, której to teorii Beveridge jest dość radykalnym zwolennikiem, jakkolwiek przeciwstawia się Hawtrey'owi i twierdzi, że „the monetary theory does not explain all fluctuations”; następny rozdział poświęcony jest analizie zjawiska bezrobocia od czasów wielkiej wojny wszechświatowej, i autor stara się szczególnie wyodrębnić tu te nowe przyczyny bezrobocia, które nie odgrywały większej roli przed 1920 r., a są specyficznie charakterystyczne dla ostatniego lat dziesiątka, przyczem jedną z domi-

nujących przyczyn jest, zdaniem autora, wysoki poziom płacy roboczej; wreszcie dwa ostatnie rozdziały książki poświęcone są analizie problemu: bezrobocie i przeludnienie oraz ogólnym wytycznym autora co do zasad dalszej polityki państwowej w walce z bezrobociem; 45 stron tablic statystycznych, uzasadniających wywody autora, umieszczone są na końcu dzieła.

Wywody autora — w porównaniu zwłaszcza z odnośną literaturą niemiecką — utrzymane są w duchu wielce optymistycznym; Beveridge twierdzi, iż i dzisiaj — przy armii bezrobotnych obejmującej parę dziesiątków milionów — problemat bezrobocia jest całkowicie do rozwiązania w ramach współczesnego ustroju społeczno-gospodarczego; a rozwiązania należy szukać na tych samych drogach, które Beveridge (współpracownik Poor Law Commission z 1905/1909 r. i współautor jej Minority Report oraz jeden z głównych twórców angielskiego ubezpieczenia od bezrobocia z 1911 r. i angielskiego ustawodawstwa o pośrednictwie pracy z 1909 r.) polecał już w 1909 r.

Na specjalną uwagę w pracy Beveridge'a zasługują jego wywody (str. 408 i nast.) o możliwości i konieczności powrotu w dziedzinie ubezpieczenia od bezrobocia do tych wytycznych, na podstawie których oparto organizację tego ubezpieczenia w ustawodawstwie z 1911 r., a więc oparcia z powrotem ubezpieczenia od bezrobocia na zasadach ubezpieczeniowych a nie na podstawach przyjętych w opiece społecznej. Rozwój ubezpieczenia od bezrobocia, twierdzi autor, poszedł od 1911 r. po zupełnie innej drodze niż to było w interesie jego twórców; w rzeczywistości mamy do czynienia zarówno w Anglii jak i winnych krajach, mających nominalnie ubezpieczenie od bezrobocia, nie z ubezpieczeniem jako takim, lecz ze specyficznym systemem opieki społecznej nad niemającymi zarobku. System ten jest przytem finansowany z podatku nałożonego na zatrudnienie robotników, a więc nie z podatku mogącego być pokrytym z dochodów, lecz idącego bezpośrednio na konto kosztów produkcji, a więc zmniejszającego przedsiębiorczość pracodawców.

Celem ubezpieczenia od bezrobocia w myśl intencji jego twórców, do których i Beveridge należał, nie było stałe utrzymywanie z funduszy ubezpieczeniowych osób chronicznie bezrobotnych, lecz chodziło o danie tym, którzy normalnie stoją całe swe życie w procesie gospodarczym, możliwości otrzymania świadczenia ubezpieczeniowego na krótki okres ewentualnej dorywczej depresji życia gospodarczego. Zgodnie z tern, zasadniczą przesłanką pierwotnego planu ubezpieczenia od bezrobocia była całkowita finansowa samowystarczalność ubezpieczenia od bezrobocia, wydatki miały się zu-

pełnie pokrywać z własnych wpływów ubezpieczenia, i pod tym kątem widzenia miała być normowaną zarówno wysokość składek jak i rozmiary świadczeń.

Na uwagę zasługują również wywody Beveridge'a na temat, jak wpływa wysokość płacy robotniczej na rozmiary bezrobocia. Autor przychylił się tu do opinii, wypowiedzianej jeszcze w 1925 r. przez Rueffa, a w 1927 r. przez Pigou, że podstawową przyczyną bezrobocia jest nadmierna wysokość płacy robotniczej. W celu walki z bezrobociem staje się więc nieodzownym, by przywrócić gospodarce narodowej równowagę pomiędzy wysokością płacy a produktywnością pracy. Beveridge ma jednakże cały szereg zastrzeżeń przeciwko przywróceniu tej równowagi w drodze obniżki płacy robotniczej. Pozostaje więc tylko droga zwiększenia produktywności pracy. Ciekawym jest tu stanowisko Beveridge'a, iż racjonalizacja powiększa co prawda chwilowo bezrobocie, ale w dalszych skutkach swoich zwiększa raczej całokształt zapotrzebowania na pracę ludzką. Jest to, zdaniem Beveridge'a, jedynie sprawą większej lub mniejszej elastyczności życia gospodarczego, jak szybko pracownicy zwolnieni wskutek racjonalizacji zostaną znów zatrudnieni.

Janina Ryngmanova (Warszawa).

Łazowski J. Dr. Prof.: Linje rozwojowe ubezpieczeń społecznych. Warszawa 1933, str. 21.

Socjalna polityka Kościoła. Warszawa, Biblioteka Chrześcijańsko-społeczna Nr. 1, 1932, str. 23.

Utrysko A.: Gospodarka finansowa Kas Chorych w 1931 roku. Warszawa. Bibliot. Wiad. Kas Ch. Nr. 36, 1933, str. 31.

Czasopisma: Brojewski M.: O równowagę finansową w ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1933). — Czajkowski T.: Płace stałych robotników rolnych w roku 1931—32 (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1932). — Derengowski J.: Obrót pracowników umysłowych w przemyśle przetwórczym w latach 1927—1931 (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1932). — Tenże: Przegląd międzynarodowy bezrobocia w latach 1921—1931 (Statystyka Pracy, zeszyt 4. 1933). — Dąbrowski L.: Związki zawodowe w Polsce (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1933). — Eckert J.: Niemieckie ubezpieczenia społeczne w okresie kryzysu gospodarczego (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 2. 1933). — F. S.: Wytyczne dalszych rokowań Polski z innymi państwami w zakresie ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1933). — Fidler A.: Statystyka przyczyn inwalidztwa i leczenia zapobiegawczego Z. U. P. U. w Warszawie (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1933). — Fischlowitz S. Dr.: Prawa obywateli obcych w zakresie ubezpieczenia na wypadek bezrobocia i innych

form pomocy dla bezrobotnych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1933). — Fuss H.: Sprawa odszkodowań dla bezrobotnych, jako zagadnienie międzynarodowe (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1933). — Hubicki S. Dr.: Projekt ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3. 1933). — Tenże: Ustawa o ubezpieczeniu społecznym na tle ustaw zagranicznych. (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1933). — J- B.: 40-godzinny tydzień pracy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1933). — Kłuszyński H. Dr.: Zagadnienie lekarzy domowych w kasach chorych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1933). — K. J.: System finansowy a polityka lokacyjna zakładów ubezpieczeń społecznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1933). — K. H. Dr.: Wytyczne dla ekonomicznego lecznictwa szpitalnego kas chorych w Niemczech (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3- 1933). — Laskowski K.: Nowe sposoby obrony i walki (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 1. 1933). — Lengas B.: Zarobki pracowników umysłowych w przemyśle przetwórczym (Statystyka Pracy, zeszyt 4. 1932). — Łazowski J. Dr.: Linje rozwojowe ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1933). — Łomnicki Z.: Wysokość renty inwalidzkiej w zależności od zarobków ubezpieczonego (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1933). — Łopieński Z.: Motyw zatrudnienia (Gospodarka Narodowa, Nr. 5. 1933). — Nowakowski B. Dr.: Gospodarcze znaczenie higieny pracy (Przegląd Organizacji, zeszyt 2. 1933). — Otrębski E.: Wyniki badania budżetów domowych pracowników umysłowych przeprowadzonego w maju 1932 roku (Statystyka Pracy, zeszyt 4. 1932). — Rawit-Gawroński Z.: Gospodarcza strona zagadnienia dostarczenia pracy (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1933). — Rynkiewicz Z. Dr.: Prawo do zasiłku połogowego pozostającej bez pracy pracownicy ubezpieczonej w kasie chorych przez Z. U. P. P. (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3. 1933). — Sukiennicki H.: Zaopatrzenie emerytalne pracowników monopoli państwowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3. 1933). — Wóycieki A., Ks. Prof.: Robotnik polski i ubezpieczenia społeczne (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3. 1933). — Zawadzki J.: Koszty administracyjne ubezpieczenia pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1933). — Zieleniewski J. Dr.: Dobrowolne ubezpieczenia społeczne na Górnym Śląsku (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 2. 1933).

I e h o k G.: Le travail des malades et des infirmes. Paris, Rivière, 1931, str. 317.
 Rutten G. C.: La doctrine sociale de l'Eglise résumée dans les encycliques Rerum novarum et Quadragesimo anno. Liège, Pensée catholique, 1932, str. 408.

Armstrong B. N.: Insuring the essentials. Minimum wage plus social insurance — a living wage program. New York, Macmillan, 1932, str. 717.
 Cahill M. C.: Shorter hours. A study of the movement since the Civil War. New York, Columbia Univ. Pr., 1932, str. 300.

- Gillin J. L.: Social problems. Rev. ed. New York, Century, 1932, str. 576.
 Report of Royal Commission on unemployment insurance. London, Stat. Off., 1932.
- Tepper L.: Hours of labor. Baltimore, Johns Hopkins Pr., 1932, str. 104.
 Women's work under labor law. A survey of protective legislation. Geneva, Int. Labour Office. Boston, World Peace Found, 1932, str. 264.
- Giese F.: Philosophie der Arbeit. Halle, Marhold, 1932, str. 328.
- Graf O.: Schwangerschaft und Geburt im Arbeitsrecht. Köln, Herold-Verl., 1932, str. 109.
- Halpersohn L.: Lohn und Lebenshaltung in Deutschland, England und Frankreich seit 1924. Berlin-Charlottenburg, Gebr. Hoffmann, 1932, str. 71.
- Hammerl J. u. Keller F.: Der Freiwillige Arbeitsdienst in Österreich. Wien, Ueberreuter, 1932, str. 97.
- Höhnle A.: Lohnhöhe und Arbeitslosigkeit. Stuttgart-Zuffenhausen, 1932, str. 71.
- Leidig-Starck A.: Frauenarbeit und Frauenerfolge im Gaststättenwesen. Votr. Berlin Dahlem, Verl. Auf. d. Wacht, 1932, str. 6.
- Norpel C. und Gusko C.: Gewerkschaften und Kollektives Arbeitsrecht. 2. Aufl. Berlin, 1932, str. 172.
- Trillhase W.: Der Arbeiterschutz in seiner sozialwirtschaftlichen Bedingtheit und seiner wirtschaftspolitischen Verwirklichung. Halle, Hendel, 1932, str. 57.

IV.

SKARBOWOŚĆ I POLITYKA SKARBOWA

Grodyński Tadeusz: Zasady gospodarstwa budżetowego w Polsce na tle porównawczem. Kraków, Wyd. Polskiej Akademji Umiejętności, 1932, str. 406.

Autor był przez szereg lat kolejno naczelnikiem Wydziału, następnie dyrektorem Departamentu budżetowego, wreszcie wiceministrem skarbu, do którego funkcji należało kierownictwo zagadnieniami budżetowymi. Nic też dziwnego, iż mało jest w Polsce ludzi, którzyby byli w równym stopniu, jak p. Grodyński, obznajmieni z techniką budżetu. Po opuszczeniu stanowiska wiceministra skarbu p. Grodyński uczynił rzecz bardzo pożyteczną a mianowicie przystąpił zaraz do opracowania książki, która ujmuje owoce tyloletniej pracy i pozwala naświeżo zużytkować nagromadzone materiały, doświadczenie, literaturę.

Rozmiary książki są bardzo pokaźne. Wszystkie bodaj zagadnienia, wchodzące w dziedzinę budżetową zostały przez p. Grodyńskiego podjęte i opracowane, tak kwestje teoretyczne jak i całkowicie praktyczne. Szczególnie cenne i pożyteczne pozostaną opisy instytucji budżetowych polskich, zaobserwowane, ba nawet stworzone przez autora w latach, w: których mechanizm budżetowy Państwa spoczywał w jego rękach. P. Grodyński uwzględnia szeroko stosunki obce i obszerną literaturę przedmiotu tak zagraniczną jak i polską.

Budżet stanowi zagadnienie dość złożone i mieszanę. Splątane są w nim problemy ustrojowe, polityczne, prawnicze, skarbowe, gospodarcze i inne. Ta pewna komplikacja tematu daje wdzięczne pole do różnorodności poglądów i rozbieżności w dyskusji. Książka p. Grodyńskiego rzecz prosta nie usuwa tych rozbieżności i daje pole do dyskusji, równocześnie jednak posuwa przepracowanie i pogłębienie przedmiotu. Gdyby „Ruch Prawniczy” dawał więcej miejsca, możnaby szereg kwestyj szczegółowo przedyskutować, ponieważ nie daje, trzeba się ograniczyć do krótkiej wzmianki sprawozdawczej i najogólniej ocenić książkę.

Budzi pewne zastrzeżenia m. innemi definicja budżetu. Jest to zdaniem p. Grodyńskiego „szczegółowe zestawienie przewidywanych w pewnym przyszłym, ściśle określonym czasokresie, wydatków i dochodów państwa, ujętych w związek, wyrażający się równowagą i zatwierdzonych jako obowiązująca granica działalności władzy wykonawczej przez powołaną do tego Konstytucją władzę ustawodawczą”.

Czy może być budżet bez „równowagi”? Co to jest wogóle „równowaga”? Czy przeczy to, że wydatkom w cyfrze X odpowiadać musi źródło pokrycia w wielkości także X.? Będzie to kwestja stwierdzenia faktu, iż wydatkowanie musi zawsze i wszędzie mieć swój odpowiednik w pokryciu. Tylko czy to pokrycie zawsze jest dochodem? Administracja „pokrywa” swoje wydatki długiem. Czy dług jest dochodem? Kasowo może być, ale czy zawsze kasa bierze udział w pokrywaniu wydatków długiem? Administracja zaciąga zobowiązanie, t. zn. budżetowo wydatkuje ale kasowo milczy, nie płacąc zobowiązań, często te ostatnie przechodzą z roku na rok i w sumach dość dużych. Te sumy wydatków nie mają swojego odpowiednika dochodowego (nie mówiąc już o pożyczkach), czy jest zatem „równowaga”? Sądzę, że nie! Równowaga jest postulatem, ale nie faktem budżetu. Bywa — ale nie zawsze. Jeżeli jej niema, budżet jest, równowagi brak. Nie może zatem wejść w skład definicji budżetu, bo definicja zawierać musi elementy bezspornie istniejące, zawsze i wszędzie.

Podobne zastrzeżenie dotyczy zatwierdzenie budżetu przez władzę ustawodawczą. Czy w razie braku takiego zatwierdzenia mamy do czynienia z budżetem, czy nie? To zależy! W Polsce od r. 1926 Prezydent przy pewnych omieszkaniach ze strony władzy ustawodawczej ogłasza budżet jako ustawę w brzmieniu projektu rządowego. Parlament lub jedna z jego izb, nie zatwierdził budżetu a jednak on staje się ustawą a przede wszystkim jest budżetem. Kwestja zatwierdzenia przez parlament jest postulatem o charakterze politycznym i tylko postulatem. W wielkiej ilości wypadków ten postulat jest respektowany, ale są wypadki gdy budżet jest budżetem a jednak takiego zatwierdzenia nie posiada. Zatem i tego elementu do definicji w tej przynajmniej formie wprowadzać nie można. Uważam też za zbędne wprowadzenie określenia do definicji, iż budżet stanowi „obowiązującą granicę działalności władzy wykonawczej”. Przecież budżet zawiera w sobie te finansowe granice działalności tak samo dobre dla władzy ustawodawczej (budżet Sejmu i Senatu) jak i władzy sądowniczej (budżet Min. Sprawiedliwości), jeżelibyśmy już trzymali się tego trójpodziału.

Zastrzeżenia, które podnoszę w stosunku do definicji, można by oczywiście mnożyć w stosunku do całego szeregu problemów sformułowanych przez Autora, tem niemniej pozostanie poważną wartością książki, za której napisanie należy się p. Grodyńskiemu wdzięczność wszystkich interesujących się w ten lub inny sposób budżetem.

Prof. Ignacy Czuma

(Lublin).

Horszowski Józef, Dr. i Galster Romuald, Mgr.: Postępowanie egzekucyjne władz skarbowych. Teksty i objaśnienia. Z przedmową Ministra Skarbu prof. Wład. Zawadzkiego. Warszawa, Wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości, 1932, str. 297.

Prawodawstwo egzekucyjne rozpada się na działy. Pierwszy z nich obejmuje sądowe postępowanie egzekucyjne, drugi dotyczy postępowania egzekucyjnego władz administracyjnych. Zakres pierwszego działu jest obszerniejszy; dział drugi, pozostając w związku z pierwszym, pod wieloma względami musi być z nim szarmonizowany. Jednolita polska ustawa o egzekucji sądowej, opracowana przez Komisję Kodyfikacyjną, nie jest jeszcze prawem obowiązującym. Ze względu jednak na pilne potrzeby życiowe władze ustawodawcze uznały za rzecz konieczną przeprowadzenie reformy administracyjnego postępowania egzekucyjnego a to w tym głównie kierunku, aby przymusowe ściąganie należności Skarbu Państwa

i związków prawa publicznego oraz tych należności prywatnoprawnych, które posiadają przywilej korzystania z egzekucji administracyjnej, zostało skoncentrowane w jednem ręku i należało jeśli nie wyłącznie, to przynajmniej przeważnie do urzędów skarbowych.

Ustawa z dn. 10 marca 1932 r. o przejęciu egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe oraz o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych (Dz. U. Nr. 32, poz. 328), złożona z 5 artykułów, jest typową ustawą ramową i stanowi właściwie upoważnienie dla Rady Ministrów do wydania przepisów egzekucyjnych. Drugą cechą tej ustawy jest jej tymczasowość. Ściśle wzięwszy, jest ona dopiero zapoczątkowaniem jednolitego kodeksu egzekucji administracyjnej, wprowadzonym narazie tytułem próby.

Właściwą treść przepisów zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 1932 r. o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych (Dz. Ust. Nr. 62, poz. 508), które się składa ze 128 paragrafów.

Organizację i tryb postępowania skarbowych działów egzekucyjnych podaje w 115 §§ instrukcja egzekucyjna Ministra Skarbu dla władz skarbowych, ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Min. Skarbu Nr. 20 z 22 lipca 1932 r.

Stosunek między egzekucyjnymi urzędami skarbowymi i poszczególnymi władzami resortowymi, przekazującymi swe należności do ściągnięcia urzędowi skarbowemu, reguluje krótka instrukcja zbiorowa (5 §§), wydana przez 10 ministrów i ogłoszona w Monitorze Polskim 26 lipca 1932 r. Nr. 169.

Uzupełnieniem a zarazem ograniczeniem zasady skoncentrowania egzekucji administracyjnej w urzędach skarbowych są dwa rozporządzenia: 1. Rady Ministrów z 25 czerwca 1932 r. (Dz. Ust. Nr. 62, poz. 581), wymieniające w 10 punktach szereg należności, które mogą być ściągane przez właściwe władze resortowe bezpośrednio a nie za pomocą urzędów skarbowych, 2. Ministra Skarbu, wydane w porozumieniu z 10-ciu innymi ministrami 23 lipca 1932, (Monitor Polski Nr. 169) o nie przekazywaniu urzędowi skarbowemu do egzekucji należności nieściągalnych i o zasadach oraz sposobie ustalenia tego rodzaju należności.

Do kategorii przepisów ograniczających egzekucję administracyjną należy również wydane na podstawie dekretu Prezydenta Rp. z 22 marca 1928 r. i pozostające nadal w mocy rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13 sierpnia 1930 r. (Dz. Ust. Nr. 59, poz. 481); o ściąganiu tych należności administracyjnych, do których może być stosowana wyłącznie egzekucja sądowa.

Wszystkie wyżej wymienione akty prawodawcze są zawarte w pierwszej części opracowania pp. dr. Horszowskiego i mgr. Galstera, a najgłówniejsze z nich — rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 1932 r. — zostało zaopatrzone przez autorów pod każdym § wyczerpującymi komentarzami, opartymi na motywach do ustawy z 10 marca 1932 r. oraz na instrukcjach i przepisach związkowych.

Ponadto w II-giej części wydawnictwa znalazły miejsce, jako załączniki: wykaz ważniejszych świadczeń pieniężnych podlegających ściąganiu przez urzędy skarbowe; ważniejsze przepisy prawa cywilnego, określające rzeczy ruchome i nieruchome oraz nieruchomości z przeznaczenia; ustawa z 14 grudnia 1923 r. o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych i rozporządzenie wykonawcze do tejże ustawy z 14 grudnia 1923 r.; rozporządzenie z 19 lipca 1930 r. o obowiązkach organów wojskowych, asystujących przy egzekucji administracyjnej; ważniejsze przepisy o ograniczeniu egzekucji z uposażeń i płac tudzież o ograniczeniu egzekucji co do niektórych przedmiotów majątkowych; wyciąg z rozporządzenia Prezydenta Rp. z dn. 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym; wyciąg z kodeksu postępowania karnego; niektóre dawniejsze a ważne okólniki Ministerstwa Skarbu — słowem wszelkie te przepisy, których znajomość jest niezbędna przy wykonywaniu egzekucji przez urzędy skarbowe i ich organa.

Część III-cia książki zawiera terytorjalny podział Państwa na okręgi skarbowe i alfabetyczne skorowidz materij, zawartych w książce.

Należy podkreślić wielką staranność i sumiennność autorów w dokonywaniu podjętej pracy; odda ona niewątpliwie znaczne usługi przedewszystkiem egzekucyjnym władzom skarbowym tudzież władzom i instytucjom („wierzycielom”), mającym korzystać z pośrednictwa egzekucyjnych urzędów skarbowych, a także i dłużnikom należności administracyjnych („zobowiązanym”) i ich doradcom prawnym.

*Prof B o l e ś ł a w Markowski (Kielce)**

K o ś c i a ł k o w s k i Władysław: Co każdy o budżecie wiedzieć winien. Warszawa, Nakładem Tow. Bratniej pomocy studentów Wolnej Wszechnicy Polskiej, Wydanie drugie, 1933, str. 23.

Krótką broszurka, podająca niezbędne wiadomości o budżecie, (pojęcie budżetu, okres budżetowy, przygotowywanie bud., zasady budżetowania: jedność, zupełność, budżetowanie brutto, specjalizacja, virements, rola Ministra Skarbu, parlamentarne uchwa-

lenie bud., sankcjonowanie b., odrzucenie b., wykonywanie b., kontrola), jest obecnie na czasie. Opracowanie przez Komisję dla usprawnienia administracji publicznej też do projektu prawa budżetowego pozwala mieć nadzieję, iż w niedalekiej przyszłości Polska posiedzie ostatecznie skryształizowane przepisy budżetowe. Szerszy ogół który zechce zainteresować się tym tematem może znaleźć w broszurce p. Kościalkowskiego najogólniejsze ujęcie przedmiotu.

W wykazie literatury nie wymieniono najnowszej obszernej pracy dr. Tadeusza Grodyńskiego p. t. „Zasady gospodarstwa budżetowego w Polsce”. Kraków 1932 r.

Prof. B. Markowski (Kielce).

R o z e n k r a n z A. Dr.: Ustawa o opłatach stemplowych (wraz z przepisami wykonawczymi i komentarzem). Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, str. 1041.

Wyszło niedawno drukiem dzieło niezwykle — jedyne w naszej literaturze prawniczej, użyteczne dla teoretyka, a niezbędnie potrzebne dla tych wszystkich, którzy z wymiarem i płaceniem opłat stemplowych mają jakąkolwiek styczność, bezpośrednią bądź pośrednią (urzędnicy skarbowi, adwokaci, notariusze, wydziały finansowo-podatkowe samorządów terytorjalnych i zawodowych, np. izb handlowych, dalej zrzeszeń kupieckich, rzemieślniczych, większych zakładów przemysłowych, instytucji ubezpieczeń, banków, kas oszczędności, spółdzielni i t. d.).

Opracowanie tej niewątpliwie najtrudniejszej materji z dziedziny ustawodawstwa skarbowego, którą ktoś słusznie nazwał w literaturze „rudis indigestaque moles”, używając słynnego wyrażenia Owidjusza w jego „Metamorfozach” na oznaczenie surowej — za wielej masy, gęstwiny, którą istotnie przedstawia ten dział skarbowości, materialnie i formalnie spletany z tylu innymi dziedzinami prawa publicznego i prywatnego, zwłaszcza cywilnego, opracowanie tego dzieła jest wielką naukową i obywatelską zasługą projektodawcy naszej ustawy stemplowej z dnia 1 lipca 1926 r., p. Achillesa Rozenkranza, który jako naczelnik Wydziału w Min. Skarbu powołany był i jest do autentycznej wykładni przepisów ustawowych z tego zakresu i uchodzi za ich najlepszego znawcę w Polsce.

Wydawnictwo oznacza się wzorową przejrzystością, systematyką i wszechstronnością: Wszystkie przepisy ustawowe i wykonawcze jakie wydane w tym dziale zostały i judykatura N. T. A., są tutaj w pełni uwzględnione. Nawet wskazywane są drogi przyszłej nowelizacji (np. w uwadze 13 do art. 73 ust.).

Osobiście uważam komentarz podany przez autora oraz liczne przykłady (np. do art. 131), które ilustrują znaczenie danego przepisu prawnego i wskazują sposób należytego wykonania, za rzecz najważniejszą w tej książce.

Liczba uwag do wielu artykułów ustawy, zwłaszcza ważniejszych, dochodzi do kilkudziesięciu: 30, 40, 50 i t. d.; autor podaje wielokrotnie nie tylko „ratio” ale i „intentio legis”, wyjaśnia często motywy, któremi kierowała się Podkomisja sejmowa, której poruczono przejrzanie projektu rządowego, przy redagowaniu zmian poszczególnych ustępów ustawy i tłumaczy pewne pozorne sprzeczności z jej stanowiska (zob. np. na str. 471 uw. 2, ustęp drugi, do art. 73 ustawy), cytując poglądy, podniesione w toku obrad Podkomisji.

Ponieważ byłem przewodniczącym tej Podkomisji Sejmowej, której zlecono opracowanie wniosku ustawodawczego dla Sejmu w tym przedmiocie (Komisja Skarbowa Sejmu po kilku posiedzeniach przyszła bowiem do przekonania, że nie sprostą temu trudnemu zadaniu i że tylko nieliczne grono, wybrane z pośród najlepszych prawników — członków Komisji może projekt rządowy ustawy o opł. stemplowej dokładnie przestudjować i ewtl. go zmienić), ponieważ praca nasza w Podkomisji nad tym projektem, wniesionym przez Rząd do Sejmu dnia 3 kwietnia 1924, trwała — około dwóch lat, z tych powodów pozwalał sobie napisać tylko kilka słów recenzji. Wobec ogromu materiału, skondensowanego w tern dziele i olbrzymich jego rozmiarów (sam tylko skorowidz rzeczyowy obejmuje blisko 36 stron!), jest niepodobieństwem wchodzić mi w szczegóły. Przegląd kilkuset stron książki utrwalił mnie w przeświadczeniu, że jest to podręcznik - komentarz do ustawy stemplowej wprost znakomity, że zawiera wszystko — z tej dziedziny.

Książka składa się z 7 działów. Pierwszy dział, oczywiście najobszerniejszy, zawiera ustawę o opłatach stemplowych, drugi formularze, trzeci tablice poszczególnych opłat (jest ich 11); czwarty — instrukcję w sprawie opłat stemplowych pism, wiążących się z umowami, zawieranymi przez urzędy państwowe oraz przez zakłady i przedsiębiorstwa państwowe, dział piąty — praktycznie ważny — podaje instrukcję do ustawy o opł. stempl., zawierającą przepisy dla organów sądowych (sekretarjatów, komorników, kas); dział VI — zawiera uzupełnienia, ostatni dział VII — skorowidz, a właściwie, co uważam za rzecz nader praktyczną, aż cztery skorowidze, mianowicie:

1. skorowidz przepisów ustawowych, zawierających postanowienia o opłatach stemplowych, a nie włączonych do tekstu jednolitego, ogłoszonego w Dzienniku Ustaw;
2. skorowidz paragrafów rozporządzenia wykonawczego z dnia 10. 10. 1932 do ustawy o opłatach stemplowych;
3. n a d e r w a ż n y — skorowidz wykładni, ustalonych przez Min. Skarbu i ogłoszonych w Dzienniku Urzędowym Min. Sk.;
4. wreszcie — skorowidz rzeczowy.

Wydaje mi się, że fundamentalne dzieło p. A. R. mogłoby posłużyć wielu komentatorom „minorum gentium” do opracowania i wydania drukiem specjalnych prac poświęconych np. tylko opłatom sądowym, albo od przeniesienia nieruchomości, dalej mających zastosowanie tylko w spółdzielniach, kasach oszczędności, lub zakładach asekuracyjnych, opłatom notarialnym i t. d., co by może ułatwiło korzystanie z tego ogromnego rezerwoaru wiadomości stemplowych, którym jest dzieło p. A. R.

Będąc z pełnem uznaniem dla pracy p. Rozenkranza, który nie tylko od samego początku swej długoletniej służby w tym dziale pracuje, ale i — jeżeli tak można się wyrażać — kocha tę dziedzinę skarbowości, pozwolę sobie zrobić jedną tylko drobną uwagę: Kto chce płynnie księgę tą czytać, musi się wpieryw nauczyć na pamięć „skrótów”. Zajmują one cztery bite strony. Jest ich ogółem dość pokaźna liczba, bo 87. Uczyłem się ich coś trzy godziny, i jeszcze wszystkich nie umiem. To — najcięższa rzecz tego studjum. N. p. S e n — znaczy sprawozdanie Komisji Skarbowej i Prawniczej Senatu o rządowym projekcie ustawy o opłatach stemplowych. Śl. 14/29 — znaczy Dziennik Ustaw śląskich nr. 14, poz. 29, ale nie wiadomo, z którego roku; R z — oznacza rządowy projekt ustawy o opłatach stemplowych. Dalej mamy takie trudne do zapamiętania skróty (przynajmniej dla mnie), jak np.: T. III. 15 — albo N. h i p 29 — albo N k c — 104, albo N k h 373, albo N, n i e s p. 168, R g 501, R k c 1528, R k h 420, R n o t 79 itd. Pragnąłbym w interesie czytelników, dla ułatwienia im czytania, tego i tak wielce trudnego dzieła, aby przyszłe wydanie, które niezawodnie niedługo się pojawi, uwzględniło moją skromną prośbę — w kierunku redukcji ilości i uproszczenia tych, przepraszam Szanownego Autora, obecnie nieco męczących skrótów. Nie chciałbym bowiem, aby złośliwsi mogli i do tych skrótów stosować przytoczony wyżej cytat z Owidjusza.

Przy końcu tej mojej nietyle recenzji — ile raczej informacji o pojawieniu się tej książki, którą uważam za prawdziwą ozdobę literatury polskiego prawa skarbowego, i jaką nie każda literatura

prawno-skarbowa w innych państwach pochwalić się może, zaznaczyć jeszcze, że pożądanym uzupełnieniem tego wspaniałego wydawnictwa byłoby opracowanie rysu historycznego opłat stemplowych w Polsce; cieszę się też, że Autor z takim zamiarem się nosi. Nie uważałbym jednak za konieczne w tego rodzaju wydawnictwie zapuszczać się w teoretyczną analizę istoty opłat i różnic między opłatą a podatkiem (obacz wstęp: O istocie opłaty stemplowej); wydaje mi się, że należy to do nauki skarbowości, która pojęcie opłat i podatków ujmuje nieco odmiennie od Autora.

Prof. Jerzy Michalski (Warszawa).

- Bielak M. Dr.: Skarbowość Rzeszy Niemieckiej. Administracja skarbowa. Gospodarka budżetowa. Warszawa, Nakł. Księgarni F. Hoesicka, 1933, str. 94.
- Weinfeld S. Dr.: Nauka o skarbowości. Wykład. Warszawa, Kursy wyższej rachunkowości dla buchalterów, 1932, str. 16.
- Witkowski J.: Praktyczne wskazówki dla płatników państwowego podatku przemysłowego. Warszawa 1933, str. 151 + XII.

Zasopisma: Abramowicz A.: Podatek majątkowy a rolnictwo (Gazeta Rolnicza, Nr. 9. 1933). — Bagniewski P.: Podatek dochodowy w rolnictwie (Gazeta Rolnicza, Nr. 7. 1933). — Bernhardt C.: Nowe obciążenie podatkowe — i podatek majątkowy (Zasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 3. 1933). — Dąbski S. Dr.: W sprawie projektu ustawy o podatku majątkowym (Gazeta rolnicza, Nr. 9. 1933). — Englicht W.: Nowelizacja podatku spadkowego (Rolnik Ekonomista, Nr. 7. 1933). — Kiniorski M.: Jeszcze o podatku dochodowym (Gazeta Rolnicza, Nr. 6. 1933). — Ł.: Rokowania w sprawie długów międzysojusznicznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 5. 1933). — Ł.: Długi wobec Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933). — M.: Dochody i wydatki budżetowe w styczniu 1933 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1933). — • Poniatowski J.: Reforma podatkowa (Gospodarka Narodowa, Nr. 4. 1933). — Sokołowski K.: Charakterystyka wydatków skarbowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933). — Tenże: Analiza rozchodów państwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1933). — Urban J.: Stały podatek majątkowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1933). — U. J.: Nadzwyczajna danina majątkowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1933). — W. M.: Fundusz Pracy (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1933). — W. H. H.: Finanse Rzeszy Niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 5. 1933). — Expose pana Ministra Skarbu Prof. Dr. Wł. Zawadzkiego w Komisji Budżetowej Sejmu (Polska Gospodarcza, zeszyt 5. 1933).

- Andréadès A.: Les finances de l'Empire japonais et leur évolution (1868—1931). Paris, Alcan, 1932, str. VIII + 203.
- Pep y A.: Le glas des réperations. Grenoble, Arthaud, 1932, str. 166.

Pugliese M.: La finanza e i suoi compiti extrafiscali negli stati moderni. Padova, Milani, 1932, str. IX + 259.

Borst C. H.: Die Auslandsschulden des Polnischen Staates. Łódź, Manitus, 1932, str. VIII + 86.

Internationaler Steuerbelastungsvergleich. Die Steuer- und Soziallasten der gewerblichen und kaufmännischen Betriebe in Deutschland, Frankreich, Grossbritannien, Italien, Österreich und den Vereinigten Staaten von Amerika. Bearb. im Statist. Reichsamt. Berlin, Hobbings, 1933, str. XXI + 779.

Meier E.: Zeittafel der deutschen Reparation 1918—1932. 2. Aufl. Erlangen. Palm & Enke, str. VI + 146.

V.

STATYSTYKA I ZAGADNIENIA GEO-GOSPODARCZE

1. Teoria statystyki, metody statystyczne, statystyka stosowana, demografja, emigracja, polityka kolonialna.

Rosset Edouard: Les lois démographiques de la guerre. Roma, 1932, str. 46.

Jest to referat wygłoszony przez dyrektora łódzkiego Urzędu Statystycznego na Międzynarodowym Kongresie dla badań ludnościowych w Rzymie. Celem referatu jest wyświetlenie wpływu wojny światowej na naturalny ruch ludności i wykazanie prawidłowości występujących wskutek wojny w zjawiskach demograficznych. Prawidłowości te nazywa autor prawami demograficznymi wojny.

Studjum oparte jest na materiale liczbowym dotyczącym cyfry ślubów, urodzeń, zgonów i rozwodów, ostatnie jednak traktowane są mniej obszernie. Pod uwagę wzięto 3 okresy: przedwojenny, wojenny i powojenny. Z krajów uwzględnionych zostało 5 państw prowadzących wojnę: Belgja, Niemcy, Francja, Włochy i Węgry oraz 3 państwa neutralne: Szwajcaria, Holandia i Szwecja. Rozpatrzywszy szczegółowo kształtowanie się przytoczonych danych, autor dochodzi do następujących konkluzyj: 1. wojna wywiera znaczny wpływ na naturalny ruch ludności, 2. wpływ ten w czasie wojny występuje w obniżeniu się liczby ślubów i urodzeń i zwiększeniu się śmiertelności, ma więc charakter destrukcyjny, powojenne natomiast tendencje starają się wyrównać straty wojenne przez wzrost liczby ślubów i urodzeń i spadek cyfry zgonów, 3. liczba rozwodów w okresie wojennym maleje, w powojennym na-

tomiast silnie się podnosi, 4. wpływ wojny występuje nie tylko w krajach biorących udział w zawierusze wojennej, ale także co prawda z niniejszą siłą w krajach neutralnych, 5. wszystkie te zjawiska zaznaczają się z wielką regularnością, można je więc uważać za prawa demograficzne wojny.

Temat opracowany został jako referat zjazdowy i oczywiście cel ten wpłynął na ujęcie, przedstawienie i rozmiary badania. Autor uwzględnić mógł zagadnienie tylko ogólnie, ograniczyć się musiał tylko do podstawowych elementów ruchu naturalnego ludności. W tym zakresie dał obraz jasny, zwięzły i ciekawy doszedł do wniosków ściśle sprecyzowanych i wywiązał się należycie ze swego zadania.

Prof. M. Nadobnik (Poznań).

- Bulowski Leon: Kolonje dla Polski. Warszawa 1932, str. 243 + 4 nlb.
- Gutkowski M. Dr. Prof.: Praktyka statystyczna. Skrypt zaaprobowany przez prof. M. Gutkowskiego. Wilno 1933, str. 222.
- Rocznik statystyczny przewozu towarów za listami przewozowymi pospieszonymi za rok 1931 na Polskich Kolejach Państwowych. Warszawa 1932, str. VII + 235.
- Rocznik statystyczny przewozu towarów na Polskich Kolejach Państwowych za rok 1931. Część V. Warszawa 1932, str. VIII + 365. Wyd. Min. Komunikacji. Część VI, str. X + 259.
- Ziółkowski T.: Statystyka powiatu grudziądzkiego. Grudziądz 1932, str. 102.
- Życie gospodarcze Polski w wykresach 1926—1931. Warszawa, Nakł. Pol. Agencji Telegr., 1932, str. 2 nlb. + 170.

Niklewski S.: La réglementation de l'immigration des travailleurs polonais en France. Nancy, Grandville, 1930, str. 217.

- Fiorentino A. R.: Emigrazione transoceanica. Storia, statistica, politica, legislazione Pref. di Giovanni Dettori. Roma, Usila, 1931, str. XIV + 239.
- Gini C, Boldrini M. L. de Berardinise Zingali G.: Demografia. Statistica sanitaria. Dinamica delle popolazioni. Torino, Unione tipografica — ed. torinese, 1930, str. 740.
- Niceforo A.: Il metodo statistico. Teoria e applicazioni alle scienze naturali, alle scienze sociali. Messina, Principato, 1932, str. 813.

- Brown T. H.: Laboratory handbook of statistical methods. Graphic and mathematical methods. 2. impr. London, Mac Graw-Hill, 1932, str. 252.
- Connor L. R.: Statistics in theory and practice. London, Pitman, 1932, str. 387. —————

Balas K.: Das neue Bevölkerungsproblem. Budapest, Stephaneuni Nyomda, 1932, str. 70.

Müller W.: Sir William Petty als politischer Arithmetiker. Eine soz. - statist. Studie. Gelnhausen 1932, str. 159.

2. *Geografja gospodarcza, zagadnienia gospodarstwa światowego.*

Bibliografja geologiczna Polski. Zebrała R. Danysz-Fleszarowa. R. 1930, Nr. 9. — R. 1931, Nr. 10. Warszawa 1932, str. 16;

Chodzicki E. Dr.: Znaczenie i zagospodarowanie lasów w pobliżu wielkich ośrodków ludzkich. Warszawa 1932, str. 41.

Ernst J.: Regiony geograficzno-rolnicze Polski. Lwów, Druk. Książnica-Atlas, 1933, str. 26.

Klimaszewski M.: W sprawie rozwoju dorzecza Raby i Skawy. Kraków 1932, str. 8.

Nagurski T.: Kłajpeda. Wilno 1932, str. 67 + 2 mapy.

Olszewicz B.: Kartografja polska XVIII wieku. Lwów-Warszawa, Książnica-Atlas, 1932, str. 98.

Pawłowski S.: O renesansie geografji politycznej. Poznań 1933, str. 23.

Rocznik hydrograficzny. 1927. Dorzecze Niemna i Dźwiny. Warszawa, Nakł. Min. Komunikacji, 1932, str. 38 + 2 wykresy.

Wielka geografja powszechna. Dr. Jan Lewiński: Życie ziemi. Zeszyt III. Warszawa 1932, str. 97—142 + 1 nlb.

Winid W.: Geografja na uniwersytetach Stanów Zjednoczonych. Lwów 1933, str. 9.

Zieliński S.: Wyprawa Stefana S. Rogozińskiego do Afryki. Warszawa, Nakł. Instytutu Wyd. Ligi Morskiej i Kolonjalnej, 1933, str. 36.

Czasopisma: Polonica kartograficzne w zbiorach Saskiej Biblioteki Krajo-
wej w Dreźnie (Wiadomości Geograficzne, Nr. 1—2. 1933). — Buczkówna
Z.: Kilka uwag o geomorfologii północnej części Zagłębia Dąbrowskiego (Wi-
adomości Geograficzne, Nr. 1—2. 1933). — Jęnsz H. Inż.: Siły wodne a rozwój
gospodarki Wileńszczyzny (Tygodnik Rolniczy, Nr. 3—4. 1933). — Łychow-
ski T. Dr.: Problem anglo-skandynawski (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1933).
— Smith R.: Sytuacja gospodarcza Anglii (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1933).
— Smoleński J.: Niektóre metody morfometryczne (Wiadomości Geogra-
ficzne, Nr. 1—2. 1933). — Srokowski S.: Polacy nad Zambezą w latach
1884—1896 (Wiadomości Geograficzne, Nr. 3—4. 1933). — Terlikowski F.,
Królikowski L. i inni: Materiały do mapy gleboznawczo-rolniczej Polski.
Arkusze: Mikstat i Kępno (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, styczeń—luty
1933). — Teisseyre H.: Terasy Czeremoszu w okolicy Żabiego (Wiadomości
Geograficzne, Nr. 1—2. 1933). — Wassan-Girej-Dżabagi: Tło go-
spodarcze zatargu na Dalekim Wschodzie (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1933).

- Jolivet A.: Le Danemark. Paris, Société franc, d'éd. 1932, str. 119.
- Maury L.: La Suède. Paris, Soc. française d'éd., 1932, str. 192.
- Megglé A.: L'Indochine. Paris, Soc. franc, d'éd., 1931, str. 271.
- Villecourt L.: L'Esthonie. Préf. de A. Millerand. Paris, Rieder, 1932, str. 124.
- Zeineddine, Farid M.: Le régime du contrôle des mandats de la Société des Nations. Paris, Presses univ. de France, 1932, str. 349.
- Movimento economico dell'Italia. Milano, Banca commerciale ital., str. 613.
- Fleure H. J.: The geographical background of modern problems. New York, Longmans, 1932, str. 92.
- Hancock W. K.: Australia. London, Benn, 1931, str. 326.
- Lockwood F. C.: Pioneer days in Arizona, from the Spanish occupation to statehood. New York, Macmillan, 1932, str. 401.
- Moncado H. C.: America, the Philippines and the Orient. New York, Revell, 1932, str. 214.
- Rippy J. F.: Historical evolution of Hispanic America. New York, Crofts, 1932, str. 597.
- Seibert T.: Red Russia. Transl. from the German by Eden and Cedar Paul. New York, Century, 1932, str. 418.
- Slater G.: The growth of modern England. London, Constable, 1932, str. 621.
- Williamson J. A.: The evolution of England. A commentary on the facts. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 491.
- Wilson A.: Persia. Introd. by H. A. L. Fisher. London, Benn, 1932, str. 416.
- Beiträge zur Kulturgeographie. Gotha, Perthes, 1932, str. 138.
- Czech J.: Die Bevölkerung Polens. Zahl und völkische Zusammensetzung. Breslau, Marcus, 1932, str. VI + 232.
- Geisler W., Behrmann, Drygalski E.: Australien und Ozeanien in Natur, Kultur und Wirtschaft. Antarktis. Wildpark-Potsdam, Athenaeon, 1932, str. 364.
- Haltenberger M.: Rumpfungarn. Budapest, 1932, str. 112.
- Herders Welt- und Wirtschafts atlas. 106 Hapkt., 65 Wirtschaftskt. Freiburg, Herder, 1932, str. VIII + 183 Kt.
- Mauil O.: Anthropogeographie. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 136 + 11 Kt.
- Mauil O.: Geographie der Kulturlandschaft. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 141.
- Meyers Grosser Hand-Atlas. Hrsg. von N. Crentzburg. 360 Kt. Leipzig, Bibliogr. Inst., 1932, str. 249.

VI.

ORGANIZACJA PRACY I PRZEDSIĘBIORSTW, NAUKA GOSPODARSTWA PRYWATNEGO, UMIEJĘTNOŚCI HANDLOWE, SZKOLNICTWO ZAWODOWE

Iwaszkiewicz Zygmunt: Uproszczone księgi handlowe. Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, str. 30.

W cytowanej broszurze rozróżnić należy dwie rzeczy: opracowany przez Izbę Przemysłowo - Handlową w Warszawie wzór uproszczonej księgi handlowej i wyłuszczone przez autora zasady prowadzenia ksiąg uproszczonych, dostosowane do tego wzoru Izby.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z 13 kwietnia 1932 r. ustaliło, kto może prowadzić uproszczone księgi handlowe i jakim zasadom winny one odpowiadać. Ażeby ułatwić wprowadzenie postanowień tego rozporządzenia w życie opracowała Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie wzór uproszczonej księgi handlowej, który pismem Ministerstwa Skarbu z 10 września 1932 r. U. D. V 38348/4/32 został uznany za odpowiadający przepisom wspomnianego rozporządzenia. Wzór ten, jakkolwiek aprobowany przez Ministerstwo Skarbu, przedstawia moim zdaniem, wielką niedogodność pod względem praktycznym w tym kierunku, że niepotrzebnie połączono konto towarów z kontem kosztów ogólnych. Skutkiem tego połączenia zaciemnia się zupełnie obrót transakcyj towarowych i powoduje konieczność wyszukiwania w rubrykach „Kupno towarów” z końcem każdego miesiąca za cały ubiegły miesiąc wszystkich kosztów ogólnych i dochodów z tytułu n. p. otrzymanych odsetek. Przy takim dodatkowym zestawianiu kosztów ogólnych, wymagającym dość czasu, mogą być ponadto popełniane omyłki n. p. przez zaliczanie do nich także kosztów, ściśle związanych z kupnem towaru jak przewóz i inne. — Przejrzystość i praktyczność księgi znacznieby zyskała przez wprowadzenie dalszego konta „Koszty ogólne i ich zmniejszenia”, które wykazywałoby odrazu przez wysaldowanie koszty netto, a konto towarów skutkiem tego wyeliminowania kosztów wykazywałoby z końcem roku — po uwzględnieniu remanentu towarów — zysk na towarach.

Uważam również za wskazane podzielenie konta „Sprzedaż towarów” na 2 lub 3 rubryki dla obrotów towarowych podlegających różnym stawkom podatkowym, co znów usunęłoby konieczność czynienia z końcem każdego miesiąca osobnych wyciągów dla sprzedanych towarów w zależności od stawki podatkowej.

Wyłuszczone powyżej zmiany są pożądane, ponieważ uproszczona księga handlowa spełni swoje zadanie tylko wtedy, o ile będzie ją mogła prowadzić bez trudności nawet osoba, nie znająca zasad księgowości kupieckiej i o ile nie będzie wymagała wielkiej pracy tak przy księgowaniach bieżących jak przy zamknięciu.

Autor broszury podał zasady i wskazówki dotyczące prowadzenia uproszczonej księgi handlowej według wzoru Izby, ilustrując je księgowaniami licznych przykładów praktycznych. „Skorowidz zapisów”, umieszczony na końcu broszury, ułatwia wydatnie orjentację w poszczególnych wypadkach księgowania. — Ze względu na konieczność jak najdalej idących ułatwień należało pominąć tworzenie w inwentarzu funduszu amortyzacyjnego a przeprowadzać odpisy metodą bezpośrednią.

Praktyka dopiero wykaże, czy zastosowanie w drobnych przedsiębiorstwach uproszczonej księgi handlowej według wzoru Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie nie będzie nastroczało wielkich trudności — jeżeli nie, będzie to zasługą p. Iwaszkiewicza, który w sposób jasny i dostępny dla każdego poucza, jak należy tej księgę używać. *prof.* W. Skalski (Poznań).

- Bartkiewicz Miecz.: Podręcznik niezbędny dla osób pragnących samodzielnie prowadzić najnowsze uproszczone księgi handlowe. Poznań 1932, str. 24.
Dobrodziej A.: Księgowość uproszczona. Zawiera objaśnienia i wzór uproszczonej księgi handl., zatwierdzonej przez Min. Skarbu. Łódź 1033, str. 22.
Kocot S. Prof.: Nauka o handlu. Warszawa 1932, str. 16.
Lipiński S. Prof.: Teoria rachunkowości podwójnej. Warszawa 1932, str. 16.
Lulek T. Dr. Prof.: Zasady nauczania rachunkowości. Kraków 1932, str. 134.
Polankiewicz St.: Komentarz do przepisów w przedmiocie prowadzenia rachunkowości i kasowości w urzędach administracji lasów państwowych. Wilno 1932, str. 198.
Nawrocki B.: Inż.: Wzorowa metoda ustalania kosztów własnych na tle referatów i rozpraw V. Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji. Warszawa, Wydawnictwo „Ligi Pracy” Nr. 67, 1932, str. 60.
Szewczyk W.: Analiza bilansów w zastosowaniu do potrzeb banku. Warszawa 1932, str. 32.

Czasopismo: Baliński W.: Organizacja stowarzyszeń społecznych (Przegląd Organizacji, zeszyt 3. 1933). — Tenże: Protokół ekspertyzy (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 3. 1933). — Barliński K.: Uwagi o nowoczesnym systemie układania instrukcji biurowych (Przegląd Organizacji, zeszyt 3. 1933). — Czerwiński J.: Rozporządzenie o ekspertach księgowych we Francji (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 2. 1933). — Heidrich A. Z.: Uwagi o sprawozdawczości buchalteryjnej (Przegląd Organizacji, zeszyt 2. 1933). — Karmowski A.: Kto jest obowiązany do prowadzenia ksiąg handlowych (Kupiec — • Świat Kupiecki, Nr. Nr. 1, 2. 1933). — Kasiński M.: Zasadnicze pojęcia z zakresu studjum rysunku (Przegląd Organizacji, zeszyt 2. 1933). — Tenże: Diagramograf. Studjum użyteczności i zastosowania (Przegląd Organizacji, zeszyt 3. 1933). — Konieczny F. Dr.: Ochrona zawodu i tytułu księgowego (Czasopismo Księgowych w Polsce, zeszyt 2. 1933). — Łopuszyński M.,

Inż.: Kontrola kosztów własnych i zarządzanie na podstawie budżetu w przedsiębiorstwie budowlanem (Przegląd Organizacji, zeszyt 2. 1933). — M. A.: Oszczędność i racjonalizacja (Przegląd Organizacji, zeszyt 2. 1933). — Nawrocki B., Inż.: Budżet jako podstawa określania i kontroli kredytów udzielanych przez banki na tle referatów V-go Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji (Przegląd Organizacji, zeszyty 2 i 3. 1933). — Razowski L.: Bilans jako podstawa udzielenia kredytu (Bank, zeszyt 2. 1933). — Szyller J. A.: Izby przemysłowo-handlowe, a księgi handlowe (Buchalter Polski, Nr. 1. 1933). — Scheffs M.: Zdolność kredytowa czytana z bilansu (Gazeta Bankowa Nr. Nr. 5 i 6. 1933). — Seifert T. Dr.: Obliczenie bankowe i kupieckie (Buchalter Polski, Nr. 2. 1933). — Tomanek F. Dr.: Wartość wychowawcza rachunkowości (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 3. 1933). — Wojnarowicz S. Inż.: Przykład premjowania pracy biurowej (Przegląd Organizacji, zesz. 2. 1933). — Zalewski A.: Organizacja kontroli i podziału kosztów robocizny w średnim zakładzie przemysłowym (Przegląd Organizacji, zeszyt 3. 1933).

Bonneville J., and Dewey L. E.: Organizing and financing business. New York, Prentice-Hall, 1932, str. 468.

Casson H. N.: How foremen can reduce costs. London, Efficiency Magazine, 1932, str. 321.

Millis C. T.: Education for trades and industries. A historical survey. London, Arnold, 1932, str. 164.

Neal L.: Retailing and the public. London, Allen & Unwin, 1932, str. 207.

Willismore A. W.: Business budgets and budgetary control. London, Pitman, 1932, str. 241.

Die sozialen Auswirkungen der Rationalisierung. Einführende Studien. Berlin, Int. Arbeitsamt. Genf, Zweigamt Berlin, 1932, str. VII + 416.

VII.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Jenner Władysław: Ekonomika ruchu spółdzielczego. Lwów, Sgł. Dom Książki Polskiej, 1932, str. V + 2 nlb. + 198. Biblioteka Polskiego Tow. Ekonomicznego we Lwowie. T. 1.

Kształcenie i wychowanie spółdzielcze w Polsce. Warszawa, Wyd. Spółdz. Instyt. Nauk. Biblioteka Spółdz. Nr. 23, 1932, str. 94. Praca zbiorowa.

Statystyka spółdzielni za 1930 rok. Warszawa 1933, str. XIII + 164.

Statystyka spółdzielni wojskowych za rok 1931. Warszawa 1932. Nakł. Zw. Rew. Spółdzielni Wojskowych, str. 55.

Czasopisma: Baron N.: Doświadczenia brytyjskie spółdzielczości spożywców (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 3. 1933). — Caro L.: Reformy gospodarcze i społeczne faszystwu (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 3. 1933). — C. A.: Czy potrzeba nam reorganizacji (Poradnik Spółdzielni, Nr. 1. 1933). — Chmielewski Z.: Twórczość społeczna (Spółdzielczy Przegląd

Naukowy, zeszyt 3. 1933). — I h n a t o w i c z Z.: Podłoże narodowe i ekonomiczne polskiej spółdzielczości rolniczej (Gazeta Rolnicza, Nr. Nr. 8 i 9. 1933). — K o ł o d z i e j s k i H. Dr.: Automatyzm czy planowa gospodarka (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 2. 1933). — K u r n a t o w s k i J.: Odporność kooperacji (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 2. 1933). — P. S. Pomoc państwowa dla spółdzielczości w Niemczech (Poradnik Spółdzielni, Nr. 1. 1933). R a d l i Ń s k i H.: Przygotowanie pracowników społecznych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 3. 1933). — S. H.: Zagadnienie rzemieślniczych spółdzielni kredytowych (Poradnik Spółdzielni, Nr. 7. 1933). — S z m y d t J.: Na marginesie obrad Państwowej Rady Spółdzielczej (Poradnik Spółdzielni, Nr. 3. 1933). T o t o m i a n t z V.: Mistycyzm spółdzielczości (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 2. 1933). — W i ś n i e w s k i J.: Przyczynek do badań statystycznych nad spółdzielniami spożywców (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 3. 1933). — W. A.: Prawo o stowarzyszeniach a spółdzielnie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 6. 1933). — Z a l e w s k i E.: Przyczynek do dyskusji na temat „Spółdzielczość a państwo” (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 2. 1933). — Spółdzielczość kredytowa w Chinach (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 3. 1933). — Spółdzielczość rolnicza w kolonjach francuskich (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 3. 1933).

VIII.

VARIA.

G a l i c z Jan Dr.: Ks. Ignacy Świeży, jego życie i działalność. Cieszyn, 1933.

Nazwisko Ks. Świeżego nie będzie we wszystkich dzielnicach znane pokoleniu młodszemu. Wiąże się to z faktem wspomnianym przez autora, że „mimo wybitnego stanowiska, jakie jako poseł sejmowy i parlamentarny, przytem członek Wydziału Krajowego w społeczeństwie śląskiem zajmował, cechowała go za życia nadzwyczajna skromność”. Na przestrzeni trzydziestu lat (1870—1900) należał do decydujących czynników w ruchu narodowym ziemi cieszyńskiej. Dlatego też praca zasłużonego i cenionego dyrektora Dra Galicza, stanowi nie tylko życiorys działacza, ale skrót i rzut oka na całą historję tego pięknego i ciekwego: ruchu narodowego, który wiódł od roku 1848 nieświadomiony naród do Macierzy.

Obok zapisków osobistych znajdujemy rozdziały takie jak: rzut oka na ówczesne stosunki polityczne i narodowe na Śląsku, działalność sejmowa polskich posłów w sejmie w Opawie i w parlamencie w Wiedniu, działalność wielu organizacji w kraju; słowem omówienie szeregu problemów stanowiących jedną z pięknych kart naszej przeszłości.

Książka winna się znaleźć w rękach wszystkich, którzy interesują się Cieszyńskiem, jego dziejami i ludem.

Poseł Dr. Włodzimierz Dąbrowski.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. Teoria, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.

Bigo Tadeusz, Dr.: Z ustrojowych zagadnień samorządu. Lwów, Wydawnictwo Instytutu Administracyjnego Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1933, str. 31.

W broszurze tej omówiony jest wpływ prawa o ustroju władz administracji ogólnej i o postępowaniu administracyjnym na samorząd terytorjalny. Autor rozważa w niej następujące pytania: jakie zmiany wprowadziło to prawo w ustroju samorządowym i jakie znaczenie mają te zmiany dla ewolucji samorządu terytorjalnego w Polsce. Rozważania autora odbywają się na tle rozp. Prez. R. P. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej (w skróceniu: dekret A. O.) i rozporządzenia Prezydenta R. P. o postępowaniu administracyjnym (skrót: dekret P. A.).

Przy rozważaniu stosunku powyższych dekretów do samorządu autor wychodzi z założenia, że ustawa o pełnomocnictwach z 2. 8. 1926 r. (Dz. U. poz. 443) ograniczyła Prezydenta tylko w możności normowania spraw samorządowych normowanych zwykle ustawami o ustroju samorządu. Do tych spraw należą bezspornie: 1. zakres działania, 2. organizacja terytorjalna, 3. członkostwo i charakter korporacyjny ustroju, 4. ustrój organów, 5. stosunek do Państwa. Sprawy te mają na celu ochronę wolności samorządu. Stąd wniosek „że tylko te przepisy dekretu będą niezgodne z ustawem upoważnieniem, które ograniczają tą wolność” . . . Jeśli zaś domenę samorządu rozszerzają, nie wykraczają poza pełnomocnictwa" (str. 6-ta).

Nieograniczanie samorządu — oto myśl która była „ratio legis" zakazu z art. 2 cyt. ustawy — ta zasada jest wskaźnikiem interpretacyjnym dla autora.

Ponieważ żaden z przepisów omawianych dekretów nie odnosi się ani pośrednio, ani bezpośrednio do członkostwa, ani do ustroju korporacyjnego związków samorządowych, autor zajmuje się trzema pozostałymi problemami: z a k r e s e m d z i a ł a n i a

związków samorządowych (własnym), organizacją terytorjalną i stosunkiem do Państwa to jest nadzorem.

O ile chodzi o zakres działania samorządu, autor dochodzi do wniosku, że dekret A. O. tego zakresu nie uszczupla; nie naruszyły sfery zakresu działania samorządu i inne dekrety.

Z uwagi na art. 2 ustawy z 12. 8. 1926 autor podaje w wątpliwość moc obowiązującą postanowienia art. 104 dekretu A. O. bo ono rozszerza zakres uprawnień władz rządowych w stosunku do organizacji terytorjalnej samorządu.

W zakresie nadzoru nad samorządem autor domaga się w przyszłej kodyfikacji prawa ustroju o samorządzie jasnej i wyczerpującej kodyfikacji przepisów o nadzorze nad samorządem, „bo fragmentaryczne załatwienie sprawy w nowej ustawie samorządowej pomnoży tylko istniejące wątpliwości, nowa ustawa winna usunąć, albo przynajmniej zredukować do minimum dzisiejszą problematykę tej sprawy”. Należy pogodzić się z poglądem autora: „że więcej swobody daje samorządowi nadzór bardziej rygorystyczny, jeśli ujęty jest w normy wyczerpujące i ściśle sprecyzowane, aniżeli nadzór mniej rygorystyczny, ale określony normami ogólnikowymi”.

Mówiąc o władzach nadzorczych na tle rozp. Prez. R. P. o zniesieniu T. W. S. we Lwowie, dekretu A. O. oraz pośrednio dekretu P. A., autor uważa, że przepisy te, przenoszące kompetencję w zakresie nadzoru nad samorządem z jednej władzy na inną, nie spowodowały rozszerzenia nadzoru, a zatem nie są sprzeczne z ustawą o pełnomocnictwach. — W ewolucji prawa o ustroju samorządu postanowienia dekretu A. O. oznaczają postęp, bo większość uprawnień nadzorczych oddają organom kolegialnym.

Wiele miejsca w swej pracy autor poświęca środkom nadzorczym. Przepisy o nadzorze, powołane w dekrecie P. A., dotyczą jednego z zagadnień normowanych ustawami samorządowymi. Według autora wbrew apodyktycznemu brzmieniu art. 1 dekretu P. A. staje się problematyczną moc obowiązującą w stosunku do samorządu — następujących postanowień: art. 99, 102, 101, 70, 93, 95.

W zakończeniu autor omawia sprawę nadzoru nad samorządem w projekcie rządowym o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego.

Omawiana broszura jest ciekawa, gdyż interpretuje w sposób przejrzysty przepisy, które zawsze nasuwały i nasuwają liczne wątpliwości przy ich praktycznym zastosowaniu w stosunku do samorządu. *R a d . m i n . P i o t r T y p i a k* (Warszawa).

Ajnenkiel E.: Walka o zdemokratyzowanie i spolszczenie łódzkiego samorządu w latach 1916—1917. Łódź, Magistrat, 34 str.

Brzozowski J.: Polityka gospodarcza miast polskich. Lwów 1931, str. 23.

Chmiel A.: Księgi radzieckie Kazimierskie 1369—1381 i 1385—1402. Kraków, Archiwum miejskie, 1933, str. 671.

Duch K.: Referat p. K. Ducha o samorządzie terytorjalnym. Warszawa, Prace Kom. Wonst. Sejmu R. P., 1933, str. 41.

Karpiniec J.: Ilość osad miejskich b. Galicji i podział ich na miasta i miasteczka. Lwów, Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1932, str. 37.

Kumaniecki K. Wł.: Zadania gospodarcze samorządu. Kraków, Wyższe Studium Handlowe, 1932, str. 10.

Leyberg W.: Planowanie regionalne a ustawodawstwo. Łódź, Magistrat, 1932, str. 16.

Rymar St.: Stronnictwo Narodowe wobec rządowego projektu ustawy samorządowej. Warszawa, Nakł. Str. Narodów., 1932, str. 7.

Pazdro Z.: Reforma samorządu. Lwów, nakład autora, 1932, str. 50.

Wnioski na sesję poznańskiego Sejmiku wojewódzkiego. Poznani, Starostwo Kraje, 1932, str. 170.

Czasopisma: D a l b o r Wł.: Jak się przedstawia kwestja gminy „zbiorowej” tam, gdzie jej dotychczas nie było (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 2—3, 1933). — Kresowiec: Postępowanie dyscyplinarne przeciw pracownikom gminnym w woj. centralnych i wschodnich (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 2—33, 1933). — B. F.: Reforma ustroju gminy jako rzeczywistość (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 4, 1933). — B. T.: Ostrożnie z obarczaniem gminy czynnościami (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 6, 1933). — Korwin-Piotrowski M.: Na progu nowej ery samorządu terytorjalnego (Pracownik Komunalny, Nr. 3, 1933). — Krasowski J.: Fałszywe alarmy (Pracownik Samorządowy, Nr. 4, 1933). — W - s k i: Z rozważań nad ustawą samorządową (Pracownik Samorządowy, Nr. 5, 1933). — J. A.: „Dostosowanie” uposażeń pracowników samorządowych a dodatek komunalny (Pracownik Samorządowy, Nr. 5, 1933). — Pacholczyk A.: Sprawy pracownicze na tle nowej ustawy samorządowej (Pracownik Samorządowy, Nr. 6, 1933). — Wotke A.: W sprawie ułaskawienia funkcjonariuszów samorządowych ukaranych dyscyplinarnie (Pracownik Samorządowy, Nr. 6, 1933). — Pacholczyk A.: Sprawy pracownicze na tle nowej ustawy

samorządowej (Pracownik Samorządowy, Nr. 7, 1933). — Ost A.: Walka o statuty emerytalne pracowników komunalnych (Pracownik Samorządowy Nr. 8, 1933). — Wesołowski B.: Z dziedziny prac nad usprawnieniem administracji publicznej (Pracownik Samorządowy, Nr. 9, 1933). — Galasiewicz C.: Psychoza kryzysu a samorząd (Samorząd, Nr. 8, 1933). — Dunin-Markiewicz E.: Samorząd powiatowy w projekcie rządowym ustawy samorządowej (Samorząd, Nr. 9, 1933). — Wójcik M.: Więcej kontroli wykonania (Samorząd, Nr. 10, 1933). — Korwin-Piotrowski M.: Jeszcze jeden drobny, lecz uciążliwy obowiązek (Samorząd, Nr. 12, 1933). — Jaroszyński M.: Refleksje z powodu nowej ustawy o ustroju samorządu (Samorząd, Nr. 13, 1933). — Jaroszyński M.: Reforma samorządu powiatowego (Samorząd, Nr. 15, 1933). — Dalbor W.: Zmiany w ustroju samorządu pow. w woj. poznańskim i pomorskim (Samorząd, Nr. 18, 1933). — Dalbor Wł.: Przejęcie czynności wójtostw przez gminy zbiorowe w woj. zach. i in. zmiany ustaw pruskich administracyjnych (Samorząd, Nr. 19, 1933). — Jaroszyński M.: Doniosłe zadanie (Samorząd, Nr. 20, 1933). — Wielopolski A.: O szkołę dla samorządowców (Samorząd, Nr. 20, 1933). — Strzelecki J.: Miasta w Polsce wykazujące spadek i największy przyrost ludności w okresie 1921—1931 (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1933). — Miłli R.: Rola samorządu terytorjalnego w organizacji robót publicznych w Niemczech (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1933). — Ważniejsze poprawki do rządowego proj. ust. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego, odnoszące się do miast (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1933). — Dalbor Wł.: Kompetencja organów kolejalnych w proj. ust. samorządowej (Samorząd Miejski, Nr. 4" 1933). — Gł.: Ustrój Nowego Yorku (Samorząd Miejski, Nr. 7, 1933). — Ustawa o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego (Samorząd Miejski, Nr. 8, 1933). — Dalbor Wł.: System biurowości w urzędach komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1933). — Krzeczkowski K.: Ubezpieczenie społeczne w polityce związków komunalnych (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932). — Projekt ustawy o ustroju Województwa Stołecznego i gminy m. st. Warszawy (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932). — Stawiński J.: Ustrój samorządu angielskiego po reformie z 1929 r. (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932).

Schneider G.: Die Rechtsstellung u. Verwaltung d. englischen Grossstädte. Leipzig, Noske, 1932, str. 733. 4 M.

Schübel K.: Die rechtliche Stellung d. Ortsvorstehers im würt. Gemeinde-recht. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 68. 2,40 M.

Harvard H.: The London County Council from within. London, Chapman & Hall, 19332, str. 449. 21 sh.

Russel B.: The principles of local government in England and their applications in India. London, Gordon & Gotch, 1931.

Thomas N. M.: What's the matter with New York. New York, Macmillan, 1932, str. 378. 2 \$.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

Gromski M.: Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Organizacja i prowadzenie. Warszawa, 1932, str. 80.

Na wstępie autor podaje tekst Deklaracji Genewskiej Praw Dziecka przyjętej przez Radę Generalną Międzynarodowego Związku Pomocy Dzieciom i streszczającej się w następującym postulatcie: Ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co ma najlepszego.

Śmiertelność niemowląt w Polsce jest bardzo wysoka w stosunku do cyfr państw zachodnio-europejskich. W miastach powyżej 100.000 mieszkańców obraca się w liczbach od 9,7—18,7 wypadków śmierci na 100 urodzeń, a w Niemczech wynosi ona 9,7%, w Anglii 7,6%. Instytucją mogącą się najlepiej przyczynić do obniżenia śmiertelności jest Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Na podstawie wykresów wykazuje autor wybitne obniżenie się śmiertelności niemowląt w miastach francuskich prowadzących Stację opieki nad matką i dzieckiem w stosunku do miast nie posiadających tych urządzeń. Zadanie Stacji jest otoczenie właściwą opieką lekarską i społeczną dziecka i jego matki; korzystać z niej powinny w pierwszej mierze sfery niezamożne. Działanie Stacji polega na zapobieganiu chorobom, na nadzorze nad dzieckiem zdrowym, nad jego prawidłowym rozwojem, żywieniem i pielęgowaniem. Lecznictwo nie leży w zakresie działania Stacji. Ażeby zaspokoić choćby 60% zapotrzebowania stacji w Polsce, powinno ich istnieć 800; przy tem podaje autor myśl urządzenia stacji wędrujących dla mało zaludnionych gmin wiejskich. Kreśląc bardzo szczegółowy program pracy autor podkreśla społeczne funkcje Stacji, która poza krzewicielem zdrowia i zasad higieny powinna być pośrednikiem między potrzebującą matką a temi instytucjami, które są powołane do niesienia jej pomocy; stąd konieczna dla personelu Stacji znajomość ustawodawstwa społecznego. Następnie autor podaje szczegółowy opis urządzenia stacji, wyczerpujące określenie funkcji całego personelu z załączeniem bardzo racjonalnych wzorów kart rejestracyjnych i sprawozdawczych.

Broszura jest bardzo aktualną, ponieważ akcja opieki otwartej nie jest w Polsce ujednoliconą; powinna się ona znaleźć nie tylko

na półkach lekarza-kierownika Stacji ale przede wszystkim w instytucjach czy urzędach, które organizują Stacje jak magistraty, wydziały powiatowe, kasy chorych oraz organizacje społeczne. Broszura jest nietylko obfitym źródłem wskazówek praktycznych ale przede wszystkim podkreśla społeczne znaczenie i zadanie Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem. *Dr. A. Hundtowa* (Poznań).

Albrecht A.: Prowadzenie rachunkowości w zakładach opiekuńczych na mocy rozp. Min. op. sp. z 25/11. 1930. Warszawa 1932, str. 16.

Bartoszewicz K.: Budownictwo inżynierskie na terenie miast. Lwów 1932, str. 19.

Buczyński I.: Ogródki działkowe dla mieszkańców miast. Łódź 1932.

Czarnecki Wł.: Zasady projektu zieleni w planie ogólnym m. Poznania. Poznań 1932.

Cerny V.: Wpływ władz publicznych na budowę wodociągów w Czechosłowacji. Warszawa, "Gas i woda", str. 12.

Elektrownia miejska w Płocku. Warszawa 1932.

Jakimiak B.: Nowa ustawa szpitalna o organizacji zarządu szpitali. Warszawa, „Zdrowie”, 1932, str. 19.

Mittelstaedt E.: Działalność oddziału szpitalnictwa wydziału zdrowotności publicznej magistratu m. Łodzi, za r. budż. 1931/32. Łódź, Magistrat, 1932, str. 16.

Piekarski L.: Zarys dziejów wodociągów miejskich w Polsce przedrozbiorowej. Warszawa, Magistrat, 1932, str. 42.

Rabczewski Wł.: Wodociągi i kanalizacja. Warszawa 1932, str. 15.

Rudolf Z.: Walka z zadymieniem miast. Kraków 1932, str. 9.

Sprawa wodociągu w Rzeszowie. Rzeszów, Magistrat, 1932, str. 22.

Wodniczko A.: Rezerwy zieleni w rozbudowie naszych miast ze szczególnym uwzględnieniem Poznania. Kraków 1932, str. 26.

Wojciechowski J.: Zaopatrywanie Warszawy w wodę. Warszawa, Przedsiębiorstwo wodociągów i kanalizacji m. stół. Warszawy, 1932, str. 11.

Wojnarowicz Inż.: Organizacja ściągania opłat w miejskim przedsiębiorstwie wodociągowo-kanalizacyjnym. Kraków 1932, str. 11.

Zasopisma: Małeckie J.: Uwagi o gazownictwie amerykańskim (Gaz i Woda, Nr. 3, 1933). — Zarębski Fr.: Zasady organizacyjne obrony przeciwpożarowej (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 4, 1933). — Użyteczność publiczna przedsiębiorstw komunalnych (Orędownik Samorządu, Nr. 7—8, 1933). — G o ł d m a n J.: Pracownicy samorządowi pow. służby zdrowia (Pracownik Komunalny, Nr. 1, 1933). — Zarębski Fr.: Zbiorowe ubezpieczenie ruchomości rolnych, jako oohro—xaa najstarszych warsztatów drobnych przed klęskami pożarów (Samorząd, Ni. 10-1933). — Branny Fr.: O właściwy stosunek do opieki społecznej (Samorząd

Nr. 11, 1933). — Andruszkiewicz R.: Możliwość osiągnięcia poważnych rezultatów w pracach pow. komisji lotniskowych (Samorząd, Nr. 13, 1933). — Bogusławski A.: Świetlice (Samorząd, Nr. 17, 1933). — Masłowski M.: Samorządy, drogi a bezrobocie (Samorząd, Nr. 17, 1933). — Gajewski M.: Fundusz pracy (Samorząd, Nr. 17, 1933). — Przeorski T.: Rola zakładów w administracji komunalnej i ich formy ustrojowe (Samorząd Miejski, Nr. 5, 1933). — Gajewski W.: Fundusz pracy (Samorząd, Nr. 19, 1933). — Rabczewski Wł.: Inwestycje wodociągowo-kanalizacyjne w miastach Polski a Liga Narodów (Samorząd Miejski, Nr. 5—10, 1933). — Kurowski L.: Zagadnienie dostaw i robót na rzecz skomercjalizowanych przedsiębiorstw publicznych (Samorząd Miejski, Nr. 10, 1933). — Branny Fr.: Organizacja administracji szkolnictwa powszechnego w Prusach (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932). — M. J.: Organizacja administracji szkolnictwa początkowego w Belgii (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932). — Stawiński I.: Organizacja szkolnictwa powszechnego w Anglii (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932). — Hube L.: Uruchomienie większych robót drogowych w związku z Funduszem pracy (Wiadomości Drogowe, Nr. 72, 1933). — Zawodźniński: Kilka słów do zagadnienia budowy dróg w Polsce (Wiadomości Drogowe, Nr. 72, 1933).

The Hospital almoner: Hospital social service in Great-Britain. London 1932, str. 85. 3 sh.

3. Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.

Czasopisma: Witkowski Z.: Obniżka stopy procentowej a polityka procentowa K. K. O. (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 3, 1933). — R. L.: Działalność K. K. O. w 1931 r. (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 4, 1933). — Ziemięcki Br.: Budżet zarządu m. Łodzi na 1933/34 r. (Dziennik Zarządu m. Łodzi, Nr. 3, 1933). — Kohlman K.: Projekty ewentl. zmian rozp. Prez. R. P. o komunalnych kasach oszczędności (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1933). — B. T.: Wymowa liczb (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 5, 1933). — M. Sz.: Działalność gminnych kas pożycz.-oszcz. na terenie woj. lubelskiego w 1930/31 (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 5, 1933). — Samorządowiec: Kilka uwag na temat działalności gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 6, 1933). — Witkowski W.: Centralizacja czy decentralizacja (Oszczędność, Nr. 7, 1933). — Pacholczyk A.: Kasowość i rachunkowość Związków komunalnych (Pracownik Samorządowy, Nr. 5, 1933). — Korwin-Piotrowski M.: Obniżenie kosztów admini-

stracji ogólnej (Pracownik Komunalny, Nr. 1, 1933). — Gotówkowe czy kredytowe wykonanie budżetu (Pracownik Komunalny, Nr. 2, 1933). — Roszko T.: Rachunkowość komunalna w świetle nowych przepisów (Pracownik Komunalny, Nr. 3, 1933). — Samorządowiec: Nowe projekty nowelizacji rozporządzenia o K. K. O. (Samorząd, Nr. 9, 1933). — Strzelecki J.: Finanse Rzeszy Niemieckiej, państw związkowych i gmin w 1927/28—1932/33 (Samorząd, Nr. 11, 1933). — Wójcik M.: Parę uwag o nowych przepisach budżetowych (Samorząd, Nr. 11, 1933). — A.: Daniny komunalne (Samorząd, Nr. 12, 1933). — Długokęcki J.: Gminne kasy poż. oszcz. w 1931 (Samorząd, Nr. 13, 1933). — Z.: Oszczędności w administracji komunalnej (Samorząd, Nr. 14, 16, 1933). — Pałkoń J.: Celowość oszczędności (Samorząd, Nr. 14, 1933). — M. Sz.: Gospodarka budżetowa pow. zw. kom. woj. lubelskiego w 1931/32 (Samorząd, Nr. 15, 1933). — Galasiewicz C.: Budżety na 1933/34 pow. zw. kom. woj. Nowogrodzkiego (Samorząd, Nr. 16, 1933). — Korwin-Piotrowski M.: Oszczędności w administracji komunalnej (Samorząd, Nr. 17, 1933). — Fr. Br.: Budżety gminne dla szkolnictwa powszechnego (Samorząd, Nr. 19, 1933). — Długokęcki J.: Potrzeba decyzji co do zaległych odsetek w gen. K. K. O. (Samorząd, Nr. 19, 1933). — Pałkoń J.: Zamknięcie ksiąg rachunkowych za 1932/33 w gminach wiejskich województw południowych (Samorząd, Nr. 20, 1933). — Porowski M.: Zmiana ustroju samorządu terytorjalnego a zatwierdzenie budżetów samorządowych (Samorząd Miejski, Nr. 4, 1933). — Zbrożyna St.: Konwersja długoterminowych pożyczek komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 5, 1933). — Porowski M.: Gospodarka miast w świetle budżetów miejskich na 1932/33 rok i wykonanie budżetów za ubiegłe lata (Samorząd Miejski, Nr. 6, 1932). — Rudziński St.: Na marginesie postanowień o egzekucji przeciwko zw. komunalnym (Samorząd Miejski, Nr. 6, 1933). — Pawlak Z.: Nowe rozporządzenie o budżetowości zw. komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 7, 1933). — Pawlak Z.: Na marginesie nowego rozporządzenia o kasowości i rachunkowości zw. komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1933). — M. J.: Nowe komunalne przepisy budżetowo-rachunkowe i rewizyjne w Prusach (Samorząd Terytorjalny, Nr. 3—4, 1932).

Assémat C. Essai sur les finances locales. Paris 1931, str. 192.

Lainville R.: Qu'est-ce que le budget communal, 2 éd. Paris, Sirey 1933, str. 29. 25 fr.

Lecarpentier G.: Les problèmes des finances locales en France. Paris, 1932. 20 fr. _____.

Bühler O. u. Most O.: Die Finanzlage d. Ruhrgebietsstädte unter d. Einwirkung d. Wirtschaftskrise u. d. Finanzausgleichs. T. I. Jena, Fischer, 1932, str. 93. 3,50 M.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

M i k l a s z e w s k i Stanisław: *Izby Rolnicze*. Warszawa 1933, str. 67.

Broszura składa się z trzech części. Pierwsza obejmuje omówienie przez Autora zarysu rozwoju samorządu rolniczego w Europie współczesnej. Krótkie i zwięzłe informacje dotyczą stosunków niemieckich, francuskich, belgijskich, włoskich, austriackich, węgierskich, rumuńskich, angielskich, szwedzkich i norweskich. P. Miklaszewski wysnuwa z tych urządzeń kilka wniosków: a) organizacja zawodowa rolnictwa wykazuje tendencję w kierunku syndykalizacji zawodowej, b) izby rolnicze stają się coraz bardziej korporacyjną organizacją zawodu rolniczego, c) występują jako coraz silniejszy środek decentralizacji administracji rolnej, d) przyczem zrzeszenia rolnicze dobrowolne nie wykazują naogół osłabienia i cofania się.

W części drugiej wykazuje Autor zmiany, jakie w prawie polskim o Izbach rolniczych z r. 1928 dokonała nowelizacja w drodze dekretu Prezydenta z dnia 27 października 1932 r.

Wreszcie w części trzeciej podany jest jednolity tekst prawa o Izbach rolniczych w formie obwieszczenia Min. Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 22 listopada 1932 r. (Dz. U. Nr. 2 z roku 1933 poz. 16). Praca p. Miklaszewskiego jest pożytecznym przewodnikiem w sprawach Izb rolniczych i z pewnością będzie przychylnie powitana przez zainteresowane koła. *I.C.*

Bloch J. i Kopankiewicz L.: *Ubezpieczenia prawników umysłowych*. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932/33. 10,— zł.

Caro L.: *Reformy społeczne i gospodarcze faszyzmu*. Warszawa 1933.

Wek A.: *Prawo człowieka pracy*. Warszawa, Światło, 1931, str. 35. 0,50 zł.

Grzybowski M.: *Program gospodarczy rzemiosła*. Warszawa, Rada Izb rzemieślniczych, 1933, str. 31. 0,50 zł.

Gliksmann J.: *Ubezpieczenie społeczne*. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 148. 6,— zł.

Grzybowski M.: *Zagadnienie współpracy samorządu gospodarczego w zakresie opiniodawczym z władzami rządowymi*. Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 18.

- Konopiński T.: Udział samorządu gospodarczego w administracji stosunków gospodarczych. Warszawa, Izba Przemysłowo-handlowa, 1932, str. 13.
- Łazowski J.: Linje rozwojowe ubezpieczeń społecznych. Warszawa 1933. s. 21.
- Miklaszewski St.: Ku dalszej organizacji samorządu gospodarczego w Polsce (referat na t. zj. sam. gosp. 1932). Warszawa 1933, str. 18.
- Sprawozdanie z czynności i obrad publicznych Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie za 1931 r. Kraków, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 409.
- Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. Lwów, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 246.
- Żmuda Z.: Prawa i przywileje prawników zatrudnionych i bezrobotnych etc. Warszawa, „Ostoja”, 1932, str. 32. 0,50 zł.

Czasopismu: Diamond Wl.: Nieporozumienie samorządu gospodarczego (Gospodarka Narodowa, Nr. 7, 1933). — Kijeński T.: Nieporozumienie z samorządem gospodarczym (Gospodarka Narodowa, Nr. 9, 1933). — Veinstock L.: Lewiatan otwiera paszczę (Myśl Pracownicza, Nr. 20, 1933). — Weinstock L.: Fatamorgana nowej ery ubezpieczeń (ex re proj. ust. scaleniowej) (Myśl Pracownicza, Nr. 21 i 22, 1933). — Zza kulis ustawy o ubezpieczeniu społecznem (Pracownik Samorządowy, Nr. 3, 1933). — Fenichel Z.: Stanowisko kierowników przedsiębiorstw w prawie robotniczym (w prawie pracy (Przegląd Prawa i Administracji, Kw. I, 1933). — Rawita-Gawroński Z.: Teoretyczne podstawy poglądów gospodarczych hitleryzmu (Przegląd Współczesny, Nr. 130, 1933). — Zdanowski A.: Najważniejsze zadanie w 1933 r. (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 1, 1933). — Dziewanowski K.: O stanowisku samorządu gospodarczego w sprawie komunalnej ordynacji wyborczej (Samorząd, Nr. 10, 1933). — Jaroszyński M.: Reprezentacja interesów gospodarczych w organach samorządu terytorjalnego (Samorząd, Nr. 10, 1933). — F. B.: W sprawie Izb Rolniczych (Samorząd, Nr. 12, 1933).

Brethe de la Gressaye J.: Le syndicalisme. L'organisation professionnelle et l'Etat. Paris, Sirey, 1931, str. 365. 36 fr.

Gurvitch G.: Le temps présent et l'idée du droit social. Paris, Vrin, 1931, str. 335. 40 fr.

Temple P.: L'état corporative fasciste (aux points de vue social et économique). Lyon, Bosc & Riou, 1932, str. 172.

Lorenz J.: Korporativer Aufbau. Ölten. Walter, 1932, str. 45. 1 fr. szw.

Gnidotti Fr.: Dalla democrazia alla corporazione. Pistoria, Arte della stampa, 1932, str. 199.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

- Die neue Gesellschaft. Veröff. d. Klagenfurter Soziologenrunde „Die neue Gesellschaft“. Verantw.: Philipp Bugelnig. Klagenfurt. Selbstverlag d. Soziolog. Sektion d. Österr. Leogesellschaft, Zweigverein, 1932, str. 126. 150 M.
- G i H i n John Lewis a. an.: Social problems. Rev. edit. New York, Century, 1932, str. 576. 3,75 \$.
- H a r t m a n n Karl J.: Soziologie. Breslau, Hirt, 1932. Jedermanns Bücherei. Aht. Sozialwiss. u. Wirtschaftswissenschaft. 2,85 M.
- M a r o n i e Alexander: Die Geschichtsphilosophie Auguste Comtes. Stuttgart, Cotta, 1932. (Forschungen z. Geschichts- u. Gesellschaftslehre. 6.), str. XII + 182. 6,80 M.
- M a r i c a George Em.: Emile Durkheim. Soziologie u. Soziologismus. (Sozialwissensch. Bausteine 6.). Jena, Fischer, 1932, str. VIII + 174.

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- K i r k p a t r i c k E. A.: The Sciences of Man in the Making. International library of psychology, philosophy and scientific Method. Kegan Paul, Trench, Trubner. London 1932, str. 396.

Konserwatywni w swych instytucjach i w swem słownictwie, anglicy jeszcze obecnie używają terminu „antropologja” w sensie, tak luźnym i ogólnym, że obejmują nim niemal wszelkie nauki o człowieku, mimo że rozrosły się te gałęzie nauk i usamodzielniały oddawna. Autor omawianej książki podejmuje próbę, którą sugeruje ten dawny sposób używania tego terminu. Nie wprowadzając samej jednoczącej nazwy, próbuje objąć w ramach jednej, względnie niewielkiej, książki dobytek badawczy wszystkich nauk ogólnych o człowieku.

Trudno zaprzeczyć, że usiłowanie to ambitne, a nawet wręcz ryzykowne. Niemniej, wielce pożyteczne. Człowiek współczesny łatwo gubi się w detalach nauk specjalnych, i rzadko syntetycznym rzutem oka ogarnia graniczące ze sobą tereny badania. To też wielką mu oddaje usługę, kto takie jednoczące wejrzenie mu ułatwia.

Autor tej książki wypełnia to niezmiernie trudne zadanie bardzo dobrze. Jak z tytułów innych jego dzieł sądzić można, jest on

ze swych badań psychologiem i socjologiem. Widoczna też jest wysoka kultura jego myśli. Pisze jasno i bardzo zwięźle, a treściwie.; Nie dziw więc, że każdy rozdział jego książki, coraz to innej poświęcony dyscyplinie, ma pojemność treści wprost zadziwiająca.

Zaczyna autor swój wykład od przedstawienia człowieka, jako mieszkańca ziemi, jako gatunku, związanego z inną nicią ewolucji. Rozpatruje dalej różnorodność ras ludzkich i kultur. W dalszych rozdziałach obrazuje wyniki fizjologii i higieny, eugeniki, ekonomiki, polityki, psychologii ogólnej, psychologii różnicowej, higieny psychicznej, psychologii społecznej, socjologii, pedagogiki, nauki o religii, etyki, i sztuki ogólnej życia.

Ujęcie przez autora zagadnień w dziedzinach tak różnych i wymagających tak odmiennego nastawienia jest zadziwiająco sprawne. Umie on wydzielić w każdej z tych dyscyplin to, co najistotniejsze, tak iż słuszność jego wywodów nie daje bynajmniej wrażenia niezupełności. Książka Kirkpatricka może tedy doskonale spełniać funkcję małej podręcznej encyklopedji tych nauk, których wyniki podaje w skrócie.

Oczywista, nie podobna żądać od autora przy tym stopniu stężenia wywodów, iżby dawał obraz metod, jakimi nauki o człowieku dochodzą do swoich wyników. Zagadnieniom metodologicznym poświęca tylko rozdział pierwszy swej książki. W innych tylko rzradka przedstawia, jaką drogą otrzymano wyniki, czyni to jednak zawsze bardzo interesująco. Choć więc sprawy metodologiczne pozostają tu na dalszym planie, widoczne jest ich zrozumienie trafne przez autora.

Dobrzeby było, gdyby ta pożyteczna a bezpretensjonalna książka znalazła przekładce na język polski.

Prof. Cz. Znamierowski (Poznań).

Bre ver John Marks: Education as guidance. New York, Macmillan, 1932. str. 677. 2,75 \$.

Dé va ud Eugène: La pédagogie scolaire en Russie soviétique. La doctrine. Paris, de Brouwer, 1932, str. IV + 224. 2,40 fr. szw.

Kilpatrick William Heard.: Education a. the social crisis. A proposed program. New-York, Liveright, 1932, str. 90. 1,25 f.

Hei man n Eduard: Sozialwissenschaft u. Wirklichkeit. 2. soziolog. Vortrage. Tübingen, Mohr, 1932, str. 66. 2,40 M.

Hegel nel centenario della sua morte. Pubbl. a cura della facoltà di filosofia dell' univ. cattolica del Sacro Cuore. Milano, Vitae pensiero, 1932, str. XV + 395. 25 Ir.

Webb Sidney a. Webb Beatrice: Methods of social study. London, Longmans, 1932, str. 259.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

Barker Ernest, Charakter narodowy i kształtujące go czynniki. Przełożyła Irena Pannenkowa. Nakład „Naszej Księgarni”.

Wybitne postacie nauki angielskiej mało są znane w Polsce, choćby miały bardzo mocną pozycję w swoim kraju. Mało znany jest też autor „Charakteru Narodowego”, choć osobowość to nieprzeciętna nawet na wysokiem płaskowzgórzu świata uniwersyteckiego w Cambridge. Historyk z zawodu i katedry, obejmuje swą wiedzą widnokręgi ogromne. Napisał wyczerpujące studjum o greckiej myśli politycznej, w którym głębokiej analizie poddał koncepcje Platona. Jasno i popularnie wyłożył w książeczkach Home University Library dzieje myśli politycznej angielskiej. Zabierał głos w różnych zagadnieniach aktualnych; pisał o wolności akademickiej i problemie ustrojowym, o znaczeniu wierzeń religijnych dla kształtowania się myśli politycznej, o zagadnieniu narodowości. Część tych prac i artykułów zebrał przed trzema laty w niezmiernie interesującej książce p. t. „Church, State and Study”.

Prace Barkera cechuje zasobna erudycja w dziedzinie historii, filozofii i nauk społecznych. Myśl jego jest jasna, badawczość ostrożna i skrupulatna, koncepcja twórcza dobrze oparta na faktach. Pisarzem fascynującym nie jest. Nie ma tej żywości i konkretności słowa, którą posiada wielu uczonych angielskich. Jeśli nie umiemy czarem słowa, to przecież zniewala swoją wielką powagą moralną, i szlachetnością postawy, która zarysowuje się w każdej jego książce, a w Charakterze Narodowym szczególnie tam, gdzie mówi o sytuacji obecnej świata. Ostatni rozdział tej książki może najbardziej plastycznie ukazuje jego oblicze duchowe.

Do zagadnienia, co kształtuje charakter narodowy, przystępuje autor z intencją socjologa, to znaczy chce wysledzić związki przyczynowe, które decydują o tem, że wogóle urabiają się w grupie wspólne cechy psychiczne. W badaniu tego problemu ogranicza swą podstawę faktyczną: jako historyk, operuje tu przedewszystkiem faktami, dotyczącemi Anglii. Jest to więc, dokładnie rzecz biorąc, studjum o charakterze narodowym angielskim, podjęte z ogólną intencją badawczą.

Dociekania, dotyczące charakteru narodowego, nie są nowe. Pisał o tem niejedyn historyk, szukając wytłumaczenia dziejów; niejedyn filozof odważał się na ten temat na spekulacje; i niejedyn literat zatrzymywał się na tej sprawie, by wypowiedzieć piękne aforyzmy dla potomności. Mimo to, niewielki jest dorobek prawd trwa-

łych w tej sferze dociekań. Złomy faktów są zbyt wielkie, by je mogła planowo rozkruszyć subtelna analiza pojęciowa; zdarzenia prą naprzód zbyt szeroką ławą, by mógł je rozdzielić i odosobnić planowy eksperyment. Pozostają tedy dociekania na płaszczyźnie domysłu, mniej więcej planowo ważącego w wyobraźni różne możliwe zestawienia faktów.

Nie odchyła się od tej przeciętnej metody badanie prof. Barkera. Pogląd autora na charakter instytucji prawa angielskiego, na rolę klimatu, zmieszania ras, wierzeń religijnych, nie jest czemś zupełnie nowem i oryginalnem. O znaczeniu klimatu traktował i Monteskiusz, i Taine, i Boutmy; o znaczeniu purytanizmu dla kształtowania się ustroju kapitalistyczno-przemysłowego rozwodzili się szeroko historycy rozwoju gospodarczego. Autor *Charakteru Narodowego* nie wprowadza w tych materjach koncepcyj nowych, lecz raczej koryguje widoczne nieostrożności spekulacyjne poprzedników, bądź przekreślając radykalnie pewne tezy, bądź wprowadzając dobrze na materiale dziełowym oparte zastrzeżenia i ograniczenia.

Książka prof. Barkera jest dziełem cennem i warta była przyswojenia tak ubogiej literaturze polskiej, jako systematyczne, uporządkowane, ujęcie całokształtu zagadnień, dotyczących aktualnej dziś bardzo sprawy narodu i narodowości. Jest to książka, jasnością swą popularyzująca te zagadnienia. Ale nie jest sugestywna i pociągająca. Zdaje się, że autor nie ma tych upodobań i nawyków intelektualnych, które niezbędne są do podjęcia zagadnień psychologii zbiorowej: nie ma mianowicie skłonności do subtelnych analiz psychologicznych, bez których nie można posunąć tu badań ku rozwiązaniom definitywnym. Bazą psychologiczną prof. Barkera jest głównie „Group Mind” MacDougall’a, dzieło bardziej niebezpieczne, niż pouczające: rozgrzesza bowiem naszą pokusę do tworzenia łatwych hipostaz w myśleniu o życiu grup społecznych.

Jeden ma niewątpliwy czar ta książka: postawy moralnej autorą. Głęboka powaga i humanitarność przenika widzenie, spraw ludzkich u autora, i jaskrawo kontrastuje z zapienionym profetyzmem nauki niemieckiej. Patriotyzm jego jest szlachetnem i bezinteresownem przywiązaniem do wysokich wartości życia i jego konkretnego środowiska; nie staje on na przeszkodzie, lecz harmonijnie się zespala z niemniej szlachetnie i niedoktrynersko rozumianym internacjonalizmem.

Należy się wdzięczność prawdziwa tłumaczce, że dała naszej młodzieży tak pouczającą lekturę przed jej dorocznerni „manewrami jesiennymi”.

Cz.

Znamierowski (Poznań).

- Ahlberg Alf.: Social psykologi. Massans och gruppens, nationens och klassens sällsliv. Stockholm, Tiden, 1932, str. 200. 3,50 kr.
- Beiträge zur Kulturgeographie. Zsgst. von Irmfried Siedentop. Gotha, Perthes, 1932, str. 138 in 4°. 10 M.
- Bossard James H. S. a. Sellin Thorsten: Prohibition. A national experiment. Philadelphia. Amer. Acad. of Polit. & Soc. Science, 1932, str. 269. 2 \$.
- Boverat Fernand: La crise des naissances, ses conséquences tragiques et ses remèdes. Paris, Alliance nat. pour l'accroissement de la popul. franc., 1932, str. 40 in 4".
- Eugenik u. Weltanschauung. Hrsg. von Günther Just. Berlin, Metzner, 1932, str. 195. 4,50 M.
- Fiorentino Adriano R.: Emigrazione transoceanica. Storia, statistica, politica, legislazione. Pref. di Giovanni Dettori. Roma, Usila, 1931, str. XIV + 239. 20 Ir.
- Fleure Herbert John: The geographical background of modern problems. New York, Longmans, 1932, str. 92. 0,75 \$.
- Hedler Adolf: Rassenkunde u. Rassenwahn. Wissenschaft, gegen Dilettantismus. Berlin, Dietz, 1932, str. 66. 0,75 M.
- Herrenbrück Alfred: Die Vega von Granada. Monographie einer südspan. Kulturlandschaft. Wuppertal-Elberfeld, Martini & Grützfien, 1932, str. 77 + 1 kt.
- Loewenberg Richard Detlev: Über den Selbstmord in Hamburg in den letzten fünfzig Jahren (1880-1930). Aus d. Psychiatr. Univ. Klinik u. Staatskrankenanstalt Hamburg-Friedrichsberg. Berlin, Schatz, 1932, str. 79. 4 M.
- Murphy Gardner a. Jensen Friedrich: Approaches to personality; some contemporary conceptions used in psychology a. psychiatry. Supplement by John Levy. New York, Coward-Mac Cann, 1932, str. 442. 3,75 %
- Radin Paul: Social anthropology. London, Mac Graw-Hill, 1932, str. 444.
- Rees Wilhelm: Das bergische Land als Lebensraum. Gestaltwandel einer Landschaft. Remscheid, Bergisches Ahendbl. 1932, str. 99. 1 M.
- Reich Wilhelm: Der Einbruch d. Sexualmoral. Zur Geschichte d. sexuellen Ökonomie. Berlin, Verlag f. Sexualpolitik, 1932, str. XVI + 137. 3,75 M.
- Rudríguez Carballeiro Hildegard: Malthusianismo y neo-malthusianismo. El control de la natalidad. Granada, Morata, 1932, str. 274.

IV.

Życie społeczne.

- Arripe Pierre-Joseph: Des sociétés indigènes de prévoyance, de secours et de prêts mutuels d'Algérie. Ce qu'elles sont. Ce qu'elles doivent être. Alger, Gaudet. 1930. str. 224.

- Badayew A.: The Bolsheviks in the Tsarist Duma. With an article by Lenin on the work a. trial of the Bolshevik group in the Duma. Introd. by Em. Yaroslavsky. New York. Intern. Publishers, 1932, str. 265. 2,25 \$.
- Bailey S. H.: The framework of international society. London, Longmans, 1932, str. 91. 1 szlg.
- Banse Ewald: Raum u. Volk im Weltkriege. Gedanken über eine nationale Wehrlehre. Oldenburg, Stalling, 1932, str. 424 + 11 kt. 4,80 M.
- Beazley Raymond Sir: The road to ruin in Europe, 1890—1914. London, Dent, 1932, str. 128.
- Benn Gottfried: Nach dem Nihilismus. Berlin, Kiepenheuer, 1932, str. 163. 4,25 M.
- Beri Emanuel: La politique et les partis. Paris, Rieder, 1932. Collection Europe 13, str. 233. 15 fr.
- Beri Heinrich: Der Kampf gegen das rote Berlin oder Berlin, eine Unterwelts-Residenz. Karlsruhe, Kairos Verl., 1932, str. 156. 4 M.
- Böttcher Alfred: Das Scheinglück der Technik. Weimar, Böhlau, 1932, str. VII + 117. 2,50 M.
- Büchner Joseph: Kampf gegen Provokationen u. Spitzelei. (Bücherei d. Parteiarbeiters. 5.). Hamburg, Altona, Hoym, 1932, str. 79. 0,20 M.
- Butler Nicholas Murray: Boycotts a. peace. A report by the Committee on economic sanctions. Ed. by Evans Clark. New-York, London, Harper, 1932, str. XX + 381.
- Cable W. Arthur: A program of speech education in a democracy. Boston, Expression Co., 1932, str. 600. 4,50 \$.
- Mac Cartan Patrick: With de Valera in America. New York, Brentano, 1932, str. 298. 3 \$.
- Clarke C. P. S.: The Oxford movement a. after. London, Mowbray, 1932, str. 316.
- Craven Wesley Frank: Dissolution of the Virginia Company. The failure of a colonial experiment. New York, Oxford, 1932, str. 375. 3 \$.
- Das Taraknath: Indien in der Weltpolitik. Autor. Übersetzung von Paul Fohr. Eingel. v. Karl Haushofer u. Robert Marss Lovett. München, Callwey, 1932, str. 266 + 1 kt. 4,80 M.
- Díaz-González José Joaquín: Tú eres esclavo. La esclavitud en la antigüedad. Barcelona, Araluce, 1932, str. 298.
- Ennesch Carmen: Au-dessus du ressentiment franco-allemand. L'accord franco-allemand. Préf. du Comte Sforza. Bruxelles, Eglantine, 1932, str. 118 (Cahiers de l'Eglantine, 12).
- Ergebnisse der schweizerischen Sozialstatistik, abgeschlossen Ende 1931. Veröff. vom Bundesamt f. Industrie, Gewerbe u. Arbeit. Bern, 1932. str. X + 215 in 4°. 5 fr. BZW.
- Scholliger Emile: L'Anschluss de l'Autriche à l'Allemagne. Lyon, 1930, str. 294. (Lyon Diss.).

- Foerster Friedrich, Wilhelm: Weltkrise u. Seelenkrise. (Zeitbücher 1.). Berlin-Baumschulenweg, Zeitbücher-Verlag, 1932. str. 117. 2,50 M.
- Foreman Grant: Indian removal. The emigration of the five civilized tribes of Indians. Norman, Okla. Univ. of Okla. Pr., 1932, str. 415. 4 \$.
- Frank Glenn: Thunder a. dawn; the outlook for western civilization with special reference to the United States. New York, Macmillan, 1932, str. 417. 3,50 \$.
- Giese Fritz: Philosophie der Arbeit. (Handb. d. Arbeitswissensch. 10.). Halle. Marhold, 1932, str. 328 in 4°. 11,90 M.
- Graham Frank Dunstone: The abolition of unemployment. Princeton. New York, Princeton, 1932, str. 107. 2 \$.
- Guidotti Franco: Dalla deniocrrazia alla corporazione. Pistoria, Arte della stampa, 1932, str. 199.
- Ham Ernst: Die Städtegründungen der Herzöge von Zähringen in Südwest-Deutschland. Freiburg, Urban-Verlag, 1932, str. XI + 144. Veröff. d. alemman. Inst. Freiburg in Br. 1. 6 M.
- Hatch D. Spencer: Up from poverty in rural India. New York, Oxford, 1932, str. 225. 1,25 \$.
- Haward Harry Sir: The London County Council from within. Forty years official recollections. London, Chapman & Hall, 1932, str. 449. 21 szlg.
- Heiden Konrad: Geschichte des Nationalsozialismus. Die Karriere einer Idee. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 296. 4,80 M.
- Hesse Kurt: Persönlichkeit u. Masse im Zukunftskrieg. Eine Diskussion jüngerer Offiziere über d. Krieg und seine psychologischen Probleme. Berlin, Mitler, 1932, str. 69. 2,80 M.
- Ichok G.: Le travail des malades et des infirmes. Paris, Rivière, 1931, str. 317.
- An inquiry into the health, nutritional a. social conditions in Puerto Rico as they may affect children. New York, American, Child Health assa, 1931, str. 170.
- Junghann Otto: National minorities in Europe. New York, Covici & Friede, 1932, str. 121. 1,50 \$.
- Kaiser Karl: Napoleon III. und der polnische Aufstand von 1863. Beitrag z. Geschichte der öffentlichen Meinung in Frankreich. Berlin-Charlottenburg, Gebr. Hoffmann, 1932, str. XVI + 164. 2,80 M.
- Kawakami K. K.: Japan spricht! Der chinesisch-japanische Konflikt. Mit einer Einf. von Tsuyoshi Inukai. Autor. Übers. von Else Baronin Werkmann. Wien, Braumüller, 1932, str. X + 175. 5 M.
- Mac Kinney Theophilus Elisha: Higher education among Negroes. Charlotte, N. C., Johnson C. Smith Univ., 1932, str. 124. 0,50 \$.
- Kohn Hans: Der Nationalismus in der Sowjetunion. Frankfurt a. M., Societäts-Verlag, 1932, str. 150. 2,70 M.

- Lefranc Georges, Boivin Pierre et Deixonne Maurice, *Révolution constructive*. Paris, Valois, 1932, str. 240.
- Leichter Otto: *Ende des demokratischen Sozialismus? Ein offenes Wort über d. dt. Lehren*. Wien, Wiener Volksbuchh., 1932, str. 38. 0,50 M.
- Lietz Heinz: *Die Stellung der politischen Parteien zu der Konzentrationsbewegung in der deutschen Wirtschaft*. Leipzig, Frommhold & Wendler, 1932, str. 114.
- Lippmann Walter: *Interpretations, 1931—1933*. Ed. by Allan Nevins. New York, Macmillan, 1932, str. 372. (2,50 \$).
- Lockhart R. H. Bruce: *Memoirs of a british agent. The author's early life in many lands of his official mission to Moscow in 1918*. London, Putnam, 1932, str. 355. (9 szlg).
- Lorenz Jacob: *Korporativer Aufbau. Gedanken u. Anregungen*. Hrsg. vom Schweizer. Studentenverein. (Aus Wissenschaft u. Leben. 3). Otten, Waller, 1932, str. IV + 48. (1 fr szw).
- Merriam Charles Edward: *The making of citizens. A comparative study of methods of civic training*. Chicago, Illinois, Univ. of Chicago Pr. 1931, str. XVI + 371. (3 \$).
- Mertz v.: *Der Führerwille in Entstehung u. Durchführung, erl an d. Vorgängen beim gemeinsamen Oberbefehl in d. Reichslanden August - September 1914*. Oldenburg, Stalling, 1932, str. 206. (5,50 mk).
- Monts Anton Graf: *Erinnerungen u. Gedanken des Botschafters Anton Graf Monts*. Hrsgb. von K. Friedrich Nowak u. Friedr. Thimme. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1932, str. 606. (14,50 mk).
- Morer P.: *La crise morale du parlementarisme. Un remède: la non réaligibilité temporaire des députés*. Montpellier, Causse, Graille & Castelnau, 1930, str. 152.
- Nitti Francesco: *La democrazia*. T. 1, 2. Trad. de F. Amela y Vives. Madrid, Aguilar, 1932, str. 462 + 565.
- Neff Alfred: *Das Führerproblem in der Wirtschaft analysiert an Hand der Literatur über Wirtschaftsführer*. (Alfred Krupp u. Hugo Stinnes). Bretten, Leitz, 1932, str. 160.
- Norton Thomas L.: *Trade-union policies in the Massachusetts shoe industry, 1919—1929*. New York, Columbia Univ. Pr., 1932, str. 377. (5 \$).
- Pjatkickij Ossip: *Die Bolschewisierung d. kommunistischen Parteien der kapitalistischen Länder durch Überwindung der sozialdemokratischen Traditionen*. (Bücherei d. Parteiarbeiters 6). Hamburg—Altona, Hoym, 1932, str. 53. (0,20 mk).
- Pozner Vladimir: *Ij. R. S. S. Presentation de Luc Durtain*. Paris, Crès, 1931, str. 257. (25 fr).
- Prévost Jean: *Histoire de France depuis la guerre*. Paris, Rieder, 1932, str. 371. (15 fr).

- Osthold Paul: Die Schuld der Sozialdemokratie. Die Zerstörung von Staat u. Wirtschaft durch d. Marxismus. Berlin, Verlag f. Zeitkritik, 1932, str. 261. (3,80 rak).
- Quigley Harold Scott: Japanese government a. politics. An introductory study. New York, Century, 1932. str. 454. (3,75 \$).
- Reid Helen Dwight: International servitudes in law a. practice. Chicago, Univ. of Chic. Pr. 1932, str. 276. (3 \$).
- Ritter Walter: Mit Adolf Hitler durch Kampf zum Sieg. 100 Bilder aus d. nationalsozialist. Bewegung mit einem Vorw. u. erl. Text zu den Bildern. Leipzig, Verlag „Nationale Front“, 1932, str. 47 in 4“. (1 mk).
- Rutten G. Ci La doctrine sociale de l'église résumée dans les encycliques Rerum novarum et Quadragesimo anno. Liège, Pensée catholique, 1932, str. 408. (21 fr).
- Selirempf Claus: Diktatur d. Tatsachen. Wohin sie Deutschlands Volk u. Wirtschaft führt. Berlin, S. Fischer, 1932, str. 199. (3,50 mk).
- Sempell Charlotte: England u. Preussen in der Schleswig-Holsteinischen Frage. Berlin, Ehering, 1932, str. 98. (4 mk).
- Silber J. C: The invisible weapons. Forew. by E. Gleichen. London, Hutchison, 1932, str. 288.
- Snedden Devid Samuel: Educations for political citizenship. A critical analysis of certain unsolved problems of school educations toward superior membership in democratic political societies. New York: Teachers Coll. Columbia Univ., 1932, str. 205. (2,50 \$).
- Sorel Giorgio: L'Europa sotto la tormenta. Con pref. e a cura di Mario Missiroli. Milano, Corbaccio, 1932, str. 64 + 289. (15 l).
- Soule George Henry: A planned society. New York, Macmillan, 1932, str. 304. 2,50 \$).
- Die sozialen Auswirkungen der Rationalisierung. Einführende Studien. Genf, Int. Arbeitsamt, 1932, str. VII + 416. (10 fr szw).
- Spranger Eduard: Volk, Staat, Erziehung. Gesammelte Reden u. Aufsätze. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932, str. V + 217. (4 mk).
- Stolz Otto: Die Ausbreitung des Deutschtums in Südtirol im Lichte d. Urkunden. Hrsgb. von d. Institut f. Sozialforschung in d. Alpenländern an d. Univ. Innsbruck. Bd. III. T. 2. Die Austreibung d. Deutschtums im Gebiete von Bozen ti. Meran. München, Oldenbourg, 1932, str. IX + 336 in 4“. (12,50 mk).
- Stein Leonard: Zionism. London, Paul, 1932, str. 206.
- The new survey of London life a. labour. Vol. III. Survey of social conditions. 1, The eastern area. London: King, 1932.
- Sutton Oley Ord: World tragedies, religious, political, domestic. Charleston, W. Va., Hord. Hiserman-Brodlag Co., 1932, str. 486. (3 \$).

- Teschner Hellmut: Die Daily-Telegraph Affäre vom November 1908 in der Beurteilung der öffentlichen Meinung. Ohlau in Schi., Eschenhagen, 1931, str. IX. + 77.
- Thiele Ernst Otto: Polen greift an. Breslau, Korn, 1932, str. 87. (75 illustr.). (3,80 mk).
- Thomas Norman Mattoon a. Blanshard Paul: What's the matter with New York. A national problem. New York, Macmillan, 1932, str. 378. (2,— \$).
- Trotzki Léon: La révolution permanente. Paris, Rieder, 1932, str. 355. (20 fr).
- Vergeade Gabriel: Les conséquences sociales de la rationalisation économique et la classe ouvrière française. Paris, Mizeret, Rinqueberck & Rouvière, 1930, str. 189.
- Vercesi Ernesto: Chiesa e Stato nella storia. Milano, Athena, 1931, str. 232. (8 - Ir).
- Viereck George Sylvester: The strangest friendship in history. Woodrow Wilson a. Colonel House. New York, Liveright, 1932, str. 389. (3,— \$).
- Walther Eginhard: Die Arbeitergewerkschaften in Lettland. Riga, Ussleber, 1932, str. 50 in 4°. (1,60 mk).
- Watjen Hermann: Aus der Frühzeit des Nordatlantik Verkehrs. Stud. z. Geschichte d. dt. Schifffahrt u. dt. Auswanderung nach d. Vereinigten Staaten bis z. Ende d. amerik. Bürger-Krieges. Leipzig, Meiner, 1932, str. XX + 219 + 8 tb. (6,50 mk).
- Weidner Otto: Der Grundsatz d. Gewaltenteilung u. die Weimarer Verfassung. Breslau, Marcus, 1932, str. VII + 196. (10 mk).
- Weissauer Ludwig: Schicksal des deutschen Nationalismus. Berlin, Te11-Verlag, 1932, str. 103. (3,40 mk).
- Werneke Heinrich: Der Friedensgedanke in den französischen Schulbüchern. Lesestücke u. Gedichte in Übers. Kehl (Baden): Wernecke 1932, str. 64. (0,60 mk).
- Westarp Kuno Graf: Am Grabe der Parteiherrschaft. Bilanz d. dt. Parlamentarismus von 1918—1932. Berlin, Stilke, 1932, str. 132. (1,50 mk).
- Winnig August: Der weite Weg. Hamburg, Hanseat. Verlagsanstalt, 1932, str. 447. (5,80 mk).
- Wys Roger de: L'Allemagne et la paix. Documents de 15 années. Préf. de Wickham Steed. Genève, Georg, 1932, str. IV + 270 — 2 tbl. (5 fr szw),

V.

Grupy i typy.

Urke-Nachalnik: Życiorys własny przestępcy. Poznań, Towarzystwo Opieki nad Więźniami „Patronat”, 1933.

Myśl oparcia badań socjologicznych między innymi na materiale pamiętnikarskim okazała się bardzo szczęśliwa i stanowi dużą

zasługę naukową prof. Znanieckiego. Pamiętniki, jako materiał socjologiczny, trzeba, naturalnie, traktować z ogromną ostrożnością; i oświetlać je nzupełniającymi środkami bezpośredniego wywiadu i sprawdzenia. Niemniej, faktem jest, że ukazują nam one wnętrze człowieka: jeśli nie dokładnie takie, jakie ono naprawdę jest, to w każdym razie takie, jakim je widzi pamiętnikarz, lub, co najmniej, jakim je on przedstawić pragnie czytelnikowi. A z tego subiektywnego widzenia własnego „ja”, czy z tego pragnienia, by tak a nie inaczej wyglądać w oczach widza, wiele już ciekawych wniosków wyciągnąć można co do tego, jakie jest naprawdę owo „ja” i jakim jego środowisko społeczne.

Druga, nie mniejsza, zasługa prof. Znanieckiego polega na tym, że nie ograniczył się do szukania pamiętników gotowych, lecz spowodował drogą konkursów, że je zaczęto pisać. W ten sposób doszły do głosu warstwy społeczne, niezwykle w formie pisanej przedstawiać swoje refleksje nad życiem; okazało się przytęrn nieoczekiwanie, że wśród tych warstw niejeden talent pisarski ukrywa się pod twardą skorupą nędzy i codziennego znoju.

Z impulsu, który ma to samo źródło, powstał i pamiętnik Nachalnika. Autobiografia Wojciechowskiego poddała firmie „Rój” myśl, by zwrócić się do Nachalnika z propozycją napisania życiorysu. Trzeba dodać, że firma ta pertraktowała z nim uprzednio w sprawie wydania gotowej już powieści. Autor ten bowiem jeszcze przed napisaniem życiorysu wypełniał monotonię życia więziennego produkcją piśmienniczą.

„Urke Nachalnik”, to nie nazwisko rodzinne, lecz indywidualne przezwisko zawodowe włamywacza, który parokrotnie w życiu dostawał się za kraty więzienne. W żargonie fachowym przezwisko to zaszczytne, bo „urke” oznacza dzielnego włamywacza międzynarodowego, „nachalnik” zaś jest dystynkcją osobistą autora, za przedsiębiorczość i odwagę w swym fachu.

Pamiętnik Nachalnika został wydany w pewnym już przekształceniu, którego dokonał wydawca literacki tej książki, p. Stanisław Kowalski, uczeń prof. Znanieckiego. P. Kowalski bardzo słusznie uczynił, dając próbę tych korektur gramatycznych i stylistycznych, jakie wprowadził do tekstu oryginalnego. Czy natomiast uczynił słusznie, że tych korektur dokonał, co do tego mogą powstać pewne wątpliwości. Tekst zyskał przez to niewątpliwie pod względem literackim i jest łatwiej dostępny w lekturze potocznej. Ale zatarł się [przez to pewien rys indywidualny, zawsze cenny w dokumencie, który ma być materiałem badań duszy człowieczej. Niezależnie atoli od tej wątpliwości należy się p. Kowalskiemu peł-

ne uznanie za staranne wydanie życiorysu. Jest w tem już nietylko-zasługa naukową, lecz i czyn samarytański, tak szczególnie miły w naszej smutnej dobie egoizmu i twardości uczuć.

Kiedy patrzę na bilę, jak uderzona niedość wprawnym ruchem obiega gzygzakami po stole bilardowym, nie dotykając innych bil, z którymi się miała zderzyć, albo dotykając się w niezamierzonym porządku, staje mi przed oczyma w całej konkretności symbolu znaczenie dla życia małych, niedostrzegalnych, odchyień. Ileż to daleko sięgających konsekwencji wypływa czasem w życiu z tego, że się wybrało pociąg, o dwadzieścia minut późniejszy od innego, lub że się wsiadło do pociągu po lewej, nie zaś po prawej stronie tego samego peronu.

Taką bilą, którą nieudolnie wprawiono w ruch, był autor omawianego życiorysu. Tragizm szczególny polega tu na tem, że ręka, która nieudolność popełniła, była ręką jego własnej matki. Wyrósł w rodzinie żydowskich ortodoksów, jedyną dla syna karierę widziała w rabinacie. Oderwała go od życia twardej pracy i trzeźwego rachunku, a nie umiała mu dać zamiłowania do zawodu, nad który wyrastał swą inteligencją. Tak, nie chcąc, stała się sprawczynią jego złych losów.

Ten fałszywy wybór nie był wszystkim. W naturze Nachalnika, jak ją sam przedstawia w życiorysie, jest impulsywność i niepowściągliwość, która spowodowała dwa przełomowe wypadki w jego życiu: pierwszą kradzież pieniędzy ojca i pierwszą kradzież portfelu i zegarka u człowieka obcego. Powiada nam p. Kowalski w przedmowie, że autor życiorysu sam uważa, iż przeznaczeniem jego było zostać złodziejem. Na podstawie pamiętnika trudno się zgodzić bez zastrzeżeń z autorem. Chwiejność równowagi wewnętrznej wskutek braku dostatecznych powściągów jest niewątpliwa. Nie da się zaprzeczyć, że w przyrodzonym zasobie instynktów Nachalnika są popędy destrukcyjne. Gdy znalazł się w posiadaniu kilkudziesięciu rubli, opanowuje go niepokój przemożny i niepowstrzymane parcie do ucieczki, podobne do patologicznej fugue. Trudno atoli z zupełną pewnością orzec, czy impulsy te byłyby równie silne i zwycięskie, gdyby rozumne wychowanie związało go z domem i ze środowiskiem. Na podstawie całokształtu książki pozwalam sobie wyrazić przypuszczenie, że bila przyjęłaby kierunek co najmniej lekko odmienny. W tej fugue bowiem poza ślepym nakazem popędu była i uzasadniona chęć ucieczki przed nieznosnymi warunkami życia.

Lekkomyślna impulsywność i niepohamowany pociąg do kobiet sprowadziły Nachalnika w szybkim tempie na dno życia moralnego. Autor opisuje nam dzieje swego występku z pewnym za-

lem i z pewną melancholją, ale jednocześnie i z pewną brawurą, w której jest już coś z przestępczego snobizmu. I w miarę opowiadania, słabnie rys rozterki i żalu, a uwydatnia się coraz dobitniej działanie impulsów destrukcyjnych: życie przestępcze wciąga i opanowuje duszę Nachaluika, odcinając mu odwrót. Rękę ojca, podaną mu w chwili krytycznej, odpycha bardzo już lekkomyślnie, oślepiiony jakąś przelotną namiętnością.

Dokładnego obrazu swych przeżyć nie podaje nam autor. Nie jest dostatecznie przygotowany do tego, by umiejętnie przeprowadzić analizę swoich wewnętrznych stanów. A przytem nie w tym kierunku zwraca go przyrodzony temperament pisarski. Jego upodobania idą po linii bogatej fabulistyki. Nachalnik nie jest analistą, lecz narratorem. Różni się tu od innego samorodnego talentu, od Wojciechowskiego, który poza żywym opowiadaniem ma potrzebę wyrażenia swych uczuć i nastrojów.

Życiorys Nachalnika, jako jeszcze jeden „dokument ludzki”, ma duży walor dla socjologa i dla prawnika. Jeszcze raz stawia nas przed żywym zagadnieniem człowieka i unaocznia całą absurdalność istniejących do dziś urządzeń karnych.

Cz. Znamierowski (Poznań).

- Adams William Forbes: Ireland a. Irish emigration to the New World, from 1815 to the famine. New-Haven, Conn., Yale, 1932, str. 451. (4 \$).
- Armstrong H. C: Grey Wolf: Mustapha Kemal. An intimate study of a dictator. London, Barker, 1932, str. 352. (9 szlg).
- Azéma Geneviève: L'état et les enfants abandonnés. Bordeaux: Impr. de l'Univ., 1930, str. 185.
- Bischke Margarethe: Entwicklungstendenzen d. modernen deutschen Gewerkschaftsbewegung. Breklum, Missions Buchdr., 1931, str. 113.
- Bode Emil: Cecil Rhodes. Der Eroberer Südafrikas. Lübeck, Coleman, 1932. Colemans kleine Biographien, I, 7, str. 46 + 1 kt. (0,60 mk).
- Bouhier Philipp: Adolf Hitler. Das Werden einer Volksbewegung. (Colemans kleine Biographien 1, 11). Lübeck, Coleman, 1932, str. 45. (0,60 mk).
- Calinette J.: La société féodale. Paris, Colin, 1932. Collection Arm. Colin. Section d'histoire et sciences écon. 32, str. 217. (10,50 fr).
- Caro Kurt u. Oehme Walter: Schleichers Aufstieg. Ein Beitrag z. Geschichte der Gegenrevolution. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 271. (4,80 mk).
- Cowen Philip A.: College entrance inquiry. Albany N. Y., Univ. of State of N. Y. Pr., 1932, str. 123.
- Fieseh A.: Die „befreite“ Frau in der Ud. S. S. R. Berlin, Eckart-Verlag, 1932, str. 74. (1,90 mk).
- Grim Claus: Graf Witte u. die deutsche Politik. Lippstadt i. W., Thiele, 1932, str. 78.

- Haller Johannes: France and Germany. The history one thousand years. Transl. by D. v. Beseler. London, Constable, 1932, str. 323.
- Heise Werner: Die Juden in der Mark Brandenburg bis zum Jahre 1571, Berlin, Ebering, 1932, str. XIX + 367. Historische Studien 220. (14,80 mk).
- Hendrick Burton Jessie: The life of Andrew Carnegie. Vol. I., str. 449, Vol. II, str. 432. Garden City N. Y., Doubleday, 1932. (7,50 \$).
- Hochdorf Max: August Bebel. Geschichte einer polit. Vernunft. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1932, str. 358. (5,50 mk).
- Hoffmann Walter: Das Gedächtnis der Nation. Ein Wort zur Schrifttumspflege in Deutschland. Jena, Diederichs, 1932, str. 34. (0,90 mk).
- Joffre Joseph Jacques Césaire: The personal memoirs of Joffre, Field Marshall of the French Army. Transl. from the french by T. Bentley Mott. Vol. 1 a 2. New York, Harper, 1932, str. 672. (6 \$).
- Jolivet A.: La Norvège. Paris, Société franc. d'édit., 1932. (Europe moderne), str. 106. (10 fr).
- Jouhaux Léon: Die Gewerkschaftsbewegung in Frankreich. Berlin, Verlag des internat. Gewerkschaftsbundes, 1932, str. 51. (0,75 mk).
- Just Artur W.: Joseph Wissarionowitsch Dshugashwili — Stalin. (Colemans kleine Biographien 1, 12). Lübeck, Coleman, 1932, str. 47. (0,60 mk).
- Kornicker Kurt: Mussolini aus d. Nähe. (Colemans kleine Biographien 1, 10). Lübeck, Coleman, 1932, str. 47. (0,60 mk).
- Kotsovsky D.: Le problème de la vieillesse en sociologie. Paris, Giard, 1933, str. 11.
- Lamm Herrmann: Die Politiker, eine Gefahr für die Menschheit. Wege zum Aufbau. Dresden, Globus, 1932, str. 172. (2,40 mk).
- Lenin N.: Über die Pariser Kommune. Mit einem Vorw. von Paul Braun. Moskau, Verlagsgenoss. ausländ. Arbeiter, 1932, str. 79. (0,35 rb).
- Maillet Germaine: La vie rurale et ménagère au moyen âge, d'après les auteurs champenois. Châlons sur Marne, Robat, 1932.
- Maillet Germaine: Les classes rurales dans la région marnaise au moyen âge (jusqu'en 1328). Seint-Dizier (Haute-Marne), Brulliard, 1932. str. 132.
- Maury Lucien: La Suède. Paris, Société française d'edit. 1932, str. 192. L'Europe moderne. (15 fr).
- Meyer Gertrud: Verbündete kaufmännische Vereine für weibliche Angestellte, Sitz Cassel. Urteile aus d. Praxis über Frauenleistungen in Handel, Verkehr u. Industrie. Ein Beitrag z. Weitung d. Frauenarbeit im Handelsgewerbe. Cassel, Gotthelft, 1931.
- Neumair Josef: Wilhelm Miklas, der österreichische Bundespräsident. Wien: Augartenverlag, 1932, str. 63 in 4°. (5,30 szlg).
- Newton Lewis W. a. Gambrell Herbert P.: A social a. political history of Texas. Dallas Tex.: Southwest Pr., 1932, str. 422. (2 \$).

- Nobs Ernst: Aus Wilhelm Liebknechts Jugendjahren. Ein Buch vom Werden der deutschen Arbeiterbewegung u. der deutschen Republik. Zürich, Genossenschafts-Buchh., 1932, str. IV + 128. (1,25 fr szw).
- Noirault Pierre: La famille russe sous le régime communiste. Poitiers, Texier, 1930, str. 103.
- Ortner Rudolf: Der Handlungsgehilfe, im besonderen der Faktor des süd-deutschen Kaufmanns im 15. u. 16. Jahrhundert. München, Höfling, 1932, str. 75.
- Pidgeon Mary Elizabeth: The employment of women in slaughtering a. meat packing. Washington, Gov. Pr. Off., 1932, str. 219.
- Raguso Stefano: La nazione e il progresso della filosofia politica. Firenze: La Monnier, 1931, str. XI + 98. (10 lr).
- Rattray R. S.: The tribes of the Ashanti hinterland. Vol. 1. a. 2. New York. Oxford, 1932, str. 608. (12 \$).
- Riege Paul: Die preussische Polizei. Kurze Darstellung ihrer Entwicklung u. heutigen Form. 3. wesentl. erw. Aufg. Berlin, Verlag f. Recht u. Verwaltung, 1932, str. 78 + 8. (1,10 mk).
- Riggio Cinelli Linda: La donna della nuova Italia. Firenze, Riggio, 1932, str. 87. (3 lr).
- Rodd Francis James Rennell: General William Eaton. The facture of a idea. New York, Minton & Balch, 1932, str. 325. (3,50 \$).
- Rodiek Dietrich: Der bäuerliche Lebenskreis u. seine Schule. Versuch e. Neuausrichtung d. Landpädagogik. Berlin, Dt. Landhuchh., 1932, str. VIII -t' 124. (3,50 mk).
- Runkel Ferdinand: Geschichte der Freimaurerei in Deutschland. Bd. I., str. VIII + 415 + 10 tbl. Bd. II, str. X + 360 + 12 tbl. in 4°. Berlin, Hobbing, 1932. (50 mk).
- Salandra Antonio: Italy a the great war. From neutrality to intervention. Forew. by Sir J. R. Rodd. London, Arnold, 1932, str. 382. (18 szlg).
- Scanlon John: Decline a. hall of the Labour Party. Pref. by J. Maxton. London, Davies, 1932.
- Schmidt Rudolf: Das Militär-Kabinet der preussischen Könige u. deutschen Kaiser. Seine geschichtliche Entwicklung. Berlin, Mittler, 1932, str. XIV + 304. 8,50 mk).
- Schneckenburger Hans: Die soziaethische Entwicklung des Kindes u. ihre Untersuchung. (Teidr.). Leipzig, Barth, 1932, str. 370—400 (z. Zt. f. ang. Psychologie).
- Jckoch Karl v.: Hindenburg. Colemans kleine Biographien, 1. 9. Lübeck, Coleman, 1932, str. 50. (0,60 mk).
- Schönemann Friedrich: Die Vereinigten Staaten von Amerika. 2. Bd. I. Bd. Von d. Kolonie zum Weltreich, str. XV + 338; II. Bd. Die amer. Demokratie von heute, str. XII + 556. Stuttgart, Dt. Verlagsanstalt, 1932. (21,60 mk).

- Sieff c n Franz: Die deutschen Parteien. Eine Kritik. Friedeburg, Selbstverlag, 1932. (1,20 mk).
- S o l m s Max Graf zu: Führerbestellung. Bau u. Gliederung d. Menschengruppe a 2. T. Leipzig, Buske, 1932, str. 70 + 2 tbl. (3,80 mk).
- S t o l b e r g - W e r n i g e r o d e Otto Graf zu: Wilhelm II. (Colemans kleine Biographien 1, 6). Lübeck, Coleman, 1932, str. 46. (0,60 mk).
- S t o n e m a n William H.: The life a. death of Ivar Kreuger. Indianapolis, Bobbs-Merrill, str. 289. (2,75 |).
- T e m p e l Wilhelm: Der Aufbau der Staatsgewalt im faschistischen Italien. Als Anh.: Die wichtigsten faschistischen Grundgesetze seit 1922 u. d. faschist. Lehre von Berlutti, vom Verf. übers. Zwönitz, Ott, 1932, str. VIII + 129. (3,50 mk).
- T e m p l e Pierre: L'état corporatif fasciste. Sa doctrine, son organisation aux points de vue social et économique. Lyon, Bosc & Riou, 1930, str. 172.
- T r o t h a Adolf v.: Grossadmiral von Tirpitz. Flottenbau u. Reichsgedanke. Breslau, Korn, 1932, str. 181. (4,50 mk).
- V i l l e c o u r t Louis: L'Estonie. Préf. de A. Millerand. Paris, Rieder, 1932, str. 124 + tbl. (12 fr).
- V i v i a n Herbert: The life of Emperor Charles of Austria. London, Grayson, 1932, str. 325.
- W i l l i a m s Ethel Carleton: Denmark a. the Danes. London, Methuen, 1932, str. 254.

VI.

Wytwory społeczne.

- B e y e r Clara E. Mortenson: History of labor legislation for women in three states. Washington, Gov. Pr. Off., 1932, str. 143.
- E i c h e n a u e r Richard: Musik u. Rasse. München, J. F. Lehmann, 1932, str. 286. (7,50 mk).
- F e h r Bernhard: Das England von heute. Kulturprobleme, Denkformen, Schrift tum Leipzig: Tauchnitz, 1932, str. 99. H. z. Englandkunde. 7. (2,50 mk).
- L a H o n g r i e d'hier et d'aujourd' hui. Paris, Bibliothèque hongroise 2., 1932, str. 232.
- J o s t o c k Paul: Der deutsche Katholizismus u. die Überwindung des Kapitalismus. Eine ideengeschichtl. Skizze. Regensburg, Pustet, 1932, str. 216. (4,80 mk).
- K r u u s Hans: Grundriss d. Geschichte des estnischen Volkes. Tartu, Akadeemi-line Kooperatüv, 1932, str. 247. (4 kr. est.).
- K u l t u r u. P o l i t i k. Hrsgb. Johann Strunz. Schriftenreihe z. politischen Propädeutik. 4. Leipzig, Teubner, 1932, str. 206. (6 mk).
- M o n c a d o Hilario Camino: America, the Philippines a. the Orient. New York, Revell, 1932, str. 214. (2 f).
- N a d l e r Josef: Buchhandel, Literatur u. Nation in Geschichte u. Gegenwart. Berlin, Junker & Dünhaupt, 1932, str. 46. (1,60 mk).

Ritter Erwin: Die Weltverkehrssprache. Als M. gedr. Karlsruhe, G. Braun, 1932, str. 12.

Schanz Joachim: Die Entstehung eines deutschen Presse-Grossverlages. Berlin, Scherl, 1932, str. X + 197.

Thurnwald Richard: Economics in primitive communities. New York, Oxford, 1932, str. 309. (7,50 \$).

VII.

Varia.

Balla Valentine de: The new balance of powder in Europe. Baltimore, Joaiast Hopkins Pr., 1932, str. 212. (2 \$).

Blank Herbert: Weichensteller Mensch. Ideen u. Männer der Geschichte Verw. von Gregor u. Otto Strasser 2. verb. u. erw. Aufl. Leipzig, Lindner, 1932, str. 154. (2,20 mk).

Brehm Bruno: Das war das Ende. Von Brest-Litowsk bis Versailles. München, Piper, 1932, str. 500. (4,40 mk).

Cuwie Wilhelm: Die Kirche u. die Not der erwerbslosen Jugend. Lübeck, Coleman, 1932, str. 16. (0,30 mk).

Dingeldey Eduard: Botschaft an das nationale Deutschland. Berlin, Dt. Erneuerung, 1932, str. 23. (0,25 mk).

Dreiser Theodore: Die Tragik Amerikas. Autor. Übertrag, von Marianne Schön. Berlin, Zsolnay, 1932, str. 543. (9,50 mk).

Fichte Richard: Die Errettung Deutschlands. Eine Stimme aus d. Grabe. Freiberg, Maukisch, 1932, str. 109. (2,70 mk).

Gorky Maxim: Days with Lenin. New York, Internat. Publishers, 1932, str. 64. (0,75 \$).

Götze Sofie: Grundlagen u. Voraussetzungen der heutigen Wohlfahrtsarbeit Berlin, Heymann, 1932, str. VI + 59. (3 mk).

Hazlitt Henry: A practical program for America. New York, Harcourt, 1932, str. 143. (1 \$).

The hospital almoner. Hospital social service in Great Britain. London. Hospital Almoners' Assoc, 1932, str. 85.

Hugenberg Alfred: Die soziale Frage in Deutschland. Berlin, Scherl, 1932, str. 37. (0,80 mk).

Kaff Siegmund: Österreich in Gefahr. Ein Ruf in Wüste. (Gegen den Strom 11/12). Wien, Perles, 1932, str. 153. (2,50 mk).

Naumann Hans: Deutsche Nation in Gefahr. Stuttgart, Metzler, 1932, str. 37. (1,50 mk).

Sommerfeldt Martin H.: Gäring, was fällt Ihnen ein! Eine Lebensskizze Berlin, Mitler, 1932, str. 60 + tb. (1 mk).

Weygand: Le fauteuil du maréchal Joffre. Discours de réception et réponse de Jules Cambon. Paris, Plon, 1932, str. 139.